

Rachunkowość w dobie zrównoważonego rozwoju – wybrane zagadnienia

Redakcja naukowa

Iwona FRANCIK

Martyna IWAN

Przemysław ZEMCZAK

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego
w Katowicach

Rachunkowość
w dobie zrównoważonego rozwoju
– wybrane zagadnienia

Redakcja naukowa
Iwona FRANCAK
Martyna IWAN
Przemysław ZEMCAK

Katowice 2024

Komitet redakcyjny

Tomasz Ingram (przewodniczący), Monika Ogrodnik (sekretarz),
Agata Austen, Monika Kulikowska-Pawlak, Małgorzata Pańkowska,
Aleksandra Pethe, Jacek Pietrucha, Anna Skórska, Marzena Strojek-Filus,
Edyta Szafranek-Stefaniuk, Tomasz Wachowicz, Ewa Ziemia

Recenzent

Melania Bąk

Redakcja i korekta językowa

Beata Kwiecień

Skład tekstu

Marzena Safian

Projekt okładki

Emilia Gumulak

Ilustracja na okładce © Man_As_Thep – Photogenica

ISBN 978-83-7875-929-4

doi.org/10.22367/uekat.9788378759294

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 2024

Publikacja na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowa
(CC BY 4.0), <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.pl>

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU EKONOMICZNEGO W KATOWICACH
ul. 1 Maja 50, 40-287 Katowice, tel.: +48 32 257-76-33
<http://www.wydawnictwo.ue.katowice.pl>, e-mail: www.wydawnictwo.ue.katowice.pl
Facebook: @wydawnictwouekatowice

Spis treści

Wprowadzenie (<i>Iwona Franczak, Martyna Iwan, Przemysław Zemczak</i>).....	5
Rozdział 1	
Wyzwania i problemy współczesnej rachunkowości w dobie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw (<i>Anna Poliszewska, Agnieszka Poloczek</i>).....	7
Rozdział 2	
Raportowanie społecznie odpowiedzialne jako implikacja wyzwań rachunkowości w zakresie zrównoważonego rozwoju (<i>Wioletta Świeboda, Marzena Żarska-Sikora</i>)	15
Rozdział 3	
Sprawozdawczość niefinansowa w budowaniu wartości przedsiębiorstwa na przykładzie firmy KRUK S.A. (<i>Mariola Koper, Olga Kubicka</i>)	25
Rozdział 4	
Koszty raportowania ESG w świetle dyrektywy CSRD (<i>Karolina Polańska, Karolina Soja</i>).....	34
Rozdział 5	
Krajowy System e-Faktur narzędziem realizacji celów zrównoważonego rozwoju (<i>Beata Krasoń, Maja Marciniuk</i>).....	45
Rozdział 6	
Rola strategicznej rachunkowości zarządczej w zielonej transformacji przedsiębiorstw (<i>Martyna Iwan, Marek Koehler</i>).....	53

Rozdział 7

Ekologiczne podatki jako narzędzie polityczne państwa służące ochronie środowiska (<i>Natalia Nowaczek</i>).....	61
---	----

Rozdział 8

Analiza <i>greenwashingu</i> w praktykach zrównoważonego rozwoju – „zielone mydlenie oczu” kontra rzeczywistość (<i>Wiktoria Rytkowska</i>).....	69
---	----

Rozdział 9

Kapitał <i>mezzanine</i> jako zielone źródło finansowania działalności przedsiębiorstw (<i>Robert Tkocz</i>).....	77
--	----

Podsumowanie (<i>Iwona Franczak, Martyna Iwan, Przemysław Zemczak</i>)	87
---	----

Spis rysunków	89
----------------------------	----

Spis tabel	89
-------------------------	----

Wprowadzenie

Nieustannie pojawiające się klęski żywiołowe, mimo swej nazwy, bardzo często są wynikiem niezrównoważonych praktyk człowieka na całym świecie w ciągu ostatnich kilku dekad. Działalność biznesowa jest siłą napędową ekspansji gospodarki. W rezultacie tego odgrywa także znaczącą rolę w powodowaniu szkód ekologicznych. Sytuacja ta doprowadziła do większego koncentrowania się interesariuszy na zrozumieniu, w jaki sposób wpływa ona na społeczność i ekosystem. Zainteresowane strony domagają się, aby przedsiębiorstwa raportowały nie tylko swoje wyniki finansowe, ale także wpływ, jaki wywierają na społeczeństwo i środowisko.

Idea zrównoważonego rozwoju opiera się na integrowaniu działań nakierowanych na wzrost gospodarczy oraz działań społecznych, ale z zachowaniem równowagi przyrodniczej i trwałości podstawowych procesów przyrodniczych w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania potrzeb społeczności oraz obywateli, ale także przyszłych pokoleń. Rachunkowość z kolei jako uporządkowany zbiór zasad stanowi system informacyjny, który może zaspokajać potrzeby informacyjne wszystkich uczestników w sferze społeczno-ekonomicznej w danym podmiocie, także w konkretnym procesie na rzecz zrównoważonego rozwoju. Informacje z raportowanych obszarów mogą być użyteczne do podejmowania działań na rzecz zrównoważonego rozwoju, a znajomość cech zrównoważonego systemu rachunkowości, szczególnie przez interesariuszy, staje się niezbędna w procesie oceny informacji będących przedmiotem ich zainteresowania.

Celem głównym monografii jest ocena wybranych zagadnień w ramach systemu rachunkowości w dobie zrównoważonego rozwoju i ich wpływu na działalność przedsiębiorstwa.

Monografia stanowi efekt XV Ogólnopolskich Dni Rachunkowości zorganizowanych przez Koło Naukowe Rachunkowości „Rachmistrz” działające przy Katedrze Rachunkowości Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Autorami rozdziałów są studenci, przedstawiciele kół naukowych uczelni wyższych

w Polsce. Zaprezentowane rozważania nie wyczerpują dyskusji na podjęte tematy, jednak mamy nadzieję, że staną się one punktem wyjścia do dalszych dociekań naukowych.

Dr Iwona Franczak
Martyna Iwan
Przemysław Zemczak

1

Wyzwania i problemy współczesnej rachunkowości w dobie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw

Rozdział

Anna Poliszewska^{}, Agnieszka Poloczek^{*}*

1.1. Wprowadzenie

Współczesna gospodarka stawia przed nami ciągle wyzwania spowodowane wzrostem gospodarczym, którym społeczeństwo musi sprostać. Z tym bezpośrednio jest związana idea zrównoważonego rozwoju, którą można określić jako „solidarność międzypokoleniową polegającą na znajdowaniu takich rozwiązań gwarantujących dalszy wzrost, które pozwalają na aktywne włączenie w procesy rozwojowe wszystkich grup społecznych, dając im jednocześnie możliwość czerpania korzyści ze wzrostu gospodarczego” [www 1].

Celem rozdziału jest odpowiedź na pytanie, czy współczesna rachunkowość jest w stanie sprostać zmieniającemu się i ciągle ewoluującemu światu. Poruszone zostaną współczesne problemy rachunkowości i wyzwania, jakie przed nią stoją w kontekście koncepcji zrównoważonego rozwoju z uwzględnieniem jej trzech filarów: środowiskowego, ekonomicznego i społecznego. Zastosowane metody badawcze to analiza literatury, aktów prawnych oraz źródeł internetowych.

1.2. Rola przedsiębiorstw w gospodarce

W 2015 roku według statystyk przeprowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny [2023] liczba przedsiębiorstw wynosiła 1,94 mln, a w 2022 nastąpił wzrost aż do 2,17 mln. Jednostki te mają ogromny wpływ na rynek i jego rozwój. Gospodarka i rząd stawiają przed nimi różne wyzwania, wprowadzając nowe zmiany, ustawy czy rozporządzenia, do których muszą się przystosować. Można powiedzieć, że przedsiębiorstwa i ich właściciele w połączeniu z władzą

^{*} Koło Naukowe Rachunkowości „Rachmistrz”, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.

publiczną i państwem żyją w symbiozie. Ich ruchy i działania wpływają na siebie nawzajem [Dońca, 2011].

Przedsiębiorstwa zapewniają zatrudnienie znacznej części społeczeństwa, powodując tym samym zmniejszenie stopy bezrobocia i poprawę jakości życia w danym kraju. Z badań Polskiej Agencji Polskiej Przedsiębiorczości wynika, że 75% wartości PKB tworzą przedsiębiorstwa, którymi są głównie jednostki z sektora przemysłu i usług. Pełnią one znaczną rolę w systemie ekonomicznym, tym samym przyczyniając się do jego rozwoju. Podmioty konkurują ze sobą, zwiększając produktywność, podwyższając jakość czy minimalizując koszty [Bloch, 2006].

Konkurencja jest istotnym czynnikiem rozwoju jednostek, a co za tym idzie i gospodarki. Stankiewicz [2005] definiuje ją jako zjawisko, którego uczestnicy rywalizują między sobą w dążeniach do analogicznych celów, co oznacza, że działania podejmowane przez jednych dla osiągnięcia określonych celów utrudniają (a nawet niekiedy uniemożliwiają) osiągnięcie takich samych celów przez innych.

Poniższa tabela przedstawia podział przedsiębiorstw według liczb zatrudnionych pracowników, ich rocznego obrotu netto oraz sumy aktywów. Jej analiza pozwoli lepiej zrozumieć strukturę przedsiębiorstw i ich wpływ na gospodarkę.

Tabela 1.1. Podział przedsiębiorstw

	Ustawa Prawo przedsiębiorców *spełnienie dwóch warunków jednocześnie	Ustawa o rachunkowości	Ustawa Prawo przedsiębiorców *spełnienie dwóch warunków jednocześnie	Ustawa o rachunkowości
	Liczba zatrudnionych pracowników		Kryterium finansowe	
1	2	3	4	5
Mikro	Średnioroczne zatrudnienie mniej niż 10 pracowników	Średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty – 10 osób	Osiągnęły roczny obrót netto nieprzekraczający równowartości mln euro lub suma aktywów nie przekracza równowartości 2 mln euro	Osiągnęły roczny obrót netto ze sprzedaży towarów i usług nieprzekraczający 4 mln zł, a suma aktywów bilansu na koniec roku obrotowego nie przekroczyła 2 mln zł
Małe	Średnioroczne zatrudnienie mniej niż 50 pracowników	50 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty	Osiągnęły roczny obrót netto nieprzekraczający równowartości w 10 mln euro lub suma aktywów nie przekracza równowartości 10 mln euro	Osiągnęły roczny obrót netto ze sprzedaży towarów i usług nieprzekraczający 66 mln zł, a suma aktywów bilansu na koniec roku obrotowego nie przekroczyła 33 mln zł

cd. tabeli 1.1

1	2	3	4	5
Średnie	Średnioroczne zatrudnienie mniej niż 250 pracowników	250 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty	Osiągnęły roczny obrót netto nieprzekraczający równowartości w 50 mln euro lub suma aktywów nie przekracza równowartości 43 mln euro	Osiągnęły roczny obrót netto ze sprzedaży towarów i usług nieprzekraczający 220 mln zł, a suma aktywów bilansu na koniec roku obrotowego nie przekroczyła 110 mln zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Tkocz-Wolny [2015]; Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2024 r. poz. 619 ze zm.; Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo Przedsiębiorców, Dz. U. z 2024 r. poz. 235 ze zm.

Podział przedsiębiorstw na mikro, małe i średnie pokazuje jak różnorodne są podejścia w regulacjach prawnych. Ustawa Prawo przedsiębiorców i ustawa o rachunkowości stosują różne limity i kryteria kwalifikujące przedsiębiorstwa do poszczególnych kategorii. Zrozumienie tych różnic jest kluczowe dla prawidłowej interpretacji przepisów oraz efektywnego zarządzania działalnością gospodarczą w Polsce.

1.3. Rachunkowość a zrównoważony rozwój

Skrzywan [1973, s. 5] definiuje rachunkowość w tradycyjny sposób, przedstawiając ją jako „system ciągłego w czasie ujmowania, grupowania, prezentowania i interpretowania wyrażonych w pieniądzu i bilansujących się ogólnych i szczegółowych danych liczbowych o działalności gospodarczej i jej sytuacji majątkowej”.

W XXI wieku pojawiła się nowa definicja, według której rachunkowość to „techniczna, społeczna i moralna praktyka związana ze zrównoważonym wykorzystaniem zasobów i właściwą odpowiedzialnością wobec interesariuszy, umożliwiająca rozwój organizacji, ludzi i przyrody” [Carnegie, Parker, Tsahuridu, 2021, s. 10]. Można stwierdzić, że na przestrzeni lat interpretacja systemu rachunkowości zmieniła się i dostosowała do potrzeb dzisiejszego świata. W powyższej definicji można po raz pierwszy przeczytać o rachunkowości w świetle zrównoważonego rozwoju i o tym, że koncepcja ta faktycznie jest ważna we współczesnej rachunkowości.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju jest fundamentem dla działań gospodarczych w skali lokalnej, krajowej i międzynarodowej. Jej podstawą są informacje o aktualnych i rzetelnych procesach zachodzących w organizacjach, podmiotach i zespołach. Informacje te dotyczą pojedynczych działań i realizowanych zadań, które wspierają zrównoważony rozwój [Sadowska, 2017]. Rachunkowość

zatem działa w systemie informacyjno-kontrolnym, który ma dostarczać wiarygodnych i efektywnych informacji potrzebnych do gospodarowania przedsiębiorstwem zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju [Sadowska, 2017].

Analizując ekonomiczny wymiar koncepcji zrównoważonego rozwoju, można stwierdzić, że rachunkowość zapewnia informacje finansowe dotyczące wyników operacyjnych, płynności finansowej, rentowności inwestycji i innych wskaźników ekonomicznych. Te dane są kluczowe dla zarządzania przedsiębiorstwem w sposób zrównoważony, pozwalając przy tym ocenić opłacalność działań podejmowanych w ramach strategii zrównoważonego rozwoju. Społeczny wymiar opisywanej koncepcji obejmuje również informacje zarządcze, które związane są z relacjami ze społecznością lokalną, interesariuszami i pracownikami. Z kolei wymiar środowiskowy związany jest z informacjami dotyczącymi wpływu działalności przedsiębiorstwa na środowisko naturalne, mierzonego zużyciem surowców, emisją gazów cieplarnianych, czy też produkcją odpadów. Poprzez informacje dostarczane w trzech opisanych wymiarach rachunkowość umożliwia przedsiębiorstwom podejmowanie świadomych decyzji, ocenę skutków działań oraz komunikowanie się z interesariuszami zewnętrznymi [Pawłowski, 2006].

Należy pamiętać, że rachunkowość funkcjonuje w warunkach społeczno-gospodarczych, dlatego ewoluuje, a razem z nią ewoluują rozwiązania i nowe technologie pojawiające się na rynku. Wszystkie metody, zasady i procedury wykorzystywane przez rachunkowość są wytworem człowieka, przez co odzwierciedlają społeczne i ekonomiczne uwarunkowania. Wszystko to musi podlegać modyfikacji, tak aby informacje dostarczane przez rachunkowość były podstawą do realizacji celów postawionych przez przedsiębiorstwa [Kwiecień, 2018].

1.4. Aspekt społeczny i ekonomiczny zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw

Państwo, ale także Unia Europejska stawia przedsiębiorcom coraz to większe wyzwania. Zmiany te mają ułatwić i przyspieszyć pracę oraz korzystanie z różnych funkcji poprzez ich ulepszenie. Czy tak właśnie jest? Czy pomoc oferowana przez ministerstwa poprzez wprowadzanie nowych technologii, programów lub aktualizację dotychczasowych funkcji sprawia, że pracuje się łatwiej? Czy może powoduje niechęć, bunt, liczne problemy oraz utrudnianie pracy nie tylko pracownikom, ale i właścicielom przedsiębiorstw, którzy muszą zapewnić odpowiednie otoczenie do wprowadzenia zaistniałych modyfikacji?

Rząd chce nadążać za trendami, być nowoczesny, oferować nowe udoskonalenia, które nie zawsze są trafne. Reformy te powodują różne problemy, z którymi muszą mierzyć się polskie przedsiębiorstwa [Michalczyk, Mikulska, 2014]. Wdrażanie nowych rozwiązań często powoduje wysokie koszty, zmiany pracowników lub doszkalanie obecnych, do czego przedsiębiorstwa nie zawsze są skłonne. Zdobyta wiedza księgowego nie świadczy, że jest on wystarczająco dobrze przygotowany do pracy, ponieważ musi on się ciągle doskonalić, aby jego profesja miała sens i przynosiła odpowiednie rezultaty. Księgowy to zawód, który wymaga nauki przez całe życie [Tworek, 2012].

1.5. Aspekt ekologiczny zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw

Zmieniająca się gospodarka, cele polityki ekologicznej i szeroko rozumiana globalizacja stają się przyczyną wprowadzania zmian w sposobie zarządzania przedsiębiorstwem w zakresie ochrony środowiska. Oczekiwania względem przedsiębiorców nieustannie rosną, dlatego tak ważne jest, aby zrozumieć istotę zarządzania środowiskowego, a przez to wdrażać ideę zrównoważonego rozwoju [Marszałek, Kuna-Marszałek, 2011].

Analizując aspekt ekologiczny pojawiający się w ramach idei zrównoważonego rozwoju, warto wspomnieć o planowanym wprowadzeniu krajowego systemu e-faktur (dalej KSeF). KSeF jest prowadzonym przez szefa Krajowej Administracji Skarbowej systemem teleinformatycznym, gdzie podatnicy mogą wystawiać, otrzymywać i przechowywać wystawione faktury. E-faktura to faktura w formie elektronicznej, wystawiona lub otrzymana w dowolnym formacie elektronicznym [Art. 2 pkt 32, Ustawa o podatku od towarów i usług]. Natomiast faktura ustrukturyzowana to faktura wystawiona przy użyciu KSeF wraz z przydzielonym numerem identyfikującym tę fakturę w tym systemie [Art. 2 pkt 32a, Ustawa o podatku od towarów i usług]. Daje ona możliwość osiągnięcia korzyści biznesowych np. w zakresie optymalizacji procesu księgowania, czy też obniżenia kosztów obsługi administracyjnej [Prokop, Pałys, 2021]. Różowicz [2014] zauważa, że ewolucja systemu fakturowania z formy tradycyjnej (papierowej) do formy elektronicznej powinna przynieść trzy podstawowe korzyści: oszczędność środków finansowych, ułatwienie przekazywania dokumentów pomiędzy zamawiającym a wykonawcą oraz wzmocnienie ochrony środowiska.

Przez wzmocnienie ochrony środowiska należy rozumieć m.in. zminimalizowanie zużycia papieru, w związku z którym następuje zmniejszenie ilości wyci-

nanych drzew. Aby wydrukować 1,5 mld faktur, trzeba zużyć około 7 500 ton papieru. Natomiast aby wyprodukować 1 tonę papieru, potrzebne jest ścięcie 17 drzew. Do produkcji papieru potrzebnego do wystawienia w Polsce faktur potrzebne jest wycięcie rocznie około 127 500 drzew, co stanowi powierzchnię około 64 hektarów lasów [Różowicz, 2014].

KSeF jest więc decydującym krokiem w stronę cyfryzacji i zrównoważonego rozwoju, ale ma też swoje wady. Jest to ogromne przedsięwzięcie, dlatego można przewidzieć, że przynajmniej początkowo będzie przysparzał mnóstwa problemów. Według badań SAGE z 2013 roku polscy przedsiębiorcy jako główne powody niekorzystania z e-faktur wymieniali: przyzwyczajenie do faktur papierowych, brak wymagania ze strony klientów otrzymywania faktur drogą e-mailową, obawa przed komplikacjami i wysokie koszty implementacji odpowiednich technologii [Burchart, 2016].

1.6. Podsumowanie

Mówiąc o zrównoważonym rozwoju, można ukierunkować się w stronę wymiaru środowiskowego, społecznego lub gospodarczego. Poprzez promowanie stabilnego, odpowiedzialnego, rzetelnego rozwoju gospodarki w odpowiedzi na zmiany środowiskowe, społeczne, systemowe dzisiejsze przedsiębiorstwa starają się dostosować do wyzwań stawianym im przez otoczenie. Traktowanie rachunkowości zorientowanej na zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa jako celowo ukształtowanego zbioru narzędzi pomiaru oraz sprawozdawania i komunikowania informacji związanych z trzema aspektami zrównoważenia jest rozumieniem najpełniejszym, u podstaw którego znajduje się najwięcej powodów takiej interpretacji.

1.7. Bibliografia

- Bloch K. (2006), *Rozwój koncepcji zarządzania jakością – od rewolucji przemysłowej do globalizacji*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce”, nr 3, s. 5-31.
- Burchart R. (2016), *E-faktury w polskim obrocie gospodarczym. Korzyści i bariery*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 299, s. 58-70.
- Carnegie G., Parker L., Tsahuridu E. (2021), *It's 2020: What is Accounting Today?*, „AAR. Australian Accounting Review”, Vol. 31(1), s. 65-73.

- Dońca A. (2011), *Symbioza i parki ekoprzemysłowe*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- GUS (2023), *Statystyka strukturalna przedsiębiorstw w 2021 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Kwiecień M. (2018), *Sprawozdawczość w XXI wieku – ewolucja czy rewolucja*, „Studia i Prace. Kolegium Zarządzania i Finansów”, nr 164, s. 63-80.
- Marszałek J., Kuna-Marszałek A. (2011), *Zarządzanie środowiskowe w kontekście zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Oeconomica”, vol. 261, s. 293-305.
- Michalczuk G., Mikulska T. (2014), *Sprawozdanie zintegrowane jako produkt finalny rachunkowości społecznej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 827(69), s. 197-207.
- Memorandum 2000 Komisja Europejska.
- Pawłowski A. (2006), *Wielowymiarowość rozwoju zrównoważonego*, „Problemy Ekorozwoju”, vol. 1(1), 23-32.
- Prokop D., Pałys A. (2021), *Krajowy System e-Faktur (KSeF) – kontekst prawny, wyzwania techniczne i konsekwencje praktyczne dla przedsiębiorców*, „Ordynacja Podatkowa”, nr 12, s. 21-26.
- Różowicz K. (2014), *Wykorzystanie instrumentu e-faktury w systemie prawa zamówień publicznych*, „Przegląd Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny”, nr 4, s. 89-103.
- Sadowska B. (2017), *Rola rachunkowości we wspieraniu zrównoważonego rozwoju na przykładzie państwowego gospodarstwa leśnego lasy państwowe*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 479, s. 137-147.
- Skrzywan S. (1973), *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, Państwowe Wydawnictwa Ekonomiczne, Warszawa.
- Stankiewicz M.J. (2005), *Konkurencyjność przedsiębiorstwa. Budowanie konkurencyjności przedsiębiorstwa w warunkach globalizacji*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, Toruń.
- Szadzińska A. (2013), *Sprawozdawcze i zarządcze aspekty rachunkowości środowiskowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Tkocz-Wolny K. (2015), *Zakres sprawozdania finansowego małych i średnich przedsiębiorstw*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 252, s. 144-158.
- Tworek P. (2012), *The Economic Crisis in Poland: Performance, Investment Opportunities and Business Risk. A Case of The Construction Industry and the Real-Estate Market. Selected Issues*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 689(50), s. 847-860.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2024 r. poz. 619 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo Przedsiębiorców, Dz. U. z 2024 r. poz. 235 ze zm.

Strony internetowe

[www 1] <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/zrownowazony-rozwoj> (dostęp: 20.03.2024).

2

Raportowanie społecznie odpowiedzialne jako implikacja wyzwań rachunkowości w zakresie zrównoważonego rozwoju

Rozdział

Wioletta Świeboda, Marzena Żarska-Sikora**

2.1. Wprowadzenie

Rachunkowość uznawana jest za elastyczny system pozwalający na dostarczanie informacji odbiorcom wewnętrznym oraz zewnętrznym na temat sytuacji majątkowej i finansowej jednostki. W związku z rozwojem społeczno-gospodarczym oraz rosnącą świadomością społeczną, także ze strony osób prowadzących działalność gospodarczą, wzrasta wiedza na temat ważności realizacji takich celów, jak: społeczne, ekonomiczne, regionalne oraz ekologiczne.

Jednym z nowych obowiązków związanych z raportowaniem niefinansowym w obszarze rachunkowości i finansów jest obowiązek sprawozdawczy dotyczący danych z zakresu zrównoważonego rozwoju. Rozwój ten w swoim założeniu ukierunkowany jest na harmonizację celów: ekonomicznych, społecznych oraz ekologicznych w taki sposób, aby została zachowana harmonia ze środowiskiem naturalnym, przez co należy rozumieć działanie niepowodujące w nim nieodwracalnych zmian.

Celem rozdziału jest przedstawienie roli rachunkowości jako instrumentu, który wspiera zrównoważony rozwój na przykładzie zaprezentowanych informacji niefinansowych raportowanych przez firmę Deloitte. Metody badawcze wykorzystane do przeprowadzenia badań to analiza krajowych i zagranicznych regulacji prawnych oraz opracowań naukowych dotyczących tematyki zrównoważonego rozwoju, analiza zjawisk, synteza wyników oraz analiza finansowa danych pierwotnych i wtórnych pochodzących z raportów firmy Deloitte.

* Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna w Bielsku Białej.

2.2. Obowiązki sprawozdawcze przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju. Różnica pomiędzy ESG a CSR – aspekt społeczny

16 grudnia 2022 roku w Dzienniku Urzędowym UE została opublikowana dyrektywa ws. sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (dalej CSR) [Dyrektywa 2022/2464/UE]. Zgodnie z jej założeniami wszystkie duże przedsiębiorstwa oraz małe i średnie spółki giełdowe są zobowiązane przedstawiać w swoim sprawozdaniu z działalności informacje dotyczące kwestii środowiskowych, społecznych, tych związanych z prawami człowieka oraz ładem korporacyjnym [Andrałojć, 2012]. Informacje te należy raportować zgodnie z europejskimi standardami sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju, tzw. ESRS. Przepisy dyrektywy [Dyrektywa 2022/2464/UE] przewidują trzystopniowy harmonogram zastosowania nowych obowiązków sprawozdawczych związanych ze zrównoważonym rozwojem przez jednostki do tego zobowiązane. Najpierw informacje powinny przedstawić po raz pierwszy (za rok obrotowy 2024) największe podmioty, które obecnie raportują informacje niefinansowe na podstawie ustawy o rachunkowości [art. 49b]. Raportowanie to dotyczy informacji za 2024 rok, który stanowi dla tych jednostek rok obrotowy. Do wypełnienia tych obowiązków zobligowane są duże jednostki zainteresowania publicznego, których liczba pracowników przekracza 500 osób.

W kolejnym kroku, czyli rok później, zobowiązane do raportowania będą pozostałe duże jednostki. Małe i średnie spółki giełdowe złożą po raz pierwszy raporty za rok obrotowy 2026 [www 4].

Zrównoważony rozwój to globalna inicjatywa, łącząca potrzeby obecnego pokolenia ze zdolnością zaspokajania potrzeb przyszłych generacji. CSR (*Corporate Social Responsibility*) i ESG (*Environment, Social, Governance*) to tylko dwa z wielu aspektów wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju w biznesie.

CSR, czyli społeczna odpowiedzialność biznesu, to strategia zarządzania. Zgodnie z jej założeniami przedsiębiorstwa w podejmowanych przez siebie działaniach biznesowych decydują się na dobrowolne uwzględnienie interesów społecznych, aspektów środowiskowych, czy relacji z grupami różnych interesariuszy, w tym z pracownikami. Pojęcie to oznacza podjęcie kroków w kierunku inwestowania w zasoby ludzkie oraz ochronę środowiska, co ma na celu przede wszystkim stworzenie warunków dla rozwoju społecznego i ekonomicznego, a także wzrost konkurencyjności danego przedsiębiorstwa [www 5].

Natomiast ESG to nowoczesny fundament strategii biznesowych, który uzupełnia tradycyjną koncepcję CSR. Nie stanowi on wyłącznie dobrowolnego

działania, lecz staje się centralnym elementem regulacji unijnych, związanych ze standardami raportowania zrównoważonego rozwoju ESRS [Rozporządzenie 2023/2772/UE]. Obejmuje on trzy główne obszary: środowisko, społeczeństwo oraz ład korporacyjny. Wskazane obszary powinny kierować się zasadami zrównoważonego rozwoju oraz wykazywać się odpowiedzialną praktyką biznesową w kontekście stosowania i poszanowania interesu poszczególnych interesariuszy, w tym pracowników. W praktyce biznesowej oznacza to wywiązywanie się z raportowania i pomiarów wymogów ESG właśnie w zakresie: środowiskowym, społecznym i zarządczym, który dotyczy ładu korporacyjnego, stosowanego w prowadzonej działalności gospodarczej [www 6].

Chociaż oba podejścia mają wiele wspólnych cech i bardzo często nazwy te używane są wymiennie, to jednak występują znaczące różnice, które mają wpływ na metodykę rocznego raportowania przedsiębiorstw.

Mówiąc o nowej dyrektywie CSR [Dyrektywa 2022/2464/UE], wiele osób w praktyce gospodarczej skupia się wyłącznie na raportowaniu ESG, gdyż jest ono bardziej uregulowane prawnie, a wskaźniki, które dotyczą raportowania tego obszaru, można uznać za mierzalne lub/i wymierne. Są nimi np. te dotyczące zużycia wody, energii lub związane z gospodarką odpadami.

Raportowanie ESG, choć fundamentalne dla analizy strategii przedsiębiorstwa, skupia się przede wszystkim na „E”, czyli wskaźnikach środowiskowych i „G”, czyli ładzie korporacyjnym, gdyż są to wskaźniki analizowane w środowisku wewnętrznym przedsiębiorstwa, ewentualnie także w otoczeniu konkretnym przedsiębiorstwa. Aspekt społeczny składa się z dwóch kategorii – pracowniczej i społecznej. Wskaźniki dotyczące kwestii pracowniczych, takie jak: stopień zróżnicowania zarządu pod względem płci, równość wynagrodzeń, zapobieganie wypadkom w miejscu pracy, czy strategia edukacyjna pracowników, są dominujące w filarze społecznym i uznaje się je za łatwo mierzalne. Pozostałe „S”, czyli czynniki społeczne dotyczące interakcji z otoczeniem ogólnym przedsiębiorstwa, są bliżej związane z CSR niż z ESG, ponieważ odnoszą się do wpływu wywieranego na beneficjentów lokalnej społeczności, a nie na własnych pracowników, a osiągnięte rezultaty są trudniejsze do zmierzenia i to właśnie na tych wskaźnikach opiera się badanie efektów w raportowaniu społecznym [Dyrektywa 2022/2464/UE].

Pomimo że „prawdziwa” struktura przedsiębiorstwa społecznego jeszcze w Polsce nie istnieje, to jednak z czasem te aspekty będą zyskiwały na ważności w mierzeniu zrównoważonego rozwoju. W Wielkiej Brytanii, kolebce CSR, aspekty wpływu społecznego są rozwinięte na bardzo wysokim poziomie, a liderzy sektora prywatnego przypisują im ogromną wartość, przez co współpraca międzysektorowa osiąga spektakularne rezultaty. Stwierdzenie to zostało jasno

określone przez CECP (*Chief Executives for Corporate Purpose*), ruch skupiający ponad 200 największych firm na świecie, a wyniki analiz zostały udostępnione w globalnym raporcie społecznym pt. *Global Impact at Scale – The S in ESG* [Lim, 2023].

Biorąc pod uwagę, że wytyczne raportowania CSR i ESG w Unii Europejskiej są wciąż aktualizowane, przez najbliższe 3 lata należy spodziewać się bardzo zróżnicowanych sposobów raportowania przez jednostki do tego zobowiązane. Zgodnie z koncepcją, wprowadzenie obowiązku sprawozdawczości dotyczącego szeroko rozumianej społecznej odpowiedzialności ma na celu uzyskanie szerszego dostępu do porównywalnych, wiarygodnych, wysokiej jakości danych na jego temat. Co więcej, stanowi ono także dodatkowe narzędzie, umożliwiające prezentację podjętych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju [www 4].

2.3. Społeczna wartość dodana inicjatyw zrównoważonego rozwoju

Raportowanie wskaźników społecznych stanowi integralną część raportu niefinansowego, który w związku z Dyrektywą CSR, dotyczącą raportowania zrównoważonego rozwoju, staje się obowiązkową częścią rocznych rozliczeń finansowych. Ma to na celu uczynienie przedsiębiorstw prywatnych bardziej społecznymi, a organizacje społeczne bardziej biznesowymi.

Głowiński [2010, s. 26] w swoich rozważaniach naukowych dotyczących tematyki mierzenia społecznej wartości dodanej wskazuje, że Herbst podkreśla ekonomiczny wymiar działalności jednostek, które tworzą ekonomię społeczną. Określa ją jako „przedsięwzięcie o społecznej wartości dodanej”. W praktyce łączenie celów społecznych i ekonomicznych zauważalne jest w jednostkach, które działają w charakterze jednostek non-profit. Są to przede wszystkim tzw. przedsiębiorstwa społeczne, które cechują się silnym poczuciem misji społecznej z wykorzystaniem w praktyce gospodarczej zasad biznesowych [Jaruszek-Kopacz, 2009]. Zwracając uwagę na istotę ekonomii społecznej, warto te doświadczenia przenieść na grunt biznesu, podkreślając wagę aspektów społecznych.

Jak wskazują Krawczyk i Kwiecińska [2008, s. 94], w biznesie uwaga poświęcona sprawom społecznym i środowiskowym jest nieznaczna. Społeczna wartość dodana może oznaczać „dodatkowy zysk stanowiący pozytywny rezultat (dla ludzi, środowiska, wspólnoty, lokalnej gospodarki) wytworzony przez organizację w trakcie tworzenia produktów lub dostarczania usług, za które klient lub odbiorca płaci” [Krawczyk, Kwiecińska, 2008, s. 94].

Aby obliczyć społeczną wartość dodaną inicjatyw zrównoważonego rozwoju, należy określić następujące parametry, które zostały uregulowane jako [www 1]:

- Inputs, czyli wkłady, określane jako zasoby inwestowane przez firmę do wsparcia/osiągnięcia aktywności społecznej, np.
 - dotacje,
 - poświęcony czas,
 - *in-kind contribution*, czyli wkład niepieniężny,
 - koszty zarządzania projektem społecznym.
- Outputs, czyli wyniki i/lub rezultaty, łatwo mierzalne kluczowe wskaźniki efektywności (dalej KPIs, *key performance indicators*), określające jak dokładnie wyglądało zaangażowanie firmy w projekty społeczne. Prezentują one m.in. informacje dotyczące:
 - ilości organizacji społecznych biorących udział w danym projekcie,
 - ilości firm partnerskich, które były zaangażowane w dany projekt,
 - ilości godzin poświęconych na dany projekt realizowany przez firmę,
 - ilości beneficjentów korzystających z danego projektu,
 - informacji o beneficjentach,
 - ilości sesji, godzin przeprowadzonych w ramach realizacji projektu.
- Outcomes, czyli bezpośredni wpływ społeczny – wartość finansowa tego parametru jest trudniejsza do ustalenia niż w poprzednich dwóch przypadkach (inputs oraz outputs), ponieważ stanowi ona wartość dodaną i mogą zawierać się w niej następujące elementy:
 - wzrost pewności siebie beneficjentów,
 - redukcja izolacji społecznej,
 - nabyte nowe zdolności,
 - poprawa rozwoju zawodowego i osobistego,
 - większe możliwości zdobycia odpowiedniego zatrudnienia,
 - poprawa jakości życia,
 - redukcja bezrobocia wśród beneficjentów.Ze względu na trudność ustalenia wartości finansowej outcomes, zazwyczaj podawane są w wartościach punktowych lub procentach oraz są obliczane na podstawie ankiet wypełnianych przez beneficjentów w trzech etapach projektu: na początku (*initial assessment*), w środku (*formative assessment*) i na zakończenie (*summative assessment*).
- Social impact, czyli pośredni wpływ społeczny – to zmiany, które następują po programie w społeczności, gdzie program miał miejsce, ale nie są bezpośrednimi wynikami osiągniętymi przez beneficjentów podczas programu, np.:
 - pośredni wpływ programu na członków rodziny beneficjenta,
 - redukcja bezrobocia w regionie,

- długoterminowe postępy w życiu beneficjentów, trudne do uchwycenia w trakcie trwania programu,
- inne zmiany w środowisku beneficjentów, np. w regionie lub grupie społecznej,
- oszczędności dla rządu centralnego i samorządów lokalnych.

2.4. Raportowanie społeczne na przykładzie firmy Deloitte – wybrane aspekty

Na podstawie raportu firmy Deloitte poniżej zaprezentowano próbę ustalenia i analizy wartości dodanych. Informacje pochodzą z raportu „Building Better Futures – 2023 Global Impact Report” [www 2] i dotyczą globalnej działalności Deloitte w 2023 roku. Uwaga została skierowana na aspekt społeczny, gdyż firma Deloitte, jako jeden z liderów zrównoważonego rozwoju, rozpoznaje istotność tego elementu, nie tylko przygotowując raporty czy rozliczenia finansowe, ale także dostarczając rzetelnych programów społecznych, mających na celu poprawę jakości życia, redukcję nierówności społecznych czy lepszy dostęp do edukacji i zatrudnienia.

➤ Inputs (wkład firmy)

Z danych dostępnych w raporcie można jasno określić inputs oraz ich wartość.

➤ Outputs (rezultaty)

W dostępnym raporcie [www 2] został wymieniony wyłącznie jeden rodzaj outputs, czyli zaangażowanie pracowników wyrażone godzinami pracy poświęconymi na projekty. Jednak należy podkreślić, że firma Deloitte blisko współpracuje ze swoimi partnerami społecznymi, aby dokładnie poznać i określić inne KPIs, na podstawie których można ustalić ilość osób biorących udział w zorganizowanych projektach społecznych i ilość godzin poświęconych przez nich na projekt społeczny. Pozostałe informacje to m.in.: płeć, status zatrudnienia, grupa wiekowa, poziom niepełnosprawności, region, grupa etniczna, poziom obecnej edukacji, przeszłość kryminalna, bezdomność, przemoc w rodzinie, uzależnienia itp. Wskaźniki te są podstawą każdego programu prowadzonego przez przedsiębiorstwa społeczne, więc wszystkie są dokładnie obliczane i raportowane przez Deloitte. Wskaźniki pomagają określić, czy osoby, którym dana jednostka pomaga, spełniają kryteria lub są zagrożone barierami społecznymi, które firma chce zredukować. Tak jak inputs, powyższe dane można określić jako łatwo mierzalne.

➤ Outcomes

Dane z firmy Deloitte wskazują na końcową liczbę beneficjentów wynoszącą ok. 24 mln. Jednak z uwagi na to, że programy są dostarczane bezpośrednio przez organizacje partnerskie, wspierane przez Deloitte, raport nie wyszczególnia specyficznych wpływów społecznych, gdyż, jak przy outputs, wyniki poszczególnych organizacji mogą mieć inne wartości i być niemożliwe do porównania w tym samym kontekście, np. korzyści finansowe dla rządu ze znalezienia zatrudnienia dla jednego beneficjenta mogą różnić się w zależności od regionu zamieszkania, wieku beneficjenta czy dodatkowych barier mających wpływ na jego życie.

➤ Impact

Na podstawie danych zaprezentowanych w raporcie firmy Deloitte można określić, ile wynosi koszt utrzymania jednej osoby bezrobotnej w krajach, gdzie odbywają się projekty społeczne. Jednak to jest tylko częściowy koszt. Do zasiłku dochodzą pozostałe, dodatkowe koszty społeczne, jak np. pogorszenie stanu zdrowia, zwiększona izolacja, rozwój nałogów i inne. Wszystkie te wymienione czynniki zwiększają koszty utrzymania bezrobotnego i nie jest możliwe wprowadzenie standaryzacji ustalania tychże kosztów, gdyż odbiorca nie posiada wiedzy o dokładnej, indywidualnej sytuacji wszystkich beneficjentów, ich pochodzenia czy ich poziomów początkowych (*starting points*), które zostały określone przez beneficjanta, dotyczące np. gotowości do pracy itp. Dlatego też Deloitte nie podaje wartości dodanych dotyczących wskaźników społecznych w tym obszarze w raporcie globalnym dotyczącym zrównoważonego rozwoju (*global impact scale*).

Firma Deloitte poszła jeszcze o krok dalej i razem z Forbes Insights w 2019 roku przeprowadziła Global Societal Impact Survey, czyli badanie globalne, w ramach którego wykorzystwała ankietę globalną wśród 350 dyrektorów przedsiębiorstw. Jego wyniki potwierdziły, że strategiczne myślenie biznesowe przechodzi dynamiczne zmiany i podczas gdy zysk jest i będzie priorytetem, to wpływ na społeczeństwo zastosowanych strategii społecznych stanie się niemal obowiązkowym aspektem strategii zintegrowanego biznesu z dyrektorem zarządzającym jako głównym motorem tych zmian – tak odpowiedziało 46% ankietowanych [www 3]. Z badań tych wynika wiele godnych uwagi statystyk, które prognozują pozytywne zmiany na drodze do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju w Polsce. I tak, 93% ankietowanych uważa, iż firmy są nie tylko pracodawcami, ale także filarami zmian społecznych. Podczas gdy 95% dyrektorów planowało w nadchodzącym roku podjęcie mocniejszych działań społecznych, to 59% przeznacza

obecnie pomiędzy 1-5% przychodu na inicjatywy społeczne, a dwie trzecie zwiększyło budżety na wspomniane projekty w ciągu ostatnich dwóch lat. Ze wszystkich ankietowanych, zapytanych jak postrzegają sukces ich inicjatyw społecznych, 58% odpowiedziało, że przez pryzmat wyników finansowych, a 55% stwierdziło, że przez pozytywny wpływ na życie ich beneficjentów [www 3].

Analiza wszystkich wymienionych odpowiedzi wykazała, iż programy społeczne mają bezpośredni wpływ na lojalność i utrzymanie cenionych pracowników. Drugi równie ważny wniosek pokazuje, iż większość inicjatyw społecznych jest skoncentrowanych na społeczności lokalnej, w której firmy operują (64%), chociaż 51% ankietowanych uznało, że powinni pomagać wszystkim, którzy mogą z tej pomocy skorzystać, bez względu na lokalizację [www 3]. Rozpatrując kwestie priorytetów społecznych, 47% pytanym uznało rozwój zdolności IT i dostęp do technologii za główny cel strategii społecznej, co może dać ludziom szersze możliwości i zredukować nierówności społeczne i zwiększyć mobilność społeczną. Na drugim miejscu plasowała się edukacja (44%), a na trzecim (42%) trening nakierowany na rozwój zawodowy, podnoszący szanse na zatrudnienie [www 3].

Pozostałe odpowiedzi dotyczyły następujących aspektów:

- równości płci – 41%,
- głodu/dostępu do jedzenia – 39%,
- zmian klimatycznych – 39%,
- nierówności dochodów – 37%,
- infrastruktury – 37%,
- zdrowia – 35%.

Aż 49% dyrektorów biorących udział w badaniu potwierdziło, że ich inicjatywy społeczne skupią się bardziej na rozwoju zdolności IT i dostępie do technologii, 43% na rozwoju zdolności zawodowych i 40% na edukacji [www 3].

2.5. Podsumowanie

Podsumowując, należy zauważyć, że przedsiębiorstwa zobowiązane do stosowania nowych wymogów raportowania nie będą w stanie obliczać wartości dodanych w kontekście ich działalności globalnej, wynikających z osiągniętych wpływów społecznych, gdyż nie są w stanie wprowadzić jednolitej standaryzacji, jeśli funkcjonują w różnych krajach czy nawet regionach. Jedynym rozwiązaniem tej sytuacji jest ścisła współpraca międzysektorowa, w ramach której przedsiębiorstwa społeczne, współpracujące z korporacjami, precyzyjnie obliczą wartości dodane dla swoich beneficjentów w ich bezpośrednim środowisku.

Raportowanie własnych wyników jest jedynie możliwe dla programów prowadzonych w określonym regionie i przy zebraniu dokładnych informacji o beneficjentach, czyli np. firma Deloitte Poland może podać dokładne wartości dodane, na które składają się informacje ekonomiczne i społeczne dla programu opracowanego dla Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej. Jednak nawet gdyby firma ta zechciała powtórzyć ten projekt i wprowadzić go bez zmian w innych, wybranych krajach, wyniki wartości dodanych będą zupełnie inne. Wynika to z faktu, iż analizowane dane są niemierzalne i mogą być w różny sposób zinterpretowane, przeanalizowane i przeliczone, ponieważ dotyczą bezpośrednio indywidualnego beneficjenta.

W związku z powyższym, należy przyznać, iż Polska musi pokonać jeszcze długą drogę prowadzącą do zaimplementowania, a następnie pełnego zastosowania przepisów unijnych związanych ze zrównoważonym rozwojem oraz społeczną odpowiedzialnością biznesu, która doprowadzi do osiągnięcia odpowiednich standardów oraz dokładności określenia metodyki obliczania wskaźników społecznych, które będzie można powielić globalnie.

2.6. Bibliografia

- Andrałojć M. (2012), *Społeczna wartość pracy – metoda pomiaru na przykładzie SROI*, „Współczesne Zarządzanie. Kwartalnik Środowisk Naukowych i Liderów Biznes”, nr 3, s. 154-162.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 537/2014, dyrektywy 2004/109/WE, dyrektywy 2006/43/WE oraz dyrektywy 2013/34/UE w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju.
- Głowacki J. (2010), *Mierzenie społecznej wartości dodanej*, „Ekonomia Społeczna”, nr 1, s. 23-34.
- Jaruszek-Kopacz B. (2009), *Ekonomia społeczna a biznes – współistnienie, konkurencja*, współpraca, III Ogólnopolskie Spotkania Ekonomii Społecznej, Materiały konferencyjne, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl>.
- Krawczyk K., Kwiecińska D. (2008), *Audyt społeczny jako metoda oceny działalności przedsiębiorstw społecznych – na tle innych sposobów określania społecznej wartości dodanej* [w:] J. Hausner (red.), *Wspieranie ekonomii społecznej*, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie (Małopolska Szkoła Administracji Publicznej), Kraków.
- Lim D. (2023), *Global Impact AT Scale: The S in ESG 2023 BRIEF*, https://cecp.co/wp-content/uploads/2024/02/CECP_2023GIS_layout_FINAL.pdf.
- Rozporządzenie Delegowane Komisji (UE) 2023/2772 z dnia 31 lipca 2023 r. uzupełniające dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE w odniesieniu do standardów sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2024 r. poz. 619 ze zm.

Strony internetowe

- [www 1] <https://analysisfunction.civilservice.gov.uk/policy-store/the-analysis-function-theory-of-change-toolkit/> (dostęp: 15.04.2024).
- [www 2] <https://www.deloitte.com/global/en/about/story/impact.html> (dostęp: 15.04.2024).
- [www 3] <https://www.deloitte.com/global/en/about/story/impact/societal-impact-survey-deloitte-global.html> (dostęp: 10.04.2024).
- [www 4] <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/raportowanie-spoleczne> (dostęp: 5.04.2024).
- [www 5] <https://www.parp.gov.pl/csr#csr> (dostęp: 10.04.2024).
- [www 6] https://www.gpw.pl/pub/GPW/ESG/Wytyczne_do_raportowania_ESG.pdf (dostęp: 10.04.2024).

3

Rozdział

Sprawozdawczość niefinansowa w budowaniu wartości przedsiębiorstwa na przykładzie firmy KRUK S.A.

Mariola Koper, Olga Kubicka**

3.1. Wprowadzenie

W obecnych czasach dynamicznego rozwoju rynków i rosnącej świadomości społeczeństwa ujawnianie informacji niefinansowych w sprawozdawczości przedsiębiorstw stale przybiera na znaczeniu. W miarę zwiększającego się zainteresowania ze strony interesariuszy, aby dogłębniej zrozumieć funkcjonowanie przedsiębiorstwa, coraz częściej sięga się do raportów niefinansowych, które stają się kluczowym narzędziem komunikacji pomiędzy firmą a jej otoczeniem.

Rozdział opisuje rosnącą rolę informacji niefinansowych w kontekście raportowania przedsiębiorstw. Celem rozdziału jest zdefiniowanie sprawozdawczości niefinansowej oraz wskazanie istoty informacji niefinansowych w sprawozdaniach finansowych spółek. Na przykładzie Grupy Kapitałowej KRUK S.A. przedstawiono sposób prezentacji informacji niefinansowych, a także zależność pomiędzy tymi informacjami a osiąganym wynikiem finansowym. Zastosowane metody badawcze to analiza literatury, aktów prawnych oraz analiza przypadku.

3.2. Rola informacji niefinansowych w sprawozdawczości

Sprawozdawczość niefinansowa stanowi istotne źródło informacji dla potencjalnych interesariuszy zewnętrznych oraz wewnętrznych. Mianem interesariusza określa się osoby z zewnątrz spółki, które chcą zainwestować w nią swój kapitał, ale także klientów oraz dostawców. Interesariusze wewnętrzni to wszystkie osoby wewnątrz spółki, które są zainteresowane dalszą działalnością podmiotu – są to m.in. właściciele, pracownicy, a także zarząd spółki [Korenkiewicz, 2018, s. 269].

Informacje zawarte w sprawozdawczości niefinansowej różnią się od informacji finansowych, dlatego często zajmują osobne miejsce w sprawozdaniu.

* Koło Naukowe Rachunkowości „Rachmistrz”, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.

Według art. 49b ust. 2 ustawy z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości [Dz. U. 2023 poz. 120] informacje niefinansowe powinny obejmować co najmniej: krótki opis modelu biznesowego spółki, kluczowe wskaźniki efektywności, opis polityk stosowanych przez jednostkę w zakresie zagadnień społecznych, pracowniczych, środowiskowych, a także opis istotnego ryzyka związane go z działalnością.

Informacje niefinansowe skupiają się przede wszystkim wokół działalności środowiskowej, ochrony klimatu, a także zrównoważonego rozwoju społecznego. Wraz z informacją finansową służą prezentacji realizacji działań jednostki na rzecz zrównoważonego rozwoju, wyznaczonych w przyjętej strategii odpowiedzialności społecznej [Lotko, 2011, s. 710].

Rosnące znaczenie raportowania społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (*Corporate Social Responsibility* – CSR) przyczyniło się tym samym do wyodrębnienia sprawozdawczości niefinansowej [Zyznarska-Dworczak, 2016, s. 219]. CSR oznacza wychodzenie poza wymogi prawne dotyczące jedynie kwestii zatrudnienia czy ochrony środowiska poprzez zwiększone, dobrowolne inwestowanie w kapitał ludzki, dbałość o środowisko i przyjazne relacje z kontrahentami [Lotko, 2011, s. 710].

Raport społeczny przyczynia się do poprawy wizerunku, w tym zwiększenia zainteresowania oraz wiarygodności wśród interesariuszy, nie tylko zewnętrznych, ale także wewnętrznych. Prowadzi do wzrostu nie tylko popularności w oczach potencjalnych, przyszłych kandydatów do pracy, ale również do satysfakcji obecnych pracowników. Skutkiem takiej sytuacji jest większa motywacja oraz lojalność wobec firmy [Pabian, Pauluk, 2017, s. 135].

Podsumowując, istotą sprawozdawczości niefinansowej jest dostarczanie informacji osobom zainteresowanym – interesariuszom. Ważne jest, aby informacje te były sporządzone zgodnie z prawdą oraz faktycznym stanem, jaki występuje w danym przedsiębiorstwie

Analizując istotę sprawozdawczości niefinansowej, może się wydawać, że posiada ona wyłącznie same zalety, niestety ma również wady, które wymieniono w tabeli 3.1.

Tabela 3.1. Zalety i wady sprawozdawczości niefinansowej

Zalety	Wady
• innowacyjne rozwiązania • dostarczanie większej ilości informacji interesariuszom • zwiększenie przejrzystości przekazywanych informacji	• zbyt szczegółowe wymogi dotyczące informacji niefinansowych mogą wpłynąć negatywnie na politykę prywatności przedsiębiorstwa, w tym ujawnienie modelu oraz specyfikacji działania • kary za brak wskazania informacji niefinansowych w sprawozdaniach rocznych jednostek

Źródło: Opracowanie własne.

Informacje niefinansowe ulegają cały czas modyfikacjom wraz z rozwojem społecznym oraz gospodarczym. Ich zakres nie jest jednoznacznie określony ani zamknięty, dlatego też powstają obawy o to jak dokładnych szczegółów ustawodawcy mogą wymagać w przyszłości. Może to nie tylko zagrażać interesom prywatnym spółek, ale także wprowadzać pewnego rodzaju inwigilację, ograniczenie swobody w działalności. Obecnie wiele osób zastanawia się, czy sprawozdawczość niefinansowa jest elementem zbędnym czy raczej elementem kluczowym w sprawozdaniach finansowych spółek [Bek-Gaik, Pabian, 2021, s. 89].

3.3. Obowiązek ujawniania informacji niefinansowych

Istotnym źródłem informacji niefinansowych w ramach sprawozdawczości spółek jest sprawozdanie z działalności. Jest ono raportem jednostki o jej aktualnej sytuacji majątkowej oraz finansowej, a także wynikach przedsiębiorstwa i prognozach na przyszłość. Prezentuje się w nim informacje na temat czynników ryzyka i zagrożeń [Ustawa o rachunkowości, art. 49b ust. 2 pkt 5].

Podmiotami, które dodatkowo zawierają w sprawozdaniu z działalności jako wyodrębnioną część oświadczenie na temat informacji niefinansowych, są m.in. jednostki będące spółką kapitałową, spółką komandytowo-akcyjną lub taką spółką jawną lub komandytową, której wszystkimi współnikami ponoszącymi nieograniczoną odpowiedzialność są spółki kapitałowe, spółki komandytowo-akcyjne lub spółki z innych państw o podobnej do tych spółek formie prawnej, pod warunkiem że w roku obrotowym, za który jest sporządzane sprawozdanie finansowe, a także w roku poprzedzającym ten rok, przekracza następujące wielkości [Ustawa o rachunkowości, art. 49b ust. 1]:

- 500 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty,
- 85 000 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego lub 170 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy.

Wprowadzenie Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE z dnia 22 października 2014 roku spowodowało istotne zmiany w zakresie zawartości informacyjnej sprawozdania z działalności. W dyrektywie oraz w ustawie o rachunkowości określono w sposób zbieżny, co powinno obejmować oświadczenie na temat informacji niefinansowych oraz podano wytyczne dotyczące procesu jego opracowywania [Bek-Gaik, Krasodomska, 2018, s. 29]. Jak zaznaczono w dyrektywie, oświadczenie na temat informacji niefinansowych powinno zawierać informacje w stopniu niezbędnym do zrozumienia rozwoju, wyników

i sytuacji jednostki oraz wpływu jej działalności, dotyczące co najmniej kwestii środowiskowych, społecznych i pracowniczych, poszanowania praw człowieka, przeciwdziałania korupcji i łapownictwu, w tym [Dyrektywa 2014/95/UE, pkt 5 i 6]:

- krótki opis modelu biznesowego jednostki,
- opis polityk stosowanych przez jednostkę w odniesieniu do tych kwestii, w tym do wdrożonych procesów należytej staranności,
- wynik tych polityk,
- główne ryzyka związane z tymi kwestiami, powiązane z operacjami jednostki,
- niefinansowe kluczowe wskaźniki wyników związane z daną działalnością.

Sprawozdanie na temat informacji niefinansowych, oprócz informacji opisowych, przedstawia kluczowe dla oceny jednostki zobowiązanej niefinansowe wskaźniki efektywności działalności. Dla interesariuszy szczególnie przydatne są informacje ilościowe, gdyż umożliwiają porównanie oraz ocenę postępów, natomiast opisowe wyjaśnienia do wskaźników ułatwiają ich lepsze zrozumienie.

W oświadczeniu na temat informacji niefinansowych celowe jest przedstawienie zbilansowanego połączenia informacji jakościowych, jak i ilościowych oraz związków między nimi. Ułatwia to zwięzłe przedstawienie kompleksowego, wyważonego obrazu. Przydatne jest zarówno zaprezentowanie ogólnych, kluczowych, jak i typowych dla danego sektora wskaźników efektywności. Jednostka prezentuje te wskaźniki efektywności, które uważa za najbardziej użyteczne do pomiaru, monitorowania i oceny rozwoju, wyników, postępu i wpływu na otoczenie, a zarazem za ułatwiające porównanie z innymi podmiotami [Krajowy Standard Rachunkowości nr 9, 8.7-8.9].

3.4. Analiza informacji niefinansowych Grupy KRUK

3.4.1. Opis modelu biznesu

W skład Grupy KRUK wchodzi spółka dominująca KRUK S.A. oraz 23 powiązane kapitałowo spółki zależne. Wiodącą działalnością Grupy jest zarządzanie wierzytelnościami nabytymi na własny rachunek, a także na zlecenie innych podmiotów instytucjonalnych w trzech segmentach, którymi są m.in. wierzytelności konsumenckie, wierzytelności hipoteczne, wierzytelności korporacyjne. Grupa KRUK zarządza wierzytelnościami banków, pośredników kredytowych, firm ubezpieczeniowych, firm leasingowych, telefonii stacjonarnych i komórkowych, telewizji kablowych, platform cyfrowych, firm z sektora FMCG (Fast Moving Consumer Goods) oraz wierzytelnościami SME (Subject-Matter Expert). Koncentruje swą działalność na rynku bankowym i opiera ją na długoterminowych relacjach z kluczowymi partnerami [Sprawozdanie zarządu KRUK, 2023].

3.4.2. Polityka społeczna

Grupa KRUK prowadzi różnorodne działania charytatywne i sponsoringowe, obejmujące pomoc osobom potrzebującym, edukację finansową i ekologiczną w kontekście nadmiernego konsumpcjonizmu. Działania związane z zaangażowaniem społecznym we wszystkich krajach, gdzie działa Grupa KRUK, reguluje Polityka sponsoringu charytatywnego, nad którą nadzór sprawuje Prezes Zarządu i Dyrektor Generalny KRUK S.A. Grupa wspiera wydarzenia sportowe, projekty organizacji pożytku publicznego, edukację finansową, pomoc psychologiczną i prawną, oraz inicjatywy społeczne.

W 2022 roku Grupa KRUK przekazała 497 tys. zł na edukację finansową i 15 tys. zł na edukację ekologiczną. Aktywnie angażuje się w podnoszenie świadomości finansowej społeczeństwa, organizując corocznie kampanię „Dzień bez długów” na rzecz edukacji finansowej i dobrowolnej spłaty zobowiązań. Kampania prowadzona jest nie tylko w Polsce, ale również w Rumunii, Czechach i na Słowacji. Realizowana od ponad 10 lat, na stałe wpisała się w kalendarz 17 listopada. W ramach działań edukacyjnych w Polsce KRUK S.A. został partnerem strategicznym portalu Kapitałni, mającym na celu poprawę wiedzy finansowej Polaków, wpływając tym samym na zachowania i postawy konsumentów.

W reakcji na napaść na Ukrainę Grupa KRUK rozpoczęła akcję „KRUK dla Ukrainy”, przekazując blisko 878 tys. zł pomocy na każdym rynku, gdzie działa. Pracownicy są zachęceni do wolontariatu, a firma dodatkowo utworzyła wewnętrzny kanał informacyjny dedykowany pomocy Ukrainie, poprzez który pracownicy organizowali indywidualne zbiórki i przekazywali informacje o lokalnych inicjatywach [Sprawozdanie zarządu KRUK, 2023].

W 2022 roku Grupa KRUK współpracowała na wszystkich rynkach z blisko 3,5 tys. dostawcami. Ponad 92% z nich stanowili dostawcy lokalni, pochodzący z krajów, w których prowadzona jest działalność [Sprawozdanie zarządu KRUK, 2023].

3.4.3. Sprawy pracownicze

Grupa KRUK zatrudniała w 2022 roku ponad 3 tysiące osób. Przede wszystkim Grupa skupia się na zapewnieniu swoim pracownikom bezpiecznego środowiska, w którym mają możliwości do rozwoju kompetencji. Poprzez rozwój pracowników rozwija się sama firma, dlatego w ofercie pracowniczej znajdują się różnego rodzaju szkolenia, kursy językowe, programy dla managerów, ale nie tylko. Dwa główne nurty w sprawach pracowniczych to zdecydowanie: samorealizacja oraz angażowanie. Ponadto Grupa ma zaplanowany cel do osią-

gnięcia do 2025 roku, który umożliwi wyrównanie wynagrodzenia pomiędzy kobietami a mężczyznami. Ciekawą oraz istotną rzeczą jest również polityka różnorodności, według której środowisko pracownicze KRUKA jest złożone z różnych kulturowo osób, spośród których każdy szanuje siebie nawzajem i nie ingeruje w osobiste sprawy żadnego z innych pracowników [Sprawozdanie zarządu KRUK, 2023].

3.4.4. Środowisko naturalne

Grupa KRUK, świadoma wpływu na środowisko i oczekiwań interesariuszy w tym zakresie, włączyła cele środowiskowe do strategii ESG. Oparte są one na SDGs wyznaczonych przez ONZ oraz na postanowieniach Zielonego Ładu Unii Europejskiej. Zgodnie z GHG Protocol, Grupa KRUK wprowadziła plan działań w krajach działalności, mający na celu 70% redukcji emisji CO₂ do 2040 roku, m.in. poprzez poprawę efektywności floty samochodowej, wykorzystanie OZE (Odnawialnych Źródeł Energii) oraz zmniejszenie zużycia energii w budynkach biurowych. Zobowiązano się także do spełnienia wymagań CSRD oraz uwzględnienia łańcucha wartości. W ramach strategii ESG do 2026 roku planuje ujawniać emisyjność głównych procesów biznesowych. Grupa KRUK, by osiągnąć cele środowiskowe, zobowiązuje się do edukacji pracowników, dostawców i społeczeństwa. W 2022 roku dołączyła do inicjatywy Climate Positive UNGC, co zaowocowało zaproszeniem do Rady Biznesowej UNGCNP [Sprawozdanie zarządu KRUK, 2023].

3.4.5. Poszanowanie praw człowieka

Zgodnie z międzynarodowymi standardami praw człowieka należy przestrzegać praw i wolności, które przysługują każdemu człowiekowi bez względu na rasę, płeć czy wiek. Grupa KRUK realizuje swoją politykę poszanowania praw człowieka zgodnie ze standardami wymienionymi wyżej. Każdy pracownik ma prawo oraz możliwość wniesienia skargi, jeżeli obawia się o złamanie któregoś z praw poszanowania człowieka [Sprawozdanie zarządu KRUK, 2023].

3.4.6. Przeciwdziałanie korupcji

Nieetycznym zachowaniem jest wykorzystywanie zajmowanego przez daną osobę stanowiska do celów prywatnych czy wzbogacenia się. Grupa KRUK jednoznacznie przeciwdziała takim zachowaniom, oczekując tego samego rów-

niez od swoich partnerów biznesowych i dostawców, a także pracowników. Aktywnie buduje świadomość, organizując szkolenia oraz ogłaszając dokładne wytyczne ds. przeciwdziałania korupcji [Sprawozdanie zarządu KRUK, 2023].

3.5. Dane finansowe a niefinansowe Grupy KRUK S.A.

Od 2011 roku akcje KRUK S.A. są notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, a od listopada 2022 roku Spółka współtworzy indeks największych spółek WIG20. Obligacje emitowane przez Spółkę są notowane na obligacyjnym rynku Catalyst w Polsce.

Grupa KRUK to jedna z największych firm w branży zarządzania wierzytelnościami w Europie. Prowadzi działalność w Polsce, Rumunii, Czechach, Słowacji, Włoszech i Hiszpanii, posiada również aktywa w Niemczech. Grupa Kruk S.A. po raz pierwszy w 2022 roku opublikowała także raport zrównoważonego rozwoju, który rozszerza informacje niefinansowe poruszone powyżej. Takie działania z pewnością prowadzą do zwiększenia zainteresowania spółką nie tylko na GPW, ale także przez potencjalnych beneficjentów.

Analizując sprawozdania finansowe oraz jego wybrane składowe z 2013 roku, tj. kiedy Grupa nie publikowała jeszcze informacji niefinansowych, oraz z ubiegłego 2023 roku widać różnicę w przychodach czy też kapitale.

Tabela 3.2. Wybrane składowe skonsolidowanego sprawozdania finansowego Grupy Kapitałowej KRUK S.A. za lata 2012 i 2022

Nazwa	Wartość w PLN (2012 r.)	Wartość w PLN (2022 r.)	Zmiana (w %)
Przychody finansowe	1 232	7 319	494
Kapitał własny	317 632	3 253 297	924
Zysk przypadający na 1 akcję	4,80	42,07	776
Zysk netto przypadający na akcjonariuszy jednostki dominującej	81 039	804 982	893
Dochód ogółem	77 090	848 656	1001
Dochód ogółem przypadający na akcjonariuszy jednostki dominującej	76 935	848 619	1003
Zobowiązania z tytułu świadczeń pracowniczych	18 643	59 639	220

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Jednostkowe sprawozdanie finansowe... (2013); Skonsolidowane sprawozdanie finansowe... (2023).

Zmiany, jakie nastąpiły w latach 2012-2022 – inflacja, postęp technologiczny, zmiany gospodarcze, rozprzestrzenianie się epidemii COVID-19, wybuch wojny na Ukrainie – niekorzystnie wpłynęły na wiele decyzji finansowych, jak i wiązały się z obawami przed inwestowaniem kapitału. Jednak z powyż-

szych danych wynika, że Grupa Kapitałowa KRUK S.A. znacznie powiększyła swoje zyski i dochody. Można stwierdzić, że poprzez publikację informacji niefinansowych zwiększa się zainteresowanie, jak i zaufanie interesariuszy. Wyniki finansowe Spółki są zdecydowanie lepsze, o czym świadczą dane zawarte w tabeli.

Każda z wymienionych pozycji charakteryzuje się znaczącym wzrostem na przestrzeni porównywanych 10 lat. Największy wzrost odnotowano w dochodzie ogółem przypadającym na akcjonariuszy jednostki dominującej. Wzrost zysku przypadający na jedną akcję czy też zysku netto wcześniej wspomnianej jednostki cechuje się również znaczącym przyrostem. Świadczy to o tym, że wiele osób inwestuje w Grupę Kapitałową KRUK S.A., stając się jednocześnie jej udziałowcem. Patrząc na przychód finansowy Spółki, a tym samym na jej dochód ogółem oraz kapitał własny, widać, że dobrze radzi sobie, mimo wielu trudności, jakimi są inflacja czy też wybuch wojny na Ukrainie.

Wartości wspomnianych pozycji znacząco wzrosły w porównaniu do 2012 roku. Publikacja informacji niefinansowych korzystnie wpłynęła na zwiększenie wpływów do Grupy Kapitałowej, a tym samym na wzrost jej pozycji na rynku. Można wnioskować o korzystnym wpływie tych publikacji na postrzeganie firmy przez inwestorów.

3.6. Podsumowanie

Sprawozdawczość niefinansowa nie tylko spełnia wymogi ustawowe, ale także staje się narzędziem skutecznej komunikacji z interesariuszami, budując zaufanie i zwiększając atrakcyjność spółki. W dobie rosnącej roli zrównoważonego rozwoju i odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw informacje niefinansowe stanowią istotny element budowania pozytywnego wizerunku i długotrwałych relacji z interesariuszami. Wzrost znaczenia udostępniania informacji niefinansowych w raportowaniu przedsiębiorstw jest spowodowany rosnącym zainteresowaniem bardziej szczegółowymi danymi dotyczącymi danej działalności. Raportowanie niefinansowe stanowi jedno z wielu narzędzi komunikacji między firmą a jej interesariuszami. Służy do kształtowania reputacji na rynku, co w konsekwencji przyczynia się do wzrostu zarówno finansowego, jak i pozafinansowego przedsiębiorstwa w przyszłości. Dodatkowo pełni funkcję instrumentu umożliwiającego przedstawienie wartości, której nie da się wyrazić w czysto finansowych wskaźnikach, i uwzględnienia jej w bilansie. Jednolita prezentacja informacji zarówno finansowych, jak i niefinansowych oraz standaryzacja tych danych stanowią wyzwanie z uwagi na zróżnicowanie ujawnianych informacji w zależności od branży i specyfiki przedsiębiorstwa.

3.7. Bibliografia

- Bek-Gaik B., Krasodomska J. (2018), *Informacje niefinansowe jako obszar współczesnej sprawozdawczości przedsiębiorstw – definicja, źródła i proponowane kierunki badań*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, nr 2(974), s. 25-40.
- Bek-Gaik B., Pabian M. (2021), *Przydatność sprawozdawczości niefinansowej w ocenie działalności organizacji* [w:] N. Iwaszczuk, K. Posłuszny (red.), *Rynki, sektory i modele biznesowe w dobie globalizacji*, Wydawnictwa Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie, Kraków.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE z dnia 22 kwietnia dotycząca ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre jednostki oraz grupy (zmieniająca Dyrektywę 2013/34/UE), Dz.Urz. UE L.330/1.
- Jednostkowe sprawozdanie finansowe za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2012 r. (2013), https://pl.kruk.eu/media/article/file/sprawozdanie_finansowe_wg_ifrs_spolka_kruk_2012.pdf (dostęp: 8.02.2024).
- Korenkiewicz A. (2018), *Typologia interesariuszy – aspekt teoretyczny*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie”, nr 19(3), s. 263-278.
- Krajowy Standard Rachunkowości nr 9 „Sprawozdanie z działalności”, uchwała nr 22/2017 Komitetu Standardów Rachunkowości z 19 grudnia 2017 (Dz.Urz. Min. Fin. z 19 grudnia 2017 r., poz. 4).
- Lotko M. (2011), *Společna odpowiedzialność biznesu (CSR) – aktualny stan normalizacji*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 74, s. 709-718.
- Pabian M., Pauluk P. (2017), *Wady i zalety informacji niefinansowej w sprawozdawczości organizacji* [w:] E. Snieżek, J. Piłacik, S. Doroba (red.), *Różne kraje – ta sama rachunkowość?*, VII Ogólnopolska Konferencja Naukowa Sigma maraton, Wydawnictwo uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2022 r. (2023), https://pl.kruk.eu/media/article/file/grupakruk_ssf_2022_raportroczny_pl.pdf (8.02.2024).
- Sprawozdanie zarządu KRUK S.A. za rok 2012 z działalności Grupy Kapitałowej KRUK S.A. (2013), https://pl.kruk.eu/media/article/file/kruk_sprawozdanie_zarządu_z_działalności_grupy_kapitałowej_2012.pdf (dostęp: 8.02.2024).
- Sprawozdanie zarządu KRUK S.A. z działalności operacyjnej Grupy Kapitałowej KRUK i KRUK S.A. (2023), https://pl.kruk.eu/media/article/file/___szdgrupakruk2022_.pdf (dostęp: 8.02.2024).
- Zyznarska-Dworczak B. (2016), *Rozwój sprawozdawczości niefinansowej a możliwości jej zewnętrznej weryfikacji*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 285, s. 218-227.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2024 r. poz. 619 ze zm.

4

Rozdział

Koszty raportowania ESG w świetle dyrektywy CSRD

Karolina Polańska*, Karolina Soja*

4.1. Wprowadzenie

Globalny kryzys klimatyczny, rosnąca świadomość środowiskowa, silna koncentracja na ekologii oraz kwestiach społecznych to domena XXI wieku. Wysoki popyt na informacje niefinansowe jest trendem obserwowanym już od wielu lat, na co wskazują liczne publikacje oraz debaty w tym obszarze. Inwestorzy oraz pozostałe grupy interesariuszy coraz częściej domagają się ujawniania przez przedsiębiorstwa informacji wykraczających poza ramy typowych sprawozdań finansowych, co skutkuje tym, że dane niefinansowe, stanowiące dawniej jedynie dopełnienie danych finansowych podmiotu, stały się aktualnie jednym z fundamentalnych elementów komunikacji między jednostką a jej otoczeniem.

Celem rozdziału jest ukazanie kosztów związanych z raportowaniem zrównoważonego rozwoju oraz wyzwań stojących przed jednostkami zobligowanymi do dokonywania tychże ujawnień. Przedstawiono ideę koncepcji *Environmental, Social and Corporate Governance* (dalej: ESG) oraz istotę raportowania niefinansowego. Skupiono się w głównej mierze na najnowszych wytycznych wynikających z wprowadzenia Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464 z dnia 14 grudnia 2022 roku o sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSRD – *Corporate Sustainability Reporting Directive*) oraz na efektach jej wprowadzenia. Zastosowane metody badawcze to analiza przepisów prawnych, raportów publikowanych przez instytucje unijne i firmy konsultingowe oraz przegląd literatury.

* Koło Naukowe Rachunkowości „Rachmistrz”, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.

4.2. Istota raportowania ESG

Rosnąca restrykcyjność wytycznych publikowanych przez organy Unii Europejskiej, które z jednej strony wynikają ze zwiększonego zainteresowania zrównoważonym rozwojem oraz coraz wyższej świadomości na ten temat, a z drugiej zaś napędzają to zainteresowanie, sprawiła, że informacje niefinansowe stały się jednym z kluczowych elementów komunikowania się jednostki z otoczeniem [Zyznarska-Dworczak, 2016, s. 219]. Spójne, powszechnie dostępne oraz proste w interpretacji wskaźniki ESG są kluczowe dla inwestorów w celu weryfikacji wpływu ich sposobu alokacji kapitału na ekosystem naturalny i społeczny. Dobrowolność ujawnień niefinansowych oraz brak jednolitych wytycznych co do raportowania był przyczyną trudności w porównywaniu ujawnianych przez organizacje zagadnień zrównoważonego rozwoju.

Koncepcja ESG na przestrzeni ostatnich lat sukcesywnie zyskiwała na popularności. Pod tym skrótem kryją się 3 pojęcia – środowisko, społeczeństwo oraz ład korporacyjny. Pierwszy obszar nawiązuje do wpływu jednostki na środowisko naturalne. Wpływ ten może dotyczyć emisji różnego rodzaju gazów do atmosfery, zanieczyszczenia wody i gleby, zużycia zasobów naturalnych czy też produkcji odpadów. Drugi obszar – społeczeństwo – obejmuje relacje z pracownikami oraz społecznością lokalną. Uwaga skupiana jest głównie na takich kwestiach, jak przestrzeganie praw pracowniczych i praw człowieka, warunki pracy, różnorodność czy też równouprawnienie. Ostatni, trzeci obszar dotyczy struktury organizacyjnej oraz zasad zarządzania w przedsiębiorstwie. Obejmuje on zagadnienia związane przede wszystkim z etyką biznesu, ładem korporacyjnym, działalnością i sposobem wynagradzania kadry kierowniczej oraz korupcją [Hadiq, Muhammad, Seung, 2023, s. 2968]. Rosnące problemy wynikające z kryzysu klimatycznego sprawiły, że koncepcja ESG stała się ogólnosiwiatowym trendem i jest obecnie wykorzystywana w wielu przedsiębiorstwach. Zgodnie z nią, przedsiębiorstwa oprócz skupiania się na osiąganiu zysku i maksymalizacji wartości, powinny mieć również na uwadze ochronę środowiska oraz troskę o kwestie społeczne.

Głównym założeniem ESG jest dostarczanie inwestorom informacji niefinansowych. Informacja niefinansowa jest pojęciem bardzo szerokim, a co za tym idzie różnorodnie przez literaturę przedmiotu definiowanym [Soja, Soja, 2023, s. 214-215]. J. Krasodomska wskazała, że są to wszelkiego rodzaju liczbowe i opisowe dane deklarowane przez spółki w raportach różnych od sprawozdań finansowych oraz opinii biegłego rewidenta [Krasodomska, 2014, s. 28]. Stanowisko to zdają się potwierdzać publikacje autorów zagranicznych, według któ-

rych termin ten stosowany jest do opisanie ujawnień związanych z wynikami finansowymi, ale przekazywanych poza typowymi kanałami raportowania przedsiębiorstw. Informacje te ogłaszane są na stronach internetowych, w komunikatach prasowych lub w drodze bezpośredniej komunikacji z uczestnikami rynku [Orens, Lybaert, 2010]. Komisja Europejska sklasyfikowała natomiast informacje niefinansowe jako informacje dotyczące ochrony środowiska, ładu korporacyjnego, polityki społecznej oraz zagadnień obejmujących różnorodność [Dokument roboczy służb komisji, 2013, s. 2].

Mimo że wskaźniki ESG są jedynie odzwierciedleniem działań oraz podejścia, jakie dane przedsiębiorstwo obiera, to ich stosowanie nabiera coraz większego znaczenia dla inwestorów i może mieć istotny wpływ na przyszłą pozycję jednostki. Przejrzystość udostępnionych danych odgrywa znamienne rolę w zrozumieniu zaangażowania przedsiębiorstwa w obszarze ESG oraz w przekonaniu interesariuszy świadczy o jego odporności biznesowej i zrównoważonym rozwoju. Obecnie ESG powinno być fundamentem strategii przedsiębiorstwa. Tworzenie jednostek stabilnych, zrównoważonych i transparentnych to jedno z głównych wyzwań stojących przed współczesnymi organizacjami. Każdy obszar działania znajduje się w cieniu ciągłej ewaluacji. Oceniane jest, czy jednostka stawia na zrównoważony rozwój, w jaki sposób działalność jednostki wpływa na środowisko, jakie są relacje podmiotu z otoczeniem oraz w jaki sposób jednostka oddziałuje na pracowników. Posiadanie odpowiednio dobranej strategii ESG pozwala na rozwój organizacji oraz tworzenie jej wartości przy jednoczesnym dbaniu o kwestie związane ze społeczeństwem, środowiskiem oraz ładem korporacyjnym. Kluczowym elementem tworzenia strategii ESG jest przede wszystkim sformułowanie celów długoterminowych oraz dopasowanie ich do celów biznesowych przedsiębiorstwa [www 1].

4.3. Rozwój raportowania niefinansowego na przestrzeni lat

Raportowanie niefinansowe stało się częścią zarządzania strategicznego, zmieniając zakres ujawnień spółek i prowadząc do powstania nowych form raportowania tychże informacji. Historia raportowania niefinansowego sięga kilku dekad wstecz i jest związana z coraz większym zrozumieniem wpływu działalności przedsiębiorstw na społeczeństwo i środowisko oraz z rosnącym zapotrzebowaniem na transparentność i odpowiedzialność korporacyjną. Początków zwiększonej świadomości w obszarze pozafinansowych działań podmiotów można się doszukiwać już pod koniec lat 50. i na początku lat 60. XX wieku, kiedy to

przedsiębiorstwa zaczęły publikować pierwsze raporty zawierające dane niefinansowe [Czaja-Cieszyńska, 2018, s. 53]. Dynamiczny rozwój nastąpił jednak dopiero w latach 70. XX wieku. Narodziła się wówczas koncepcja inwestowania społecznie odpowiedzialnego – SRI (*Socially Responsible Investing*). Inwestorzy kierujący się tą zasadą, tworząc swoje portfolio, zwracali uwagę nie tylko na opłacalność danej inwestycji, ale również na wartości, jakimi spółka się kieruje. Mimo że początkowo postawa ta miała zdecydowanie więcej przeciwników niż zwolenników i była postrzegana jako mniej efektywna niż ta, która skupia się jedynie na wynikach finansowych spółek, pozwoliła na ukształtowanie się pewnego wzorca, który zaczęto coraz chętniej wykorzystywać w latach kolejnych [Townsend, 2020, s. 2]. Wraz z upływem czasu koncepcja SRI ewoluowała, upodabniając się coraz bardziej do powszechnie znanego CSR (*Corporate Social Responsibility*) [www 2].

W latach 90. XX wieku zainteresowanie społeczną odpowiedzialnością biznesu i zrównoważonym rozwojem znacznie wzrosło. Szerokie grono interesariuszy, na czele z organizacjami społecznymi i inwestorami, zaczęło coraz mocniej interesować się działalnością przedsiębiorstw w tym obszarze. Liczne organizacje zaczęły publikować raporty zawierające ujawnienia dotyczące zagadnień pracowniczych, społecznych i środowiskowych. W związku z tym w 1997 roku powstało GRI (*Global Reporting Initiative*), które odegrało ważną rolę w standaryzacji ujawnień niefinansowych. Organizacja ta publikuje standardy i wytyczne, które są powszechnie stosowane przez organizacje do raportowania zrównoważonego rozwoju, a jej działalność w znacznym stopniu przyczyniła się do powstania efektywnego i przejrzystego systemu ujawnień [Paszkievicz, Szadzińska, 2011, s. 631].

Przyjęcie przez Radę Unii Europejskiej 28 listopada 2022 roku dyrektywy o sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju stało się kamieniem milowym w kwestii raportowania ESG. Dokument ten zastąpił dotychczas obowiązującą dyrektywę NFRD. Nowa regulacja obowiązuje przedsiębiorstwa do opracowywania raportów według nowych, ujednoliconych wzorców, które będą zawierać informacje m.in. o możliwościach i zagrożeniach związanych z klimatem oraz zgodności ich działalności z kryteriami zawartymi w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/852 z dnia 18 czerwca 2020 roku w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje (pot. taksonomia UE). Obszar objęty obowiązkami dyrektywy będzie stopniowo poszerzany w przyszłości. Dyrektywa CSRD ma na celu wzmocnienie i unowocześnienie ram prawnych dotyczących raportowania niefinansowego przez jednostki działające na terenie Unii Europejskiej [KPMG, 2023, s. 3]. Wprowadzenie dyrektywy CSRD zostało podzielone na trzy etapy, co zaprezentowano w tabeli 4.1.

Tabela 4.1. Etapy wprowadzania dyrektywy CSRD

Data wprowadzenia	Zakres podmiotowy
Od 1 stycznia 2024 roku	Raport za 2024 rok będą musiały sporządzić jednostki spełniające warunki wymienione w dyrektywie NFRD. Podmiotami zobligowanymi będą jednostki zainteresowania publicznego zatrudniające powyżej 500 pracowników i spełniające jeden z dwóch warunków: • suma bilansowa na koniec roku obrotowego powyżej 85 mln zł, • przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy powyżej 170 mln zł
Od 1 stycznia 2025 roku	Przedsiębiorstwa spełniające co najmniej dwa z trzech kryteriów: • zatrudnienie ponad 250 pracowników, • przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy ponad 40 mln euro, • suma bilansowa 20 mln euro
Od 1 stycznia 2026 roku	1. Małe i średnie spółki giełdowe. 2. Grupy kapitałowe spoza Unii Europejskiej spełniające oba kryteria: a) obroty netto powyżej 150 mln euro, b) oddział na terenie Unii Europejskiej, którego obrót przekracza 40 mln euro

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu: KPMG [2023, s. 4].

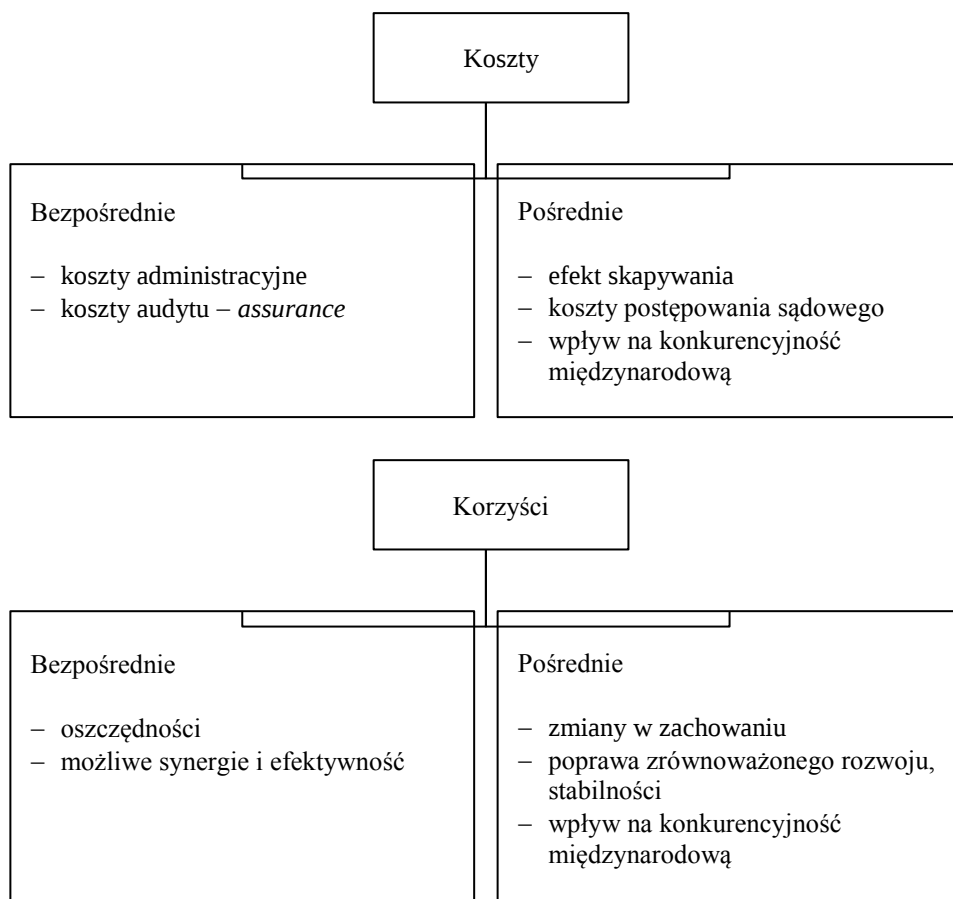
Wprowadzenie dyrektywy CSRD bez wątpienia wywrze znaczący wpływ na przedsiębiorstwa. Zwiększone wymagania dotyczące raportowania zrównoważonego rozwoju będą skutkować wysokimi kosztami dla organizacji. Ich wysokość będzie zależeć przede wszystkim od wielkości podmiotu oraz jego dotychczasowych praktyk związanych z ujawnieniami niefinansowymi. Nieodzownym krokiem w implementacji wymagań dotyczących raportowania niefinansowego będzie konieczność szkolenia pracowników. Niezbędne jest posiadanie wykwalifikowanej kadry, która będzie w stanie skutecznie sporządzać raporty. W związku z tym przedsiębiorstwo będzie musiało ponieść koszty związane ze szkoleniami, ponieważ umiejętności i wiedza pracowników są kluczowe dla skutecznego wypełniania tych obowiązków. Należy również mieć na uwadze koszty związane z przeprowadzeniem audytu przygotowanego raportu, które mogą okazać się istotne. Podsumowując, wprowadzenie dyrektywy CSRD do porządku prawnego, oprócz poprawy transparentności oraz podniesienia standardów zrównoważonego rozwoju, spowoduje również wiele niekorzystnych i kosztownych dla przedsiębiorstw zmian, które jednak mogą być uznane za inwestycje, ponieważ ponoszone są w celu osiągnięcia przyszłych korzyści wynikających m.in. z poprawy relacji z interesariuszami.

4.4. Koszty raportowania ESG

Niewątpliwie takie zmiany w ustawodawstwie wiążą się ze zwiększeniem kosztów w przedsiębiorstwach. W celu sporządzenia raportu z zakresu zrównoważonego rozwoju niezbędne jest przede wszystkim wyszkolenie pracowników lub zatrudnienie specjalistów ds. raportowania ESG, jeżeli w firmie funkcjonuje

wewnętrzny dział księgowości. W innych przypadkach firmy mogą zlecić przygotowanie raportu podmiotom zewnętrznym. Następnie raport musi zostać poddany audytowi.

Po wydaniu dyrektywy CSRD dokonano analiz kosztów, jakie będą musiały ponieść przedsiębiorstwa w związku z raportowaniem ESG. Jedną z nich jest analiza kosztów i korzyści wynikających z pierwszego zestawu projektów ESRS (European Sustainability Reporting Standards), przygotowana przez CEPS (Centre for European Policy Studies) oraz belgijską firmę doradczą Milieu, na zlecenie EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group) [CEPS, Milieu, De Groen i in., 2022]. Badaniem w formie ankiety objęto 89 firm zobowiązanych do raportowania ESG oraz 7 w łańcuchu wartości. Analizowane koszty oraz korzyści podzielono na bezpośrednie i pośrednie, co przedstawiono na rysunku 4.1.

Rys. 4.1. Podział kosztów i korzyści bezpośrednich i pośrednich według raportu na zlecenie EFRAG

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu: CEPS, Milieu, De Groen i in. [2022].

Według analizy największe bezpośrednie koszty administracyjne (własne i zewnętrzne) poniosą przedsiębiorstwa objęte dyrektywą NFRD – koszty jednorazowe na poziomie średnio 287 tys. euro oraz koszty stałe w ujęciu rocznym około 320 tys. euro. Pozostałe podmioty nieobjęte NFRD i nienotowane na giełdzie ze względu na swoją wielkość poniosą niższe koszty – odpowiednio 36 tys. euro i 40 tys. euro. Całościowo suma początkowych kosztów bezpośrednich poniesionych przed sporządzeniem pierwszych raportów wyniesie około 584 mln euro. Dodatkowo w 2025 roku przedsiębiorstwa nieobjęte wcześniej NFRD poniosą około 1,9 mld euro kosztów wdrożenia raportowania ESG.

Kolejno w raporcie jako koszty bezpośrednie zostały wskazane koszty audytu i *assurance*. Na koszty te składają się: *reasonable assurance* oraz *limited assurance*. Pierwszy oznacza wysoki, ale nie bezwzględny poziom pewności, w którym biegły rewident potwierdza, że przekazywane informacje są zasadniczo poprawne. W przypadku *limited assurance* audytor gromadzi mniej dowodów niż w przypadku *reasonable assurance*, ale wystarczających do zaakceptowania raportu [BDO, 2023]. Poniższa tabela prezentuje wyliczenia autorów raportu dotyczące tych kosztów.

Tabela 4.2. Przeciętna, minimalna wysokość kosztów *assurance* na jedno przedsiębiorstwo (w tys. euro)

Wyszczególnienie	Podmioty objęte NFRD		Podmioty nieobjęte NFRD	
	Koszty jednorazowe	Koszty stałe	Koszty jednorazowe	Koszty stałe
<i>reasonable assurance</i>	246	821	125	417
<i>limited assurance</i>	108	360	55	183

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu: CEPS, Milieu, De Groen i in. [2022].

Przechodząc do kosztów pośrednich, twórcy raportu wymieniają tu jako pierwszy *trickle-down effect*, czyli efekt skapywania. W kontekście dyrektywy CSRD oznacza to, iż jednostki zobowiązane do raportowania musiałyby koncentrować się na swoim łańcuchu wartości, czyli zwracać się o informacje do kontrahentów uczestniczących w procesie wytwarzania lub dostarczania produktów lub usług do odbiorcy końcowego. Mało prawdopodobne jest, że jednostki nieobjęte obowiązkiem składania raportu będą posiadać szeroki zakres informacji względem zrównoważonego rozwoju, m.in. dotyczących emisji gazów cieplarnianych i pochłaniania gazów cieplarnianych. Stąd właśnie będzie wynikać „skapywanie” jako przerzucanie kosztów na inne podmioty niezwiązane bezpośrednio. Zatem na stopień efektu skapywania będzie mieć wpływ złożoność związana z ujawnianiem technicznych informacji środowiskowych. Z badań wynika, iż dla jednego podmiotu w łańcuchu wartości koszty jednorazowe własne i zewnętrzne będą wynosić średnio 1,3 tys. euro, a koszty stałe własne i zewnętrzne 2 tys. euro.

Wzrost kolejnego z kosztów pośrednich – kosztów postępowania sądowego – autorzy argumentują, iż w wyniku obowiązkowego raportowania ESG wzrośnie kontrola nad przedsiębiorstwami oraz stopień wykrycia naruszeń związanych z brakiem unikania i minimalizowania negatywnych skutków zmian klimatu. W konsekwencji może nastąpić wzrost ryzyka sporów sądowych.

Wpływ na konkurencyjność międzynarodową może mieć charakter zarówno kosztu, jak i korzyści. Raportowanie ESG oddziałuje w postaci kosztu pozycji konkurencyjnej na przedsiębiorstwa sporządzające sprawozdania oraz niepodlegające dyrektywie. Według autorów zwiększona porównywalność przedsiębiorstw poprzez szerszy dostęp do informacji niefinansowych może doprowadzić do eliminacji kontrahentów biznesowych przez potencjalnych interesariuszy. Z drugiej strony jednostki, które nie sporządzają raportów ESG, mogą również spotkać się z ograniczeniem na rynku. Ze względu na brak zasobów pozwalających na dobrowolne dostarczanie informacji na temat zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstwa z sektora MŚP mogą zostać wykluczane z transakcji handlowych i finansowania. Koszty konkurencyjności poniosą także podmioty unijne prowadzące działalność poza UE, ponieważ będą one zobowiązane do poniesienia większych kosztów bezpośrednich, w tym audytu, co przełoży się na oferowanie mniej atrakcyjnych cen sprzedaży i w konsekwencji słabszą pozycję konkurencyjną. Mimo to, blisko 3/4 ankietowanych wskazało, że wpływ ESRS na konkurencyjność będzie miało charakter pozytywny. Dla 19% wpływ ten będzie bez znaczenia, a dla blisko 10% będzie on negatywny.

Ekonomista D. Olko w swoim opracowaniu [Olko, 2023] krytycznie analizuje raport na zlecenie EFRAG i wskazuje, że oszacowany koszt pośredni, jaki poniosą MŚP w krajach UE został znacznie zaniżony. Zarzuca on autorom raportu przede wszystkim bardzo małą ilość ankietowanych, co nie wystarcza na wiarygodne zaprezentowanie wartości kosztów. Wobec tego koszty pośrednie mogą wynieść nawet do 10 razy więcej niż w raporcie ze względu na zakres łańcucha dostaw. Według autora ponad 3600 polskich przedsiębiorstw objętych dyrektywą CSRD poniesie łącznie coroczny koszt bezpośredni w wysokości od 1,4 do 2,6 mld zł, natomiast jednorazowy koszt dostosowania się do zmian w wysokości od 0,8 do 1,1 mld zł. Polskie MŚP nieobowiązane do raportowania ESG poniosą koszty pośrednie wynikające z efektu skapywania w wysokości nawet do 8 mld zł rocznie.

Jak zostało wspomniane wcześniej, nowe wytyczne dotyczące raportowania ESG oznaczają wzrost popytu na specjalistów w tym zakresie. Firmy poszukują osób z doświadczeniem w obszarze ochrony i inżynierii środowiska oraz związanych z taksonomią. Zatrudnienie ekspertów oznacza wzrost kosztów wynagrodzeń. Miesięczne wynagrodzenie dla specjalisty w dziedzinie ESG wynosi od

8 do 12 tys. zł brutto, a stawki na wyższych stanowiskach menedżerskich i dyrektorskich zaczynają się od 20 tys. zł brutto [www 3].

Na koniec warto również wspomnieć o kolejnej kwestii dotyczącej kosztów raportowania ESG, istotnej dla przedsiębiorców – kosztów uzyskania przychodów, które obniżają podstawę opodatkowania podatku dochodowego, a więc obciążenie podatkowe. Polskie przedsiębiorstwa zaczynają występować o indywidualne interpretacje podatkowe w celu potwierdzenia możliwości zaliczenia wydatków związanych z ESG do kosztów uzyskania przychodu. Stanowisko organów skarbowych jest w tej sprawie przychylne dla podatników. Wydatki na rzecz ESG mają związek z działalnością gospodarczą, zatem mogą stanowić koszty uzyskania przychodów [www 4].

4.5. Podsumowanie

W obecnych czasach przedsiębiorstwa nie mogą stawiać wyłącznie na maksymalizację zysków za wszelką cenę. Dbanie o środowisko i zrównoważony rozwój to nie tylko chwytliwe hasła, ale także realne wyzwania stojące przed zarządami firm. Wyraźnie pokazuje to wprowadzanie takich międzynarodowych regulacji, jak dyrektywa CSRD. Rozszerzenie dotychczasowego obowiązku raportowania ESG na większą ilość podmiotów przyczyni się do zwiększenia porównywalności i konkurencyjności między nimi. Przełoży się to na decyzje biznesowe interesariuszy, a także codzienne wybory konsumentów. Przygotowanie do raportu oraz jego sporządzenie i audyt wymaga poniesienia kosztów, które dotychczas nie występowały w jednostkach. Jak zostało zaprezentowane w artykule, obecnie w pełni wiarygodne oszacowanie tych kosztów, szczególnie dla podmiotów MŚP, nie jest możliwe. Z pewnością w przyszłych latach, gdy już raporty zostaną złożone, będą mogły powstać analizy bardziej pogłębione i szczegółowe.

4.6. Bibliografia

- BDO (2023), *Which Level of Assurance is Best for Your ESG Reporting?*, <https://www.bdo.com/getmedia/59bf9148-97c1-4542-9732-0bca31643fa2/ESG-Which-Level-of-Assurance-is-Best-for-Your-ESG-Reporting-Insight.pdf?ext=.pdf>
- CEPS, Milieu, De Groen W.P. i in. (2022), *Cost-Benefit Analysis of the First Set of Draft European Sustainability Reporting Standards*, <https://www.ceps.eu/ceps-publications/cost-benefit-analysis-of-the-first-set-of-draft-european-sustainability-reporting-standards/>

Czaja-Cieszyńska H. (2018), *Standardy GRI – kierunek dla raportowania na rzecz zrównoważonego rozwoju w organizacjach pozarządowych w Polsce*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów”, nr 164, s. 49-61.

Dokument roboczy służb komisji. Streszczenie oceny skutków towarzyszące dokumentowi Wniosek dotyczący Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającej dyrektywę Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże spółki oraz grupy, SWD(2013) 128 final, Strasburg.

Hadiqa A., Muhammad Y., Seung H.L. (2023), *Environmental-, Social-, and Governance-Related Factors for Business Investment and Sustainability: A Scientometric Review of Global Trends*, „Environment, Development and Sustainability”, Vol. 26(2), s. 2965-2987.

KPMG (2023), *Badanie raportowania zrównoważonego rozwoju. Sprawozdawczość w dobie nowych przepisów*, <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pl/pdf/2023/01/pl-ESG-Badanie-raportowania-zrownowazonego-rozwoju-KPMG-2023.pdf>

Krasodomska J. (2014), *Informacje niefinansowe w sprawozdawczości spółek*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.

Olko D. (2023), *Pod ciężarem ESG. Koszty raportowania ESG dla małych i średnich firm w Polsce*, Warsaw Enterprise Institute, <https://wei.org.pl/wp-content/uploads/2023/04/Pod-ciezarem-ESG.pdf>

Orens R., Lybaert N. (2010), *Determinants of Sell-Side Financial Analysts' Use of Non-Financial Information*, „Accounting and Business Research”, Vol. 40(1), s. 39-53.

Paszkiewicz A., Szadzińska A. (2011), *Raportowanie rozwoju zrównoważonego przedsiębiorstw według wytycznych GRI*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 668(41), s. 628-643.

Soja K., Soja K. (2023), *Wpływ zmian regulacji prawnych dotyczących ujawniania informacji niefinansowych na raportowanie podmiotów* [w:] M. Andrzejewski, P. Zierniun (red.), *Sprawozdawczość jednostek gospodarczych w dobie rozwoju koncepcji ESG*, Poltext, Warszawa, s. 213-222.

Townsend B. (2020), *From SRI to ESG: The Origins of Socially Responsible and Sustainable Investments*, „The Journal of Impact & ESG Investing”, Vol. 1(1), s. 10-25.

Zyznarska-Dworczak B. (2016), *Rozwój sprawozdawczości niefinansowej a możliwości jej zewnętrznej weryfikacji*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 285, s. 218-227.

Strony internetowe

[www 1] <https://kpmg.com/pl/pl/home/services/esg-environmental-social-and-governance.html> (dostęp: 10.03.2024).

[www 2] <https://www.ibm.com/blog/environmental-social-and-governance-history/> (dostęp: 11.03.2024).

- [www 3] https://managerplus.pl/dyrektywa-csrd-napedza-wzrost-popytu-na-specjalistow-esg-35918#Kompetencje_ESG_%E2%80%93_co_warto_umiec (dostęp: 9.03.2024).
- [www 4] <https://www.rp.pl/podatki/art39374291-wydatki-na-esg-w-kosztach-biznesu-fiskus-jest-na-tak> (dostęp: 9.03.2024).

5

Rozdział

Krajowy System e-Faktur narzędziem realizacji celów zrównoważonego rozwoju

Beata Krason, Maja Marciniuk**

5.1. Wprowadzenie

Rachunkowość stanowi integralną część struktury przedsiębiorstwa, jest narzędziem do podejmowania strategicznych decyzji, wspomaga zarządzanie ryzykiem, a także pozwala na identyfikację obszarów potencjalnych oszczędności i efektywności [Wilimowska, Wilimowski, Serenta, 2003, s. 7].

Biorąc pod uwagę duże znaczenie rachunkowości w przedsiębiorstwie, również w tym obszarze podmioty gospodarcze powinny stosować narzędzia zgodne z założeniami zrównoważonego rozwoju, a jednym z takich narzędzi może być nowe rozwiązanie Ministerstwa Finansów – Krajowy System e-Faktur [www 1].

Celem rozdziału jest ukazanie roli Krajowego Systemu e-Faktur w realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Zastosowane metody badawcze to analiza literatury, aktów prawnych oraz źródeł internetowych.

5.2. Koncepcja zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw

Koncepcja zrównoważonego rozwoju została zdefiniowana w 1987 roku i jest rozumiana jako „rozwój, który ma zaspokajać potrzeby obecnych pokoleń bez negatywnego wpływu na możliwości zaspokajania swoich potrzeb przez przyszłe pokolenia” [Drosik, Heidrich, Ratajczak, 2022, s. 10-17].

Koncepcja 17 celów zrównoważonego rozwoju (rysunek 5.1) została określona we wrześniu 2015 roku przez przywódców krajów członkowskich ONZ w dokumencie pt. „Przekształcania naszego świata: Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju – 2030” [www 2].

* Koło Naukowe Rachunkowości „Rachmistrz”, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.

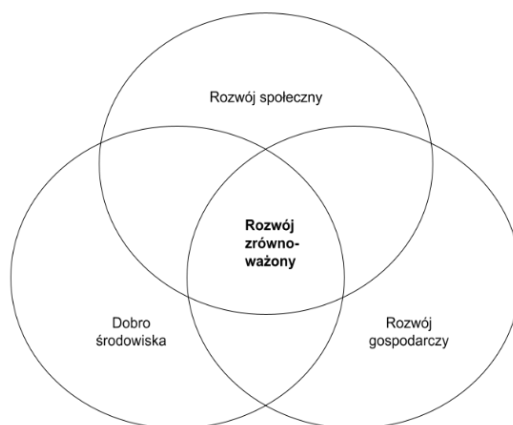

Rys. 5.1. Cele Zrównoważonego Rozwoju

Źródło: [www 2].

Cele zrównoważonego rozwoju obejmują szeroki zakres działań, które mają poprawić jakość życia na całym świecie. Cel 1 – „Koniec z ubóstwem” – dąży do zmniejszenia liczby ubogich o połowę do 2030 roku. Cel 2 – „Eliminacja głodu” – koncentruje się na zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego oraz promowaniu zrównoważonego rolnictwa. Cel 3 – „Zdrowie i dobrobyt” – wiąże się z zapewnieniem zdrowego życia dla wszystkich ludzi. Celem 4 jest zwiększenie dostępu do edukacji i poprawa jakości życia. Cele 5 i 10 skupiają się na osiągnięciu równości płci oraz redukcji nierówności społecznych. Cele 6 i 7 zakładają zapewnienie równego dostępu do czystej wody, dobrych warunków sanitarnych i dostępnej energii. Cel 8 promuje stabilny wzrost gospodarczy i godną pracę dla wszystkich. Cel 9 skupia się na budowie stabilnej infrastruktury, a cel 11 na tworzeniu przyjaznego środowiska w miejskich przestrzeniach. Cel 12 promuje zrównoważoną konsumpcję, a cele od 13 do 15 koncentrują się na ochronie środowiska. Cel 16 dąży do promowania pokojowych rozwiązań społecznych, natomiast cel 17 skupia się na wzmocnieniu środków wdrażania i rozwoju globalnych partnerstw. Wszystkie wymienione cele są ze sobą ściśle powiązane, dlatego tak ważnym jest, aby nie spełniać ich indywidualnie, lecz obdarzać równą dbałością w trosce o wspólne powodzenie [www 3].

Zrównoważony rozwój harmonizuje tradycyjne wartości, integrując je w spójny system, który polega na pogodzeniu na pozór sprzecznych interesów ekologicznych i społeczno-gospodarczych. W rezultacie zrównoważony rozwój konstruuje kompleksowy model, który łączy wszystkie wspomniane obszary (rysunek 5.2) [Rackowska, Miłucha, Utzig, 2021, s. 18-21].

Rys. 5.2. Rozwój zrównoważony w ujęciu modelowym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Trzepacz [2012].

We współczesnym świecie osoby, firmy i instytucje, które nie przestrzegają celów zrównoważonego rozwoju lub działają w sposób z nimi sprzeczny, mogą być narażone na ostracyzm społeczny [Trzepacz, 2012]. Przedsiębiorstwa powinny skupiać się na działaniach inwestycyjnych, które uwzględniają równowagę między ekonomicznymi, społecznymi i środowiskowymi celami, biorąc pod uwagę potrzeby interesariuszy, realizację swoich planów strategicznych oraz monitorowanie konkurencyjnego otoczenia [Zgrzywa-Ziemak, 2019, s. 76-85]. Taka postawa to elementy społecznej odpowiedzialności wobec wielu grup interesariuszy, w tym społeczności lokalnej, która jednocześnie zabezpiecza korzyści środowiskowe [Łukasik, Błach, 2016].

5.3. Wpływ automatyzacji procesów księgowych na środowisko

Nowe rozwiązanie Ministerstwa Finansów, jakim jest Krajowy System e-Faktur (dalej: KSeF) [Krajowy System e-Faktur, 2023], to nowoczesny system wspierający realizację celów zrównoważonego rozwoju m.in. poprzez redukcję zużycia papieru, co przyczynia się do ochrony środowiska (cel 15), oraz zwiększanie bezpieczeństwa danych osobowych, co buduje zaufanie i wspiera wzrost gospodarczy (cel 8) i innowacyjność (cel 9) [www 4].

Elektroniczny obieg dokumentów eliminuje zadania rutynowe, oszczędzając czas i umożliwiając zachowanie równowagi między pracą a życiem osobistym (*work-life balance*), co jest przejawem realizacji celu 8 i celu 3. Dzięki

pełnej informatyzacji praca wielu specjalistów z różnych obszarów rachunkowości będzie możliwa z każdego miejsca na świecie, dzięki czemu KSeF przyczyni się do realizacji celu 10 – zniesienia barier geograficznych i równości pracowników.

Analizując Krajowy System e-Faktur jako narzędzia realizacji celów zrównoważonego rozwoju, należy w pierwszej kolejności rozpatrzeć, w jaki sposób wprowadzenie KSeF wpłynie na środowisko naturalne (cel 15) [www 4].

Co roku tracimy 13 mln hektarów lasów, a degradacja suchych obszarów prowadzi do pustynnienia terenów o powierzchni 3,6 mld hektarów. Wylesianie i pustynnienie spowodowane działalnością człowieka i zmianami klimatu stanowi główne wyzwanie zrównoważonego rozwoju [www 2]. Oszczędność papieru jest bardzo ważna, ponieważ globalna, roczna produkcja papieru i tektury kształtuje się na poziomie 420 tys. ton, a każdy człowiek zużywa średnio dwie kartki na godzinę. Wytwarzanie papieru pozostawia znaczny ślad węglowy w wyniku zużycia ogromnych nakładów wody i energii w procesie produkcji. 1,5 mld faktur papierowych rocznie wystawianych w Polsce oznacza wycinkę 255 tys. drzew oraz zużycie 120 tys. MWh energii elektrycznej i ok. 6,6 mld litrów wody. Nawet częściowe zmniejszenie produkcji papieru ograniczy wycinkę lasów, a także istotnie wpłynie na zredukowanie emisji CO₂ [www 5].

System KSeF jest kluczowym narzędziem do redukcji zużycia papieru przez polskie przedsiębiorstwa. Obligatoryjne wprowadzenie systemu spowoduje całkowite wyeliminowanie faktur papierowych z obiegu i przyczyni się do zmniejszenia zapotrzebowania na papier, co będzie skutkowało mniejszym zużyciem energii i wody wykorzystywanych w procesie produkcji. Pośrednio redukcja papierowych dokumentów wpłynie również na zmniejszenie zużycia paliwa i zanieczyszczenia środowiska spalinami emitowanymi przez samochody używane do transportu dokumentacji [www 6].

System KSeF to istotny krok w walce z degradacją środowiska, przyczyniający się do realizacji środowiskowych celów zrównoważonego rozwoju.

5.4. Zrównoważony rozwój gospodarczy i społeczny a bezpieczeństwo danych w erze KSeF

Mówiąc o rachunkowości w dobie zrównoważonego rozwoju, należy zwrócić uwagę na różne metody realizacji jej celów, nie tylko środowiskowych, ale również społeczno-gospodarczych. Do celów społeczno-gospodarczych, które mogą być realizowane dzięki nowoczesnym narzędziom rachunkowości, w tym m.in. dzięki systemowi KSeF, można zaliczyć cel 8 – „Promowanie stabilnego,

zrównoważonego i inkluzyjnego wzrostu gospodarczego, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi” [www 7] oraz cel 9 – „Budowanie stabilnej infrastruktury, promowanie zrównoważonego uprzemysłowienia oraz wspieranie innowacyjności” [www 8].

Realizacja celu 9 wymaga, aby przedsiębiorstwa dążyły do zrównoważonego wzrostu gospodarczego, respektując prawa pracowników i kontrahentów. Kluczowe jest zapewnienie równego dostępu do informacji, zwłaszcza finansowych, oraz ochrona danych, co zapewni bezpieczeństwo zarówno pracownikom, jak i kontrahentom. W ten sposób ogranicza się nadużycia finansowe i asymetrię informacji. Narzędziem wspierającym zachowanie bezpieczeństwa danych może być Krajowy System e-Faktur [www 9].

Implikacja Krajowego Systemu e-Faktur ogranicza ryzyko utraty dokumentów poprzez ich elektroniczne przechowywanie i archiwizację. Dostęp do dokumentów mają jedynie uprawnione podmioty, co zapewnia większe bezpieczeństwo, ponadto faktury są szyfrowane i podpisane elektronicznie, uniemożliwia to ich modyfikację lub kradzież. Brak możliwości zagubienia czy zniszczenia faktur eliminuje konieczność wykonywania korekt i kopii, co upraszcza procedury administracyjne i zmniejsza koszty. KSeF zapewnia również unikalną numerację faktur, co zapobiega powstawaniu duplikatów dokumentów oraz chroni nabywców przed fałszywymi fakturami, gwarantując, że otrzymana faktura pochodzi od zarejestrowanego podmiotu [www 10].

5.5. Zwiększanie dostępności i znoszenie barier dzięki zrównoważonej rachunkowości

Krajowy System e-Faktur wpisuje się również w realizację 10 celu zrównoważonego rozwoju, jakim jest „Zmniejszenie nierówności w krajach i między krajami”. Ten cel można interpretować nie tylko na poziomie państw, ale także na poziomie konkretnych społeczności i grup społecznych, takich jak pracownicy zatrudnieni w obszarze usług finansowo-księgowych.

Powszechnym problemem, z którym mierzą się pracownicy, jest nierówny dostęp do rynku pracy. Mieszkańcy małych miejscowości często zmuszeni są szukać pracy w dużych miastach, poza miejscem ich zamieszkania, ponieważ lokalny, mały rynek pracy oferuje niższe wynagrodzenia i mniej atrakcyjne warunki pracy. Praca z dala od miejsca zamieszkania generuje znaczne koszty m.in. dojazdu do pracy, co bywa uciążliwe i męczące dla pracowników. W rezultacie, ze względu na barierę geograficzną, wiele osób rezygnuje z aplikowania na

atrakcyjne oferty pracy, ograniczając swoje możliwości i tracąc szansę na rozwój kariery zawodowej. Rozwiązaniem powyższego problemu może być wprowadzenie pracy w trybie zdalnym [www 3].

Praca zdalna umożliwia wykonywanie pracy poza siedzibą pracodawcy i jest niezwykle wygodnym rozwiązaniem dla osób, które z różnych powodów (nie tylko wynikających ze znacznej odległości miejsca pracy, ale również z powodów zdrowotnych) nie mają możliwości pracy w siedzibie pracodawcy. Warunkiem wykonywania pracy zdalnej (w przypadku zawodów związanych z rachunkowością) jest szybki dostęp do dokumentów drogą elektroniczną. Nie można prowadzić ksiąg rachunkowych czy też przeprowadzać audytu z wykorzystaniem dokumentacji papierowej w domu pracownika, ponieważ takie rozwiązanie jest sprzeczne z prawem, łamie m.in. art 94 pkt 9b Kodeksu Pracy [Ustawa Kodeks Pracy], który wskazuje, że należy „przechowywać dokumentację pracowniczą w sposób gwarantujący zachowanie jej poufności, integralności, kompletności oraz dostępności, w warunkach niegrożących uszkodzeniem lub zniszczeniem” oraz zapisy ustawy o rachunkowości, w szczególności art. 71 ww. ustawy, w którym czytamy, że „dokumentację [...], księgi rachunkowe, dowody księgowe, dokumenty inwentaryzacyjne i sprawozdania finansowe, zwane dalej także »zbiorami«, należy przechowywać w należyty sposób i chronić przed niedozwolonymi zmianami, nieupoważnionym rozpowszechnianiem, uszkodzeniem lub zniszczeniem” [Ustawa o rachunkowości, art. 71]. W związku z powyższym, praca zdalna możliwa jest wówczas, gdy dokumentacja będzie w całości przechowywana w systemach informatycznych, a jak już wcześniej wskazano taką cyfryzację obiegu dokumentów ułatwi właśnie KSeF. Dzięki funkcjonalności systemu możliwe będzie prowadzenie „elektronicznych segregatorów” poprzez zapisywanie otrzymanych faktur na zabezpieczonych dyskach, dzięki temu zaksięgowanie dokumentu nie będzie wymagało jego fizycznego posiadania i możliwe będzie praktycznie z każdego miejsca na świecie.

KSeF ułatwi komunikację pomiędzy podatnikami a urzędami, co jest niezmierznie istotne dla osób ze szczególnymi potrzebami. Dzięki cyfrowej komunikacji za pomocą KSeF osoby niepełnosprawne będą mogły łatwiej przekazywać dokumentację do urzędów. Korzystając z komputera, będzie można odczytać treść dokumentów za pomocą aplikacji do transkrypcji tekstu, co jest szczególnie pomocne dla osób niewidomych. Ponadto osoby niedowidzące będą mogły powiększyć czcionkę dokumentów elektronicznych, co znacznie ułatwi ich pracę i zminimalizuje wyłączenia społeczne [www 11].

Wprowadzenie elektronicznego obiegu dokumentów, który jest elementem KSeF, nie tylko zwiększy dostępność rynku pracy dla mieszkańców małych miejscowości, ale również ułatwi pracę osobom niepełnosprawnym, co wpisuje się w realizację idei przytoczonych w 10 celu zrównoważonego rozwoju.

5.6. Podsumowanie

Wprowadzenie KSeF może zrewolucjonizować rachunkowość, dając korzyści dla przedsiębiorstw, społeczności i środowiska. System ten wspiera cele zrównoważonego rozwoju poprzez digitalizację procesów, redukcję zużycia papieru i emisji gazów cieplarnianych oraz promowanie transparentności i uczciwości w biznesie. Dodatkowo Krajowy System e-Faktur ułatwi rozpowszechnienie pracy zdalnej, przyczyniając się do wyrównywania szans między pracownikami. Implementacja KSeF usprawni procesy księgowe i zwiększy efektywność operacyjną firm, budując bardziej zrównoważony i odpowiedzialny biznes.

5.7. Bibliografia

- Drosik A., Heidrich D., Ratajczak M. (2022), *Wprowadzenie do zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Łukasik G., Błach J. (2016), *Strategie finansowe przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice.
- Raczkowska M., Mikula A., Utzig M. (2021), *Zrównoważony rozwój w obszarze społecznym w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Trzepacz P. (2012), *Geneza i istota koncepcji rozwoju zrównoważonego* [w:] P. Trzepacz (red.), *Zrównoważony rozwój – wyzwania globalne. Podręcznik dla uczestników studiów doktoranckich*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 13-35.
- Wilimowska Z., Wilimowski M., Seretna D. (2003), *Wybrane zagadnienia rachunkowości i finansów*, Oficyna Wydawnicza PWSZ w Nysie, Nysa.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2024 r. poz. 619 ze zm.
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, Dz.U. z 2023 r. poz. 1465 ze zm.
- Zgrzywa-Ziemak A. (2019), *Model zrównoważenia przedsiębiorstwa*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.

Strony internetowe

- [www 1] <https://www.gov.pl/web/polskapomoc/cele-zrownowazonego-rozwoju> (dostęp: 14.08.2024).
- [www 2] <https://www.un.org.pl> (dostęp: 14.03.2024).
- [www 3] <https://www.infor.pl/prawo/praca/rekrutacja/98160,Jakie-mozemy-napotkac-bariery-w-poszukiwaniu-pracy.html> (dostęp: 14.08.2024).
- [www 4] <https://www.un.org.pl/cel15> (dostęp: 14.08.2024).

- [www 5] <https://klimada2.ios.gov.pl/oszczedzaj-papier> (dostęp: 14.08.2024).
- [www 6] UE zgadza się na obowiązkową e-fakturę w Polsce od 2024 r., Ministerstwo Finansów, Portal Gov.pl (www.gov.pl) (dostęp: 10.03.2024).
- [www 7] <https://www.un.org.pl/cel8> (dostęp: 14.08.2024).
- [www 8] <https://www.un.org.pl/cel9> (dostęp: 14.08.2024).
- [www 9] <https://www.prawo.pl/podatki/bezpieczenstwo-danych-z-faktur-o-sprzedazy-w-krajowym-systemie-e,510097.html> (dostęp: 10.08.2024).
- [www 10] <https://krajowysystemefaktur.pl> (dostęp: 10.08.2024).
- [www 11] <https://www.un.org.pl/cel16> (dostęp: 14.08.2024).

6

Rola strategicznej rachunkowości zarządczej w zielonej transformacji przedsiębiorstw

Rozdział

Martyna Iwan^{}, Marek Koehler^{*}*

6.1. Wprowadzenie

W dzisiejszym dynamicznym i coraz bardziej świadomym ekologicznie otoczeniu przedsiębiorstwa stoją przed wyzwaniem związanym z zieloną transformacją. W miarę rosnącej presji społecznej i regulacyjnej na poprawę efektywności środowiskowej, strategiczna rachunkowość zarządcza staje się kluczowym narzędziem wspierającym przedsiębiorstwa w adaptacji do zmieniających się warunków [Zgrzywa-Ziemak, 2019].

Rozdział skupia się na analizie roli strategicznej rachunkowości zarządczej w procesie zielonej transformacji przedsiębiorstw. Poprzez analizę literatury, rozdział ten ma na celu zidentyfikowanie sposobów, za pomocą których strategiczna rachunkowość zarządcza może wspierać przedsiębiorstwa w realizacji celów związanych ze zrównoważonym rozwojem.

6.2. Znaczenie zrównoważonego rozwoju dla przedsiębiorstw

Zrównoważony rozwój to podejście do gospodarki, społeczeństwa i środowiska, które dąży do zaspokojenia obecnych potrzeb ludzkich, nie narażając jednocześnie na szkodę przyszłe pokolenia. Obejmuje równoważenie trzech głównych obszarów: ekonomicznego, społecznego i środowiskowego, dążąc do tworzenia harmonijnej równowagi pomiędzy nimi [Trzepacz, 2012].

Strategia zrównoważonego rozwoju znalazła także swoje zastosowanie w przedsiębiorstwie. Oznacza to rozwój zrównoważony przedsiębiorstwa w aspek-

^{*} Koło Naukowe Rachunkowości „Rachmistrz”, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.

cie ekonomicznym, środowiskowym i społecznym [Kochalski, 2016]. Mianowicie firma dąży do generowania zysków, jednocześnie respektując prawa pracowników, społeczności lokalnej i w poszanowaniu środowiska naturalnego [Bartniak, 2017].

W praktyce oznacza to podejmowanie działań, które przynoszą korzyści zarówno dla przedsiębiorstwa, jak i dla jego interesariuszy, nie narażając przy tym na szkodę przyszłych pokoleń ani środowiska. Firmy podejmujące zrównoważone działania często angażują się w takie inicjatywy, jak redukcja emisji gazów cieplarnianych, poprawa warunków pracy, wsparcie społeczności lokalnych czy promowanie transparentności i etyki w biznesie. W ten sposób dążą do osiągnięcia trwałego sukcesu gospodarczego, jednocześnie dbając o dobro społeczne i ochronę środowiska [Zgrzywa-Ziemak, 2019].

Głównym powodem wprowadzania zmian jest presja ze strony inwestorów i klientów, która wynika z ogromnej konkurencji na rynku. W dzisiejszych czasach konsumenci, partnerzy biznesowi i dostawcy mogą swobodnie wybierać podmioty, z którymi chcą współpracować, i coraz częściej kierują się wyborem firm, które funkcjonują w sposób zrównoważony. W rezultacie przedsiębiorstwa muszą dostosować się do tych oczekiwań, aby zachować swoją konkurencyjność na rynku. Ponadto zmiany są konieczne ze względu na wprowadzane regulacje prawne, które firmy powinny uwzględnić w swoich długoterminowych strategiach. Adaptacja działań pozwoli im uniknąć stresu i zaoszczędzić zasoby. Dodatkowo współpraca z organami regulacyjnymi w zakresie ochrony środowiska często przynosi dodatkowe korzyści, takie jak ulgi podatkowe czy bonifikaty [www 1].

Pierwszą regulacją prawną poświęconą zrównoważonemu rozwojowi jest „Agenda 2030 dla zrównoważonego rozwoju”, która jest planem działania dla całego świata i została zaakceptowana przez wszystkie państwa członkowskie Organizacji Narodów Zjednoczonych w 2015 roku. Dokument ten skupia się na 17 Celach Zrównoważonego Rozwoju, do których w szczególności należą: eliminacja ubóstwa na świecie, zdrowie i dobrobyt ludzi, wzrost gospodarczy i godna praca, osiągalne i czyste źródła energii [www 2].

Kolejnym wprowadzonym w życie aktem prawnym jest Porozumienie Paryskie, które zostało przyjęte w 2015 roku, i jest podstawowym dokumentem regulującym istotę zrównoważonego rozwoju. W szczególności skupia się na ograniczeniu globalnego ocieplenia do poziomu znacznie poniżej 2°C względem poziomów przedindustrialnych [www 3].

Europejski Zielony Ład, czyli strategia działania Unii Europejskiej, która ma za zadanie transformację ekologiczną w kierunku zrównoważonego rozwoju i osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 roku [www 4].

Inną regulacją odnoszącą się do zrównoważonego rozwoju w przedsiębiorstwach jest Dyrektywa CSRD, która weszła w życie 5 stycznia 2023 roku i jest aktem prawnym będącym elementem Europejskiego Zielonego Ładu. Dyrektywa CSRD wprowadziła obowiązek raportowania informacji o zrównoważonym rozwoju, w szczególności istotnych wskaźników wyznaczonych przez Unię Europejską. Jej zadaniem jest zwiększenie spójności oraz zwiększenie przejrzystości raportowania ESG w UE. Ponadto zwiększa wiarygodność informacji dla interesariuszy oraz ułatwia porównywanie danych między firmami [www 5].

Kolejnym aktem prawnym jest dyrektywa dotycząca należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (*Corporate Sustainability Due Diligence Directive*, CSDDD lub CS3D), której tekst Rada Unii Europejskiej zatwierdziła 15 marca 2024 roku. Zgodnie z nazwą, dyrektywa obejmuje przepisy nakładające obowiązki należytej staranności w zakresie przestrzegania praw człowieka oraz ochrony środowiska. Jej celem jest zapobieganie negatywnym konsekwencjom dla tych obszarów w kontekście działalności przedsiębiorstw, ich spółek zależnych oraz podmiotów współpracujących w ramach tzw. łańcucha dostaw. Dyrektywa zakłada wzmocnienie ochrony praw człowieka, w tym praw pracowniczych i socjalnych, oraz podejmuje działania na rzecz łagodzenia zmian klimatycznych i ograniczania globalnego ocieplenia [www 6].

Wdrażanie aktów prawnych i standardów dotyczących zrównoważonego rozwoju jest kluczowe dla zapewnienia długotrwałej równowagi pomiędzy potrzebami współczesnego społeczeństwa a ochroną środowiska. Ponadto wprowadzenie regulacji prawnych stymuluje innowacje technologiczne, tworząc tym samym warunki dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego oraz budowanie pozytywnej reputacji dla firm i instytucji, które angażują się w te działania.

Kwestia zrównoważonego rozwoju jest istotna także dla społeczeństwa, ponieważ zaobserwowano wzrost znaczenia oraz świadomości społecznej dotyczącej zrównoważonego rozwoju.

Jak wynika z badań SEC Newgate ESG Monitor, przeprowadzonych w 2023 roku, oczekiwania konsumentów się zmieniały, a społeczeństwo zwraca uwagę na działania prowadzone przez korporacje w związku z dbaniem o planetę. Ponadto pozytywnym sygnałem jest rosnące zrozumienie prowadzonych działań w zakresie zrównoważonego rozwoju. Dodatkowo powstaje coraz więcej organizacji pozwalających firmom poszerzyć swoje kompetencje z tego zakresu.

Badania pokazują, że 36% Polaków słyszało o aspektach związanych z obszarem ESG, czyli o 7 p.p. więcej w stosunku do badania z poprzedniego roku. Ponadto 73% ankietowanych Polaków ocenia, że podejmowanie działań w obszarze ESG jest istotne z punktu widzenia przedsiębiorstw. Jednak zdecydowana większość ankietowanych Polaków uważa, że działania w kraju dotyczące zrów-

noważonego rozwoju nie idą w dobrym kierunku. Natomiast aż 71% ankietowanych twierdzi, że zmiany nabierają złego obrotu, pozostała część uważa, że działania zmierzają w dobrym kierunku [www 7]. Dzięki postępowi technologicznemu i globalnemu dostępowi do informacji coraz więcej ludzi zdaje sobie sprawę z konieczności zmiany dotychczasowych wzorców zachowań na rzecz bardziej zrównoważonego stylu życia. Jednakże pomimo wzrostu świadomości, nadal istnieje wiele wyzwań do pokonania w drodze do osiągnięcia pełnego zrównoważonego rozwoju.

6.3. Strategiczna rachunkowość zarządcza jako narzędzie wsparcia decyzji

Umiejętność dostosowania się do zachodzących zmian na rynku, nie tylko związanych ze zrównoważonym rozwojem, jest warunkiem koniecznym dla przetrwania każdego przedsiębiorstwa. Cel ten osiągnąć jest poprzez wdrażanie odpowiednich strategii biznesowych, a do narzędzi służących ich realizacji należy zakwalifikować rachunkowość zarządczą zorientowaną na realizowanie strategii. Ograniczenie rachunkowości zarządczej wyłącznie na szczeblu operacyjnym okazało się w ostatnich dekadach niewystarczające, co ma szczególne znaczenie w obecnie zachodzącej zielonej transformacji przedsiębiorstw.

W literaturze przedmiotu istnieje wiele pojęć strategicznej rachunkowości zarządczej. Po raz pierwszy ten termin został użyty przez profesora Kennetha Simonidesa w 1981 roku, który zdefiniował strategiczną rachunkowość zarządczą jako ten „obszar rachunkowości zajmujący się dostarczaniem i analizą informacji dotyczących przedsiębiorstwa oraz jego konkurentów, wykorzystywanych do formułowania i monitorowania strategii tego przedsiębiorstwa” [Simmonds, 1981, s. 26]. Należy zaznaczyć, że definicja ta wskazuje na potrzeby informacyjne dotyczące określenia poziomu konkurencji w celach porównawczych, ale nie został przedstawiony rodzaj informacji, ponieważ w strategicznej rachunkowości zarządczej mogą mieć charakter finansowy lub niefinansowy.

Jednymi z elementów uwzględnianych przez strategiczną rachunkowość zarządczą w procesie zrównoważonego rozwoju są koszty środowiskowe. W rachunku ekonomicznym koszty środowiskowe obejmują [Rosiek, 2015]:

- koszty wewnętrzne związane z ochroną środowiska w przedsiębiorstwie oraz
- koszty zewnętrzne ponoszone przez przedsiębiorstwo na rzecz otoczenia, związane z degradacją środowiska, które mogą wpływać na ludzi, ich zdrowie oraz własność.

Koszty środowiskowe mogą być rozumiane jako koszty ochrony środowiska w wąskim ujęciu, obejmujące koszty ponoszone przez przedsiębiorstwo. Znajomość kosztów środowiskowych umożliwia zwiększenie efektywności gospodarowania zasobami przyrodniczymi, przestrzeganie obowiązujących przepisów dotyczących ochrony środowiska, włączenie do procesów zarządzania zagadnień dotyczących korzystania ze środowiska i oddziaływania na nie [Szadzińska i in., 2021].

6.4. Integracja zielonej transformacji z rachunkowością zarządczą

Funkcjonowanie przedsiębiorstwa w sposób zrównoważony wymaga przyjęcia stosownej strategii przedsiębiorstwa oraz określenia sposobów działania. W procesie implementacji strategii zrównoważonego rozwoju i osiągania jej celów niezbędna jest rachunkowość zarządcza, która zajmuje się porównywaniem sposobów przyszłego działania, analizuje nakłady oraz efekty oraz wybiera najkorzystniejszą opcję działania [Kochalski, 2016]. Podczas zielonej transformacji przedsiębiorstw jej zadaniem jest tworzenie, analizowanie i wykorzystywanie finansowych i niefinansowych informacji po to, aby optymalizować środowiskowe i ekonomiczne wyniki przedsiębiorstwa oraz osiągnąć zrównoważony rozwój [Baran, Karwowski, Raulinajtys-Grzybek, 2020].

Strategiczna rachunkowość zarządcza dostarcza informacji na temat [Szadzińska i in., 2021]:

- zgodności z obowiązującymi przepisami prawa oraz przyjętą do realizacji polityką środowiskową,
- ekowydajności zakładającej zmniejszenie kosztów i negatywnego wpływu na środowisko przy jednoczesnym zwiększaniu efektywności wykorzystania energii, wody i materiałów w wewnętrznych operacjach oraz produktach końcowych,
- pozycji strategicznej przedsiębiorstwa zależnej od wdrażania skutecznych i przyjaznych dla środowiska programów w celu zapewnienia długoterminowej konkurencyjności.

Aby jednak zastosować skuteczne narzędzia rachunkowości zarządczej, konieczne jest dostosowanie ich do celów środowiskowych, które należy w przedsiębiorstwie zrealizować. Można do nich zaliczyć:

- dążenie do redukcji kosztów przez dokładniejszy pomiar kosztów dotyczących korzystania ze środowiska i oddziaływania na nie oraz ich rozliczanie na produkty, procesy lub działania,

- dostarczanie informacji w celu [Rozporządzenie PE i Rady (UE), 2020]:
 - optymalizacji zużycia zasobów naturalnych,
 - zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do środowiska,
 - projektowania produktów i procesów przyjaznych dla środowiska,
 - wspierania planowania i kontroli wykorzystania zasobów oraz obciążeń dla środowiska,
- udział w formułowaniu strategii rozwoju przedsiębiorstwa zgodnie z ekologicznymi wymaganiami.

Realizacja zielonej transformacji i zasad zrównoważonego rozwoju w przedsiębiorstwach wymaga skutecznego wykorzystania narzędzi rachunkowości zarządczej, które umożliwią monitorowanie, ocenę i zarządzanie wpływem działalności przedsiębiorstwa na środowisko oraz społeczeństwo. Poniżej przedstawiono kilka przykładów celów środowiskowych, które są realizowane za pomocą narzędzi rachunkowości zarządczej.

Aby zredukować koszty środowiskowe, należy [Szadziowska i in., 2021]:

1. Dokonać pomiaru i wyceny kosztów.
2. Uwzględnić koszty środowiskowe przy podejmowaniu decyzji krótkookresowych w ramach tzw. krótkookresowych rachunków decyzyjnych, co oznacza optymalizację efektów przy istniejącym profilu działalności, w szczególności:
 - wyborze wariantu wytwarzania danego dobra przy wykorzystaniu tzw. czystych/zielonych technologii,
 - podejmowaniu decyzji w zakresie zakupu lub wytworzenia niezbędnego dla jednostki produktu (półproduktu).
3. Zrobić przyczynową analizę kosztów środowiskowych.

W celu zoptymalizowania zużytych zasobów można zastosować [Szadziowska i in., 2021]:

- a) ekobilans, czyli zestawienie materiałów i energii wykorzystanych w procesie produkcyjnym,
- b) rachunek cyklu życia produktu będący optymalizacją wykorzystania zasobów dzięki identyfikacji kosztów środowiskowych związanych z produktem we wszystkich fazach,
- c) budżetowanie, w którym wykorzystuje się kontrolę budżetową do eliminowania negatywnego wpływu prowadzonej działalności na środowisko naturalne.

W celu zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do środowiska korzysta się ze wskaźników ekologicznych, które pomagają [Szadziowska i in., 2021]:

1. Wskazać zakres gospodarczego wykorzystania i obciążenia środowiska naturalnego wskutek prowadzonej działalności gospodarczej.

2. Określić wpływ gospodarczego wykorzystania środowiska i opłat ekologicznych na kondycję finansową przedsiębiorstwa.
3. Stworzyć podstawę w budowaniu ekologicznego wizerunku przedsiębiorstwa i wzmocnienia jego pozycji na rynku.

Wybór odpowiednich narzędzi zależy od konkretnych potrzeb, celów i kontekstu działalności przedsiębiorstwa. Kluczowa jest również integracja tych narzędzi z ogólną strategią i operacjami przedsiębiorstwa, aby zapewnić spójność i skuteczność działań prowadzących do zrównoważonego rozwoju.

6.5. Podsumowanie

Strategiczna rachunkowość zarządcza odgrywa istotną rolę w procesie zielonej transformacji przedsiębiorstw. Dzięki niej możliwe jest monitorowanie postępów w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz identyfikacja obszarów wymagających poprawy. Poprzez analizę danych generowanych przez strategiczną rachunkowość zarządczą przedsiębiorstwa mogą lepiej zarządzać swoimi zasobami, co prowadzi do optymalizacji wykorzystania zasobów i redukcji kosztów operacyjnych. Korzyści płynące z zielonej transformacji wspieranej przez strategiczną rachunkowość zarządczą obejmują poprawę efektywności operacyjnej, zyskanie przewagi konkurencyjnej oraz zwiększenie reputacji jako społecznie odpowiedzialne podmioty. Jednocześnie poprawa wydajności i redukcja negatywnego wpływu na środowisko przyczynia się do ogólnego dobrobytu społeczeństwa poprzez ochronę środowiska i poprawę jakości życia.

6.6. Bibliografia

- Baran W., Karwowski M., Raulinajtys-Grzybek M. (2020), *Merytoryczna pojemność rachunkowości zarządczej a raportowanie zrównoważonego rozwoju*, „Zeszyty Naukowe/Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie”, nr 3(987), s. 63-85.
- Bartniak A. (2017), *Modele zarządzania działalnością gospodarczą przedsiębiorstw społecznych w Polsce*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.
- Kochalski C. (2016), *Projektowanie i wdrażanie strategii ekorozwoju w przedsiębiorstwie* [w:] C. Kochalski (red.), *Zielony controlling i finanse Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, s. 105-118.
- Rosiek K. (2015), *Istota i zakres definiowania kosztów środowiskowych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 409, s. 112-123.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/852 z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje, zmieniające rozporządzenie (UE) 2019/2088, Dz.U. L 198 z 22.6.2020.

Simmonds K. (1981), *Strategic Management Accounting*, „Management Accounting”, Vol. 59(4), s. 26-29.

Szadzińska A., Majchrzak I., Remlein M., Szychta A. (2021), *Rachunkowość zarządcza a zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo IUS PUBLICUM, Katowice.

Trzepacz P. (2012), *Geneza i istota koncepcji rozwoju zrównoważonego* [w:] P. Trzepacz (red.), *Zrównoważony rozwój – wyzwania globalne. Podręcznik dla uczestników studiów doktoranckich*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 13-35.

Zgrzywa-Ziemak A. (2019), *Model zrównoważenia przedsiębiorstwa*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.

Strony internetowe

[www 1] <https://firmbee.com/pl/zrownowazony-rozwoj-w-biznesie-6-korzysci#czym-jest-zrownowazony-rozwoj-w-biznesie> (dostęp: 4.03.2024).

[www 2] <https://fips.pl/esg-w-swietle-prawa-kluczowe-regulacje-kszaltujace-zrownowazony-rozwoj-biznesu/> (dostęp: 6.03.2024).

[www 3] <https://kompasesg.pl/esg/technologie-i-innowacje/porozumienie-paryskie-klucz-do-globalnej-walki-ze-zmiana-klimatu/> (dostęp: 9.03.2024).

[www 4] <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/green-deal/> (dostęp: 10.03.2024).

[www 5] <https://www.envirly.pl/blog-post/sprawozdawczosc-zrownowazonego-rozwoju-co-przyniesie-dyrektywa-csr-d> (dostęp: 10.03.2024).

[www 6] <https://www.roedl.pl/pl/warto-wiedziec/warto-wiedziec/esg/dyrektywa-w-sprawie-nalezytej-starannosci-przedsiębiorstw-w-zakresie-zrownowazonego-rozwoju> (dostęp: 10.03.2024).

[www 7] <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Rosnie-swiadomosc-ekologiczna-Polakow-ale-daleko-nam-do-swiatowych-liderow-8627107.html> (dostęp: 11.03.2024).

7.1. Wprowadzenie

W obliczu rosnących wyzwań związanych ze zmianami klimatycznymi oraz nieustannym pogorszeniem się stanu środowiska naturalnego rządy na całym świecie szukają skutecznych metod na promowanie zrównoważonego rozwoju i ograniczenie negatywnego wpływu działalności człowieka na planetę. Wśród różnorodnych strategii i instrumentów polityki środowiskowej, ekologiczne podatki wyłaniają się jako jedno z kluczowych narzędzi, mających na celu kształtowanie proekologicznych zachowań, zarówno wśród przedsiębiorstw, jak i indywidualnych konsumentów.

Rozdział ma na celu przybliżenie idei zielonych podatków, analizę ich wpływu na gospodarkę i środowisko naturalne oraz przedstawienie ich jako politycznego narzędzia państwa, służącego ochronie środowiska. Zastosowane metody badawcze to przegląd literatury i analiza aktów prawnych.

7.2. Idea oraz definicja ekologicznych podatków

W literaturze zarówno krajowej, jak i międzynarodowej można spotkać się z różnymi terminami dotyczącymi ekologicznych podatków, takimi jak „podatek od zanieczyszczeń”, „zielony podatek”, „opłata za korzystanie ze środowiska” czy „podatek na rzecz ochrony środowiska”. Wszystkie powyższe terminologie mają za zadanie zaznaczyć, że opłaty te są nakładane na aktywności gospodarcze i społeczne, które wywierają negatywny wpływ na środowisko naturalne [Giergiczny, Śleszyński, 2003]. Brak jest jednolitej, powszechnie akceptowanej definicji podatku ekologicznego, co skutkuje szerokim spektrum różnorodnych i często rozbież-

* Koło Naukowe Rewizji Finansowej „Audyt”, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.

nich propozycji definicyjnych. Niektóre z nich określają podatki ekologiczne jako finansowe obciążenia nałożone na podmioty za bezpośrednie wprowadzanie zanieczyszczeń do środowiska. Odnoszą się do produktów zanieczyszczających środowisko w trakcie ich produkcji i użytkowania lub wynikają z eksploatacji zasobów naturalnych i korzystania z usług środowiskowych. Warto zwrócić uwagę, że terminy „podatek ekologiczny” i „opłata ekologiczna” są często używane zamiennie, chociaż różnią się przeznaczeniem zebranych środków finansowych. Z reguły dochody z podatków ekologicznych (w odróżnieniu od opłat ekologicznych) wpływają do budżetu państwa lub budżetów innych jednostek, nie mając bezpośredniego powiązania z obszarem, z którego te środki pochodzą. Oznacza to, że mogą być one wykorzystane na różnorodne cele, niekoniecznie związane z ochroną środowiska [Małecki, 2006]. Zgodnie z definicją Biura Statystycznego Unii Europejskiej (Eurostatu), podatek ekologiczny to płatność pieniężna, której podstawą jest jednostka naturalna (bądź jej ekwiwalent) określonego zjawiska lub działania, które ma wyraźnie negatywny wpływ na środowisko. Na podstawie powyższych definicji, można wysnuć konkluzję, iż podstawowym założeniem ekologicznych podatków jest troska o środowisko naturalne. Idea ta opiera się na przekonaniu, że podatki, poprzez obciążenie finansowe działalności gospodarczej, powinny skłaniać do bardziej odpowiedzialnego i oszczędnego wykorzystywania zasobów naturalnych. Zachęcają one do wdrażania technologii przyjaznych środowisku oraz montowania urządzeń, które minimalizują szkody wyrządzane naturze.

7.3. Korzyści ekonomiczne i środowiskowe płynące z ekologicznych podatków

Ekologiczne podatki, choć czasem budzą kontrowersje, są istotnym elementem współczesnych strategii ochrony środowiska. Wprowadzenie tych podatków ma na celu nie tylko ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko naturalne, ale również osiągnięcie korzyści ekonomicznych dla gospodarki i ekosystemów. Kluczowym atutem podatków ekologicznych jest ich potencjał do tworzenia dodatkowych przychodów dla budżetu. Zebrane w ten sposób fundusze mogą być alokowane na różne cele, projekty proekologiczne, takie jak programy ochrony powietrza, wody, odbudowy zdegradowanych terenów czy wspierania badań nad zrównoważonymi technologiami. Alternatywnie część tych środków może wspierać finansowo społeczności najbardziej narażone na negatywne skutki polityk ekologicznych. Inna opcja zakłada, że bez zwiększania ogólnego poziomu opo-

datkowania przychody z podatków ekologicznych mogą posłużyć do obniżenia innych podatków, które hamują rozwój gospodarczy, np. tych nałożonych na dochody osób fizycznych oraz firm [Mazurek-Chwiejczak, 2014, s. 61].

Ponadto wprowadzenie podatków ekologicznych ma pozytywny wpływ na innowacyjność i rozwój gospodarczy. Poprzez stymulowanie popytu na zielone technologie i usługi tworzy nowe możliwości biznesowe i rynki zbytu dla firm operujących w sektorach związanych z ochroną środowiska. W długoterminowej perspektywie może to przyczynić się do wzrostu gospodarczego, tworzenia nowych miejsc pracy oraz zwiększenia konkurencyjności krajowej gospodarki na arenie międzynarodowej.

Korzyści środowiskowe płynące z ekologicznych podatków są równie istotne. Przyczyniają się do redukcji emisji szkodliwych substancji, ochrony zasobów naturalnych oraz promowania zrównoważonego wykorzystania środowiska. Dzięki temu ekologiczne podatki wspierają ochronę bioróżnorodności, poprawiają jakość powietrza i wody, a także przyczyniają się do zwalczania zmian klimatycznych.

7.4. Wyzwania i krytyka związana z wdrażaniem ekologicznych podatków

Implementacja podatków ekologicznych niesie za sobą pewne ryzyka, wśród których istotnym problemem jest ich regresywny wpływ. Dotyczy to zwłaszcza podatków na dobra podstawowe, takie jak energia elektryczna czy usługi transportowe, które zajmują znaczącą część budżetu w gospodarstwach o niższych dochodach. Badania pokazują, że obciążenia finansowe związane z konsumpcją energii elektrycznej lub ogrzewaniem są bardziej odczuwalne dla rodzin o mniejszych zasobach finansowych, które wydają na nie proporcjonalnie większą część swoich dochodów w porównaniu z bardziej zamożnymi gospodarstwami. Sytuacja ma się inaczej, gdy mowa o podatkach na koszty transportu, np. paliwo. Połączenie tych dwóch różnych efektów sprawia, że wpływ podatków ekologicznych na różne grupy dochodowe jest umiarkowanie regresywny, co może nasilić istniejące problemy związane z nierównomiernym rozkładem bogactwa w społeczeństwie [Kudelko, Pękała, 2008].

W odniesieniu do sektorów gospodarczych krytycy argumentują, że reforma podatkowa skierowana na ochronę środowiska może negatywnie wpłynąć na konkurencyjność wybranych firm i sektorów przemysłu, wprowadzając ryzyko spadku konkurencyjności ogólnonarodowej gospodarki. Podatek na paliwa ener-

getyczne najbardziej wpływa na sektory dużej konsumpcji energii, wywołując bezpośrednie skutki, takie jak wzrost cen nośników energii, które są najbardziej odczuwalne przez przemysł ciężki (górnictwo węgla kamiennego, brunatnego czy produkcja energii). Bezpośrednim rezultatem dla tych sektorów może być zmniejszenie produkcji, zwolnienia pracownicze, spadek inwestycji i obniżenie zysków. Niektóre z tych skutków zostaną rozłożone na inne sektory gospodarki, zależnie od ich zdolności adaptacyjnych. Sektory z ograniczoną zdolnością dostosowania do nowych warunków w większym stopniu pokryją koszty podatków, co może skutkować wzrostem cen ich produktów. Ten mechanizm sprawia, że wzrost cen nośników energii staje się zauważalny po pewnym czasie w całej gospodarce, a w długim okresie koszty te są przerzucane na konsumentów w postaci wyższych cen towarów i usług. Warto jednak zauważyć, że kraje wprowadzające zmiany w systemie opodatkowania często podejmują dodatkowe środki ochronne, by zapobiec osłabieniu pozycji międzynarodowej wrażliwych sektorów gospodarki, w tym udzielanie zwolnień od niektórych obciążeń podatkowych [Mazurek-Chwiejczak, 2014, s. 61].

Wobec tych wyzwań, istotna jest staranna analiza potencjalnych skutków wprowadzania ekopodatków, zarówno z punktu widzenia ochrony środowiska, jak i ich wpływu na gospodarkę i społeczeństwo. Działania te powinny być częścią polityki środowiskowej, uwzględniającej różnorodne narzędzia i strategie dostosowane do specyfiki danego sektora oraz potrzeb i oczekiwań społecznych.

7.5. Przykłady zastosowania ekologicznych podatków w krajach europejskich

Kraje skandynawskie można określić jako przodujące we wprowadzeniu ekologicznej reformy podatkowej. Jednym z tych krajów jest Dania, będąca liderem w skali światowej pod względem wdrażania kompleksowych pakietów reform w systemie podatkowym. Dania od lat 80. XX wieku sukcesywnie rozwijała i wdrażała ekologiczne podatki, początkowo z myślą o zwiększeniu dochodów budżetu państwa, by następnie skoncentrować się na przesunięciu obciążeń podatkowych z pracy na działania szkodliwe dla środowiska. Reforma realizowana w latach 1994-1998 miała na celu redukcję stawek podatku dochodowego od osób fizycznych, finansowaną ze zwiększenia wpływów z ekologicznych podatków już istniejących lub nowo wprowadzonych. Efektem były podwyższone stawki podatków na paliwa kopalne, elektryczność i odpady, a także nowe podatki na pobór wody i ścieki. W ramach tej reformy podjęto również działania

mające na celu ochronę osób o niskich dochodach przed negatywnymi skutkami nowego systemu podatkowego.

Druga faza reformy, obejmująca lata 1996-2000, skupiła się na przemyśle, wprowadzając podatek węglowy dla przedsiębiorstw oraz podatek siarkowy nakładany na paliwa kopalne zawierające więcej niż 0,05% siarki. Te działania miały na celu zmniejszenie dysproporcji w obciążeniach między konsumentami a producentami oraz promowanie większej efektywności kosztowej w redukcji emisji. W ramach drugiej fazy ERP część przychodów z tytułu opodatkowania węgla i siarki była zwracana przemysłowi i gospodarstwom domowym w formie subwencji na zwiększenie efektywności energetycznej, wsparcia dla mniejszych firm i gospodarstw rolnych oraz poprzez redukcję stawki ubezpieczenia społecznego, co miało na celu ułatwienie adaptacji do nowych rozwiązań podatkowych. [Śleszyński, 2005].

Szwecja jest uznawana za pioniera w dziedzinie ekologicznych reform podatkowych na świecie. Już na początku lat 90. XX wieku kraj ten rozpoczął wprowadzanie zmian w swoim systemie podatkowym, aby wspierać zrównoważony rozwój i zmniejszyć negatywny wpływ działalności ludzkiej na środowisko. Kluczowym elementem tych reform było przesunięcie obciążeń podatkowych z podatków bezpośrednich na opodatkowanie działań uznanych za szkodliwe dla środowiska. Centralnym punktem szwedzkiej ekologicznej reformy podatkowej był wprowadzony podatek węglowy. Jego celem było zmotywowanie do zmniejszenia emisji dwutlenku węgla poprzez nałożenie dodatkowych kosztów na spalanie paliw kopalnych w procesach energetycznych. Podatek ten stanowił główne źródło dodatkowych dochodów budżetowych, które umożliwiły obniżenie podatków bezpośrednich, jednocześnie zachowując wpływy podatkowe na dotychczasowym poziomie. Reforma objęła również zmiany w podatku VAT, którego podstawę rozszerzono na wszystkie formy i nośniki energii, w tym paliwa, energię cieplną i elektryczną. Ponadto system instrumentów ochrony środowiska wzbogacono o inne narzędzia, takie jak podatek siarkowy oraz opłaty za emisję tlenków azotu, co wskazuje na kompleksowe podejście Szwecji do problematyki środowiskowej. W efekcie przeprowadzonych reform udało się obniżyć stawki podatku dochodowego, zarówno dla osób o przeciętnych, jak i najwyższych dochodach. Chociaż reforma ta nie była w pełni neutralna budżetowo, to przyczyniła się do znacznego postępu w dziedzinie ochrony środowiska. Dodatkowo Szwecja kontynuuje „zielone przesunięcie podatkowe”, inwestując w odnawialne źródła energii i technologie zmniejszające emisję szkodliwych substancji. Wprowadzenie systemu zwrotów za puszki i butelki, które znacząco zwiększyło wskaźniki recyklingu, jest kolejnym przykładem zaangażowania kraju w ekologiczne inicjatywy.

Reforma ekologiczna w Niemczech na przełomie wieków objęła wprowadzenie podatków od energii elektrycznej i podwyższenie akcyzy na paliwa. Choć przyniosło to dodatkowe dochody, które wspierały obniżenie składek na ubezpieczenia społeczne, to również wzbudziło kontrowersje dotyczące wpływu na konkurencyjność przemysłu. Niemcy nadal dążą do zrównoważenia gospodarki z ochroną środowiska, co widać w ich zaangażowaniu w energię odnawialną, zwłaszcza wiatrową i słoneczną. Kraj ten odegrał kluczową rolę w rozwoju europejskiego rynku energii odnawialnej i kontynuuje działania na rzecz dekarbonizacji swojej gospodarki.

Włochy, podejmując próbę ekologicznej reformy podatkowej w 1999 roku, skupiły się na modyfikacji akcyzy od olejów mineralnych i wprowadzeniu podatku od węgla. Chociaż początkowe plany napotkały trudności, reforma była częścią większego wysiłku kraju na rzecz zrównoważonego rozwoju. Włochy kontynuują działania na rzecz efektywności energetycznej i redukcji emisji CO₂, w tym poprzez wsparcie produkcji i konsumpcji energii ze źródeł odnawialnych [Ptak, 2008].

W Polsce nie ma podatków bezpośrednio określanych jako „ekologiczne”, lecz istnieją takie, które mają wpływ na ochronę środowiska. Organizacja współpracy gospodarczej i rozwoju (OECD) opisuje podatki ekologiczne jako płatności dla państwa związane z produktami lub działaniami wpływającymi na środowisko. Do opłat o charakterze ekologicznym należy m.in. akcyza, która jest podatkiem konsumpcyjnym na określone produkty i ma zachęcać do ograniczenia ich konsumpcji ze względu na negatywny wpływ na środowisko. W Polsce podatek akcyzowy dotyczy produktów energetycznych, paliw silnikowych i opałowych, biokomponentów oraz energii elektrycznej, a jego stawki są zróżnicowane, by promować produkty mniej szkodliwe dla środowiska [Ziółko, 2016].

Ponadto podatek ekologiczny rozumiany szerzej obejmuje także opłaty za korzystanie z zasobów naturalnych, jak podatek leśny czy rolny. Obecnie w Polsce obowiązują różne formy opłat i podatków o charakterze środowiskowym, takie jak:

- opłata produktowa – nakładana na przedsiębiorców wprowadzających do obrotu produkty w opakowaniach, mająca na celu promowanie systemów zwrotu i recyklingu,
- opłaty za korzystanie ze środowiska – dotyczą one m.in. emisji zanieczyszczeń do powietrza, poboru wody, składowania odpadów. Są one zróżnicowane w zależności od typu i wielkości obciążenia dla środowiska.

Te podatki, wraz z innymi opłatami o charakterze ekologicznym, tworzą finansowy fundament dla działań związanych z ochroną środowiska naturalnego, wspierając zarówno lokalne budżety, jak i szeroko pojętą politykę środowiskową. Stale jednak trwają dyskusje oraz poszukiwania nowych, innowacyjnych

rozwiązań podatkowych, mających na celu nie tylko zwiększenie efektywności ekonomicznej tych narzędzi, ale również maksymalizację ich pozytywnego wpływu na środowisko naturalne [Ptak, 2023].

System handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (EU ETS) jest jednym z filarów polityki klimatycznej Unii Europejskiej. Choć nie jest to podatek w ścisłym tego słowa znaczeniu, system ten nakłada efektywne koszty na emisję CO₂ przez obowiązek zakupu uprawnień do emisji. Każde z tych pozwoleń upoważnia do wyemitowania jednej tony dwutlenku węgla lub ekwiwalentnej ilości innego gazu cieplarnianego. Mechanizm ten ma motywować do ograniczania emisji. Uczestnicy muszą generalnie nabywać pozwolenia, co czyni emisje bezpośrednim kosztem ich działalności, choć obecnie pewna ilość pozwoleń wciąż jest przydzielana bezpłatnie. Jednakże ze względu na ograniczoną liczbę dostępnych pozwoleń, która maleje w odpowiedzi na ambitniejsze cele redukcyjne UE, cena tych pozwoleń systematycznie rośnie. To z kolei sprawia, że koszt emisji gazów cieplarnianych wzrasta, co ma zachęcać do podejmowania bardziej intensywnych i jednocześnie droższych działań redukcyjnych, przyczyniając się do dalszego zmniejszenia poziomu emisji na terenie całej Unii [Sosnowska, Pryka, Jeszke, 2023].

7.6. Podsumowanie

Ekologiczne podatki przynoszą korzyści ekonomiczne, takie jak dodatkowe przychody budżetowe i stymulowanie innowacyjności, oraz środowiskowe, w tym redukcję emisji szkodliwych substancji. Jednak wdrażanie takich podatków wiąże się z wyzwaniami, w tym potencjalnie regresywnym wpływem na mniej zamożne gospodarstwa domowe i ryzykiem negatywnego wpływu na konkurencyjność niektórych sektorów.

Przedstawione przykłady z krajów skandynawskich oraz Niemiec, Włoch i Polski pokazują różnorodność podejść do ekologicznych podatków. Wskazują także na odmienne podejścia do alokacji przychodów z tych podatków – od inwestycji w projekty proekologiczne po obniżenie innych podatków i składek na ubezpieczenia społeczne. Kluczowym wnioskiem jest, że ekologiczne podatki mogą być skutecznym narzędziem ochrony środowiska, ale wymagają starannego planowania i zrównoważenia z innymi elementami polityki środowiskowej.

7.7. Bibliografia

- Giergiczny M., Śleszyński J. (2003), „Zielone podatki” jako instrument polityki ochrony środowiska w krajach Unii Europejskiej [w:] B. Poskrobko (red.), *Zarządzanie środowiskiem – teraźniejszość i przyszłość*, Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok, s. 125-148.
- Kudelko M., Pękała E. (2008), *Ekologiczna reforma podatkowa – wyzwania i ograniczenia*, „Problemy Ekologii”, r. 12(1), s. 17-24.
- Małecki J. (2006), *Podatki i opłaty ekologiczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
- Mazurek-Chwiejczak M. (2014), *Podatki ekologiczne*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica”, vol. 1(299), s. 59-69.
- Ptak M. (2008), *Ekologiczne reformy podatkowe w krajach europejskich*, „Zeszyty Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości. Refleksje społeczno-gospodarcze”, t. 11(1), s. 126-138.
- Ptak M. (2023), *Ewolucja opłat ekologicznych w Polsce* [w:] M. Burchard-Dziubińska, K. Prandecki (red.), *Zielone finanse*, Polska Akademia Nauk, Warszawa, s. 131-143.
- Sosnowska A., Pryka M., Jeszke R. (2023), *Wprowadzenie podatku granicznego od emisji gazów cieplarnianych (CBAM) jako nowego instrumentu polityki klimatycznej UE i jego potencjalne skutki ekonomiczne dla Polski*, „Studia BAS Kancelaria Sejmu”, nr 2(74), s. 144-170.
- Śleszyński J. (2005), *Ekologiczna reforma fiskalna w krajach Unii Europejskiej* [w:] *Ekologiczna reforma fiskalna jako instrument integracji polityk sektorowych z polityką ekologiczną*, Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, Warszawa, s. 30-39.
- Ziółko M. (2016), *Podatki ekologiczne w Polsce* [w:] P. Urbanek, E. Walińska (red.), *Ekonomia i nauki o zarządzaniu w warunkach integracji europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 139-149.

8

Rozdział

Analiza *greenwashingu* w praktykach zrównoważonego rozwoju – „zielone mydlenie oczu” kontra rzeczywistość

Wiktoria Rytowska*

8.1. Wprowadzenie

W dynamicznym środowisku gospodarczym rosnące zainteresowanie społeczeństwa zrównoważonym rozwojem wpływa na przedsiębiorstwa, aby prezentowały się jako ekologicznie i społecznie odpowiedzialne. Zjawisko znane jako *greenwashing*, czyli „zielone mydlenie oczu”, staje się coraz bardziej powszechne, gdy firmy starają się zdobyć zaufanie konsumentów poprzez promowanie swoich zrównoważonych działań. Jednakże pytanie, czy te deklaracje są zgodne z rzeczywistością, staje się przedmiotem coraz bardziej krytycznej analizy.

Celem rozdziału jest ocena zjawiska *greenwashingu*, w praktyce nazywanego zrównoważonym rozwojem, oraz wskazanie konkretnych niezbyt uczciwych praktyk stosowanych przez firmy w ostatnich latach. Zastosowane metody badawcze to analiza literatury, aktów prawnych, źródeł internetowych oraz analiza porównawcza.

8.2. Polityka społecznej odpowiedzialności biznesu

Przez wiele lat nadrzędną zasadą prowadzenia działalności gospodarczej było dążenie do maksymalizacji zysków przy jednoczesnym minimalizowaniu kosztów. Tradycyjnie skupiano się głównie na zaspokajaniu podstawowych potrzeb grup docelowych. Wraz z postępem globalizacji konsumenci zaczęli zwracać uwagę nie tylko na cenę, jakość czy estetykę produktu, lecz także na aspekty związane z procesem technologicznym i zaangażowaniem społecznym przedsiębiorstw. W odpowiedzi na ten trend narodziła się polityka społecznej odpowiedzialności (dalej CSR).

* Koło Naukowe Rachunkowości „Rachmistrz”, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.

Koncepcja CSR ma swoje korzenie w drugiej połowie XIX wieku, kiedy przedsiębiorcy, tacy jak J.H. Patterson czy J.D. Rockefeller [Borys, Brzozowski, Zaremba-Wernke, 2015], zainicjowali ruchy filantropijne, stając się prekursorami działań CSR. Obecnie polityka CSR zdobywa coraz większe uznanie wśród firm, które włączają ją w swoją praktykę gospodarczą. Ale czym dokładnie jest w założeniu polityka CSR? To strategia zarządzania, zgodnie z którą przedsiębiorstwa dobrowolnie uwzględniają interesy ludzkie, aspekty środowiskowe oraz relacje z różnymi grupami interesariuszy, zwłaszcza pracownikami [www 1]. Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna (ISO) uregulowała tę kwestię 28 października 2010 roku w postaci normy ISO 26000, stanowiącej swoiste kompendium w dziedzinie CSR [www 2].

Działania CSR obejmują kilka kluczowych obszarów, takich jak interesariusze zewnętrzni, środowisko przyrodnicze oraz ogólny dobrostan społeczny. Interesariusze zewnętrzni, czyli grupy społeczne będące bezpośrednimi odbiorcami działań spółek, obejmują pracowników, klientów czy potencjalnych inwestorów. Aby uwzględnić społeczną odpowiedzialność biznesu, przedsiębiorstwa muszą sprawiedliwie traktować pracowników, z uwzględnieniem ich potrzeb i sugestii, a także wynagradzać ich adekwatnie do wykształcenia czy stażu. Współczesna polityka CSR również nakłada większy nacisk na postawienie się przedsiębiorcy w sytuacji pracownika, przejawianie zrozumienia dla jego życia prywatnego i rodzinnego oraz kształtowanie relacji opartych na wzajemnym szacunku. Firmy powinny również skoncentrować się na minimalizacji negatywnego wpływu swojej działalności na środowisko przyrodnicze, stosując odpowiednie technologie, urządzenia i procesy [Kuciński, 2009].

W kontekście ogólnego dobrostanu społecznego przedsiębiorstwa mogą kształtować pozytywny wizerunek poprzez akcje, takie jak wolontariat, wsparcie organizacji społecznych, kulturalnych, medialnych czy charytatywnych. W ten sposób firmy prezentują się jako społeczni liderzy, gotowi do udzielania pomocy, wykazujący współczucie i wrażliwość na problemy ludzkie [Zuzek, 2012].

Pomimo rosnącego zainteresowania społeczną odpowiedzialnością biznesu, istnieją zarówno zwolennicy, jak i przeciwnicy tej koncepcji. Dla zwolenników głównym celem CSR jest przyczynianie się do dobra społeczeństwa i środowiska, minimalizacja negatywnych skutków działalności przedsiębiorstw oraz kreowanie lepszego wizerunku, co może wpłynąć na zwiększenie obrotów. Przeciwnicy natomiast obawiają się, że nadmierne skoncentrowanie się na praktykach CSR może prowadzić do obniżenia wydajności przedsiębiorstwa oraz generować dodatkowe koszty. Warto zauważyć, że CSR ma istotne znaczenie dla osób ceniących wartości ekologiczne i estetyczne, jednakże zbyt duże zaangażowanie może spotkać się z krytyką ze strony tych, którzy uważają, że firmy odchodzą

zbyt daleko od zasady maksymalizacji zysku. W miarę wzrostu świadomości ekologicznej i etycznej społeczeństwa społeczna odpowiedzialność biznesu staje się coraz bardziej nieodłącznym elementem współczesnego świata gospodarki [Rybak, 2001].

8.3. Pojęcie *greenwashingu* w praktyce, czyli jak firmy nas oszukują

W miarę wzrostu świadomości ekologicznej coraz częściej społeczeństwo sięga po produkty oznaczone jako przyjazne dla środowiska, a na etykietach można znaleźć różnorodne deklaracje dotyczące zrównoważonego rozwoju. Przedsiębiorstwa starają się przekonać konsumentów, że ich produkty są bardziej przyjazne środowisku lub bardziej zrównoważone, a określenie – eco – stało się wszechobecne.

Jednakże za tymi dobrze brzmiącymi zapewnieniami często kryje się zjawisko, które naukowcy nazywają *greenwashingiem*. W 1986 roku J. Westervelt wprowadził pojęcie *greenwashingu*, zauważając rosnącą tendencję w hotelach, które zachęcały gości do rzadszej wymiany ręczników, argumentując to troską o środowisko i redukcją zużycia wody. W rzeczywistości jednak miało to służyć przede wszystkim dodatkowym oszczędnościom finansowym. *Greenwashing* nie posiada jednoznacznej definicji, ale można go rozumieć jako praktykę polegającą na wywołaniu u klienta uczucia, że jego wybór jest moralnie właściwy i sprzyja ochronie środowiska. Często producenci podkreślają, że zakup ich produktów przyczynia się dla dobra natury, co może być mylące dla konsumentów [Miller, 2017].

Zjawisko *greenwashingu* jest obecnie na rynku bardziej powszechne niż mogłoby się wydawać. Badania przeprowadzone przez firmę TerraChoice Environmental Marketing wykazały, że aż 98% badanych produktów w Wielkiej Brytanii były związane z co najmniej jedną „ekościemą” [www 3]. Jak więc firmy próbują nas oszukać? [Jesiorska, Warda, 2022]:

1. Często zdarza się, że artykuły reklamowane są jako przyjazne środowisku bez dostarczania konkretnych dowodów na poparcie tych twierdzeń.
2. Niejednoznaczne prezentowanie informacji poprzez terminy, takie jak „produkt naturalny” czy „wolny od...”, może wprowadzić konsumentów w błąd. Towary uznawane za naturalne nie zawsze niosą ze sobą pozytywne konotacje. Przykładowo rtęć czy uran występują naturalnie w środowisku, ale są to jednocześnie silnie trujące pierwiastki chemiczne. Nawiązując do drugiego

zwrotu, można stwierdzić, że dany produkt faktycznie nie zawiera wspomnianego związku chemicznego, jednak nie ze względu na korzyści dla środowiska, lecz dlatego, że jego użycie jest prawnie zakazane albo też określony związek nie występuje w ogóle w procesie produkcji.

3. Używanie fałszywych certyfikatów czy grafik na opakowaniach sugerujących ekologiczne pochodzenie towaru jest kolejnym sposobem na wprowadzenie konsumentów w błąd.
4. Przedstawianie produktu jako mniejsze zło, ignorując potencjalnie szkodliwe skutki, jest kolejnym przykładem *greenwashingu*.
5. Reklamowanie firmy jako przyjaznej dla środowiska w kraju macierzystym, jednocześnie korzystanie z krajów rozwijających się do produkcji, gdzie nie przestrzega się norm emisyjnych ani praw pracowniczych.

Warto zastanowić się, czy deklaracje producentów dotyczące przyjazności środowisku są prawdziwe czy też są jedynie chwytem marketingowym.

8.4. Przykłady *greenwashingu* w praktykach zrównoważonego rozwoju

W podrozdziale zostaną przedstawione przykłady trzech działań związanych z *greenwashingiem*, które zostały wykryte w ostatnich latach [www 4].

8.4.1. Verra i kredyty węglowe dla lasów deszczowych

Firma Verra opracowuje i zarządza standardami, które mają globalne zastosowanie i przyspieszają działania w wielu sektorach. Przykładem takiego standardu są leśne kompensacje emisji dwutlenku węgla. Badanie projektów przedsiębiorstwa ujawniło, że ponad 90% kredytów kompensacyjnych związanych z ochroną lasów deszczowych stanowi prawdopodobnie „kredyty fantomowe” i nie reprezentuje rzeczywistego zmniejszenia emisji dwutlenku węgla [www 5].

Dziewięciomiesięczne śledztwo przeprowadzone przez „The Guardian”, niemiecki tygodnik „Die Zeit” i organizację dziennikarską SourceMaterial, opartą na naukowej analizie programów ochrony deszczowców Verra, podważa skuteczność projektów przedsiębiorstwa.

Badania wykazały [www 5]:

- Tylko garstka projektów ochrony deszczowców Verry wykazała dowody rzeczywistego zmniejszenia wylesienia, zgodnie z dwoma badaniami, a dalsza analiza wskazuje, że 94% kredytów nie przyniosło żadnych korzyści klimatycznych.

- Z 94,9 mln przyznanych kredytów (z których każdy reprezentuje tonę emisji dwutlenku węgla) zaledwie 5,5 mln doprowadziło do rzeczywistej redukcji emisji dwutlenku węgla.
- Zgodnie z analizą badania Uniwersytetu Cambridge z 2022 roku w projektach przedsiębiorstwa Verra zagrożenie lasów został przeszacowane o koło 400% w stosunku do rzeczywistości.
- Gucci, Salesforce, BHP, Shell, easyJet, Leon i zespół Pearl Jam to jedne z wielu firm i organizacji, które zakupiły kredyty kompensacyjne zatwierdzone przez Verra z powodów ich działań ekologicznych.
- Kwestie praw człowieka są poważnym zmartwieniem przynajmniej jednego z projektów kompensacyjnych. „The Guardian” odwiedził flagowy projekt w Peru i obejrzał filmy, w których mieszkańcy twierdzili, że ich domy są wycinane przez strażników parkowych i policję za pomocą pił łańcuchowych i lin. Mieszkańcy mówili także o przymusowych eksmisjach i napięciach z władzami parkowymi.

Verra twierdzi, że wnioski zawarte w badaniach są błędne i kwestionuje ich metodologię. Wskazuje również, że ich prace od 2009 roku umożliwiły przekierowanie mld dolarów na istotne działania związane z ochroną lasów [www 5].

8.4.2. Shell i jego zielone reklamy

Shell to międzynarodowa firma naftowa i gazowa z siedzibą w Holandii, kierowana przez CEO Bena van Beurdena. W 2020 roku Forbes oszacował jej obroty na 311,6 mld dolarów. Shell jest zobowiązany do poszukiwania nowych źródeł ropy i gazu. Jednak nie planuje redukcji ogólnej ilości ropy i gazu produkowanej do 2030 roku [www 6].

Shell opublikował trzy reklamy stwierdzające, że Wielka Brytania (a w jednej reklamie konkretnie Bristol) jest „gotowa na czystsza energię”, i sugerujące, że Shell odgrywa dużą rolę w tej zmianie. Firma reklamowała swoją pracę nad instalacją punktów ładowania samochodów elektrycznych, tworzeniem morskich farm wiatrowych i dostarczaniem odnawialnej energii elektrycznej, nie wspominając o swojej działalności związanej z paliwami kopalnymi [www 6].

Shell wspomina o „używaniu produktów energetycznych o niższej emisji węgla w celu redukcji emisji gazów cieplarnianych”, ale plany firmy obejmują wzrost działalności gazów kopalnych o 20% w nadchodzących latach. Firma uważa, że produkcja ropy osiągnęła szczyt w 2019 roku i będzie spadać o 1-2% rocznie do 2030 roku. Jednakże pomijany był fakt, że chce rozwijać swoją działalność gazów kopalnych do czasu, gdy będzie ona stanowić ponad połowę całej działalności energetycznej Shell do 2030 roku [www 6].

Mimo deklaracji klimatycznych Shella, Climate Action 100+ Net Zero Company stwierdza, że firma spełnia tylko niektóre kryteria Benchmarku. Dodatkowo wskazuje się, że Shell nie ma ambicji osiągnięcia „net-zero” ani nie posiada określonych celów redukcji emisji gazów cieplarnianych w krótkim, średnim i długim okresie. Climate Action 100+ to inicjatywa kierowana przez inwestorów, mająca na celu zapewnienie, że najwięksi na świecie emitenci gazów cieplarnianych podejmą niezbędne działania w zakresie zmian klimatycznych [www 6].

Brytyjski urząd ds. standardów reklamy (ASA) uznał wszystkie trzy reklamy za wprowadzające w błąd, ponieważ Shell „sprawiał ogólne wrażenie, że znaczna część jego działalności obejmuje produkty energetyczne o niższej emisji dwutlenku węgla”. W rzeczywistości przeważająca większość działalności Shell dotyczy ropy naftowej i gazu, co przyczyniło się do powstania ogromnego śladu węglowego w 2022 roku, wynoszącego 1,2 mld ton emisji gazów cieplarnianych. Gdyby to przedsiębiorstwo było krajem, to Shell byłby piątym co do wielkości emitentem dwutlenku węgla na świecie [www 6].

8.4.3. Bank HSBC finansował paliwa kopalne pomimo swojej deklaracji „net-zero”

Według „The Guardian” od czasu zobowiązania się do osiągnięcia zerowego poziomu emisji gazów cieplarnianych do 2030 roku bank zatwierdził co najmniej 58 transakcji na rzecz deweloperów paliw kopalnych o wartości 12 mld dolarów (9,7 mld funtów). Dodatkowo HSBC został upomniany przez brytyjski urząd ds. standardów reklamy (dalej: ASA) za umieszczenie reklam na przystankach autobusowych, które przedstawiały jego ekologiczne działania, nie wspominając o odpowiedzialności za emisję 65,3 mln ton CO₂ rocznie [www 7].

Jedna z reklam brzmiała: „Zmiany klimatyczne nie mają granic. Podobnie jak rosnący poziom mórz. Dlatego HSBC chce zapewnić finansowanie i inwestycje o wartości 1 biliona dolarów na całym świecie w celu ułatwienia naszym klientom zejścia do całkowitej neutralności klimatycznej”. Natomiast druga reklama miała treść: „Zmiany klimatyczne nie mają granic. Dlatego w Wielkiej Brytanii pomagamy zasadzić 2 miliony drzew, które w ciągu swojego życia pochłoną 1,25 mln ton dwutlenku węgla” [www 7].

ASA stwierdziła, że klienci na podstawie tych reklam mogą uznać, że HSBC jako firma wnosi i zamierza wnieść pozytywny ogólny wkład w ochronę środowiska. Organ regulacyjny stwierdził, że tak nie było, a HSBC wprowadził opinię publiczną w błąd w tej kwestii [www 7].

8.5. Podsumowanie

Zjawisko *greenwashingu*, czyli fałszowania wizerunku firm poprzez przedstawianie się jako ekologicznie i społecznie odpowiedzialne, staje się coraz bardziej powszechne w dzisiejszym środowisku gospodarczym.

Niektóre firmy, aby sprostać wymaganiom konsumentów, chcą być postrzegane za bardziej ekologiczne i przyjazne środowisku. Niejednokrotnie ten pozytywny wizerunek jest swoistą manipulacją opinią publiczną. Możemy zaobserwować działania, takie jak niejednoznaczne prezentowanie informacji, fałszywe certyfikaty, przedstawianie produktów jako mniejsze zło oraz sprzeczności między deklaracjami a rzeczywistymi praktykami.

Podsumowując, zjawisko *greenwashingu* jest powszechne, a konsumentom trudno jest odróżnić prawdziwe działania firmy związane ze zrównoważonym rozwojem od „zielonego mydlenia oczu”. W dzisiejszym świecie fake newsów występuje potrzeba rygorystycznych kontroli w celu zapewnienia konsumentów o rzeczywistych wpływach firm na ochronę środowiska i społeczeństwa.

8.6. Bibliografia

- Borys T., Brzozowski T., Zaremba-Wernke S. (2015), *Zrównoważony rozwój organizacji – aspekty społeczne*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 378, s. 340-357.
- Jasiorska P., Warda M. (2022), *Polityka CSR i jej nadużycia w praktyce. Obszary i perspektywy rozwoju rachunkowości*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów.
- Kuciński K. (2009), *Strategie przedsiębiorstw wobec wymogów zrównoważonego rozwoju*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Miller T. (2017), *Greenwashing Culture*, Routledge, Londyn.
- Rybak M. (2001), *Social Responsibility of the Business Community – Concept and Reality*, „Gospodarka Narodowa”, nr 3, s. 23-47.
- Zuzek D. (2012), *Społeczna odpowiedzialność biznesu a zrównoważony rozwój przedsiębiorstw*, „Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie”, Iss. 2(21), s. 197-207.

Strony internetowe

- [www 1] <https://www.parp.gov.pl/csr> (dostęp: 10.03.2024).
- [www 2] <https://odpowiedzialnybiznes.pl/hasla-encyklopedii/iso-26-000/> (dostęp: 10.03.2024).

- [www 3] <http://www.packagingdigest.com/smart-packing/greenwashing-affects-98-percent-products-says-terrachoice> (dostęp: 10.03.2024).
- [www 4] <https://www.theecoexperts.co.uk/blog/worst-examples-of-greenwashing> (dostęp: 10.03.2024).
- [www 5] <https://www.theguardian.com/environment/2023/jan/18/revealed-forest-carbon-offsets-biggest-provider-worthless-verra-aoe> (dostęp: 10.03.2024).
- [www 6] <https://www.clientearth.org/projects/the-greenwashing-files/shell/> (dostęp: 10.03.2024).
- [www 7] <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/hsbc-greenwashing> (dostęp: 10.03.2024).

9

Rozdział

Kapitał *mezzanine* jako zielone źródło finansowania działalności przedsiębiorstw

Robert Tkocz*

9.1. Wprowadzenie

Dbałość o środowisko naturalne oraz podejmowanie działań związanych z ograniczaniem negatywnych skutków działalności człowieka to wciąż temat bardzo ważny z punktu widzenia dzisiejszych gospodarek. Teksty ustaw, rozporządzeń czy dyrektyw często w bardzo szybkim tempie regulują to, jak przedsiębiorstwa oraz instytucje finansowe mają funkcjonować, by przyczynić się do zrównoważonego rozwoju [Ślażyńska-Kluczek, 2022]. Przykładami mogą być chociażby takie agendy, jak: Plan działania na rzecz efektywności energetycznej [UE, 2007], Porozumienie paryskie [ONZ, 2015], Agenda ONZ Sustainable Development Goal [ONZ, 2018], Europejski Zielony Ład [UE, 2020], Fit for 55 [UE, 2021], Międzynarodowy Raport Specjalny o Zmianach Klimatycznych [IPCC, 2022]. Wszystkie te dokumenty w sposób bardzo szczegółowy opisują, jakie działania należy podejmować, aby zadbać o poszczególne aspekty klimatu i środowiska, a więc chociażby rolnictwo, gospodarkę wodną, wydobywanie surowców itp.

Na kanwie tych działań, dotyczących również podmiotów gospodarczych, została stworzona kategoria zielonych finansów, która choć niejednorodna pod względem definicyjnym często obejmuje swym znaczeniem tzw. zielone produkty, tj. wszelkie instrumenty finansowe (pozwalające na alokację kapitału, jak również na jego pozyskanie), których budowa pozwala na szczególną dbałość o kwestie związane z ESG czy CSR [Michalski, Hawranek, 2021, s. 14].

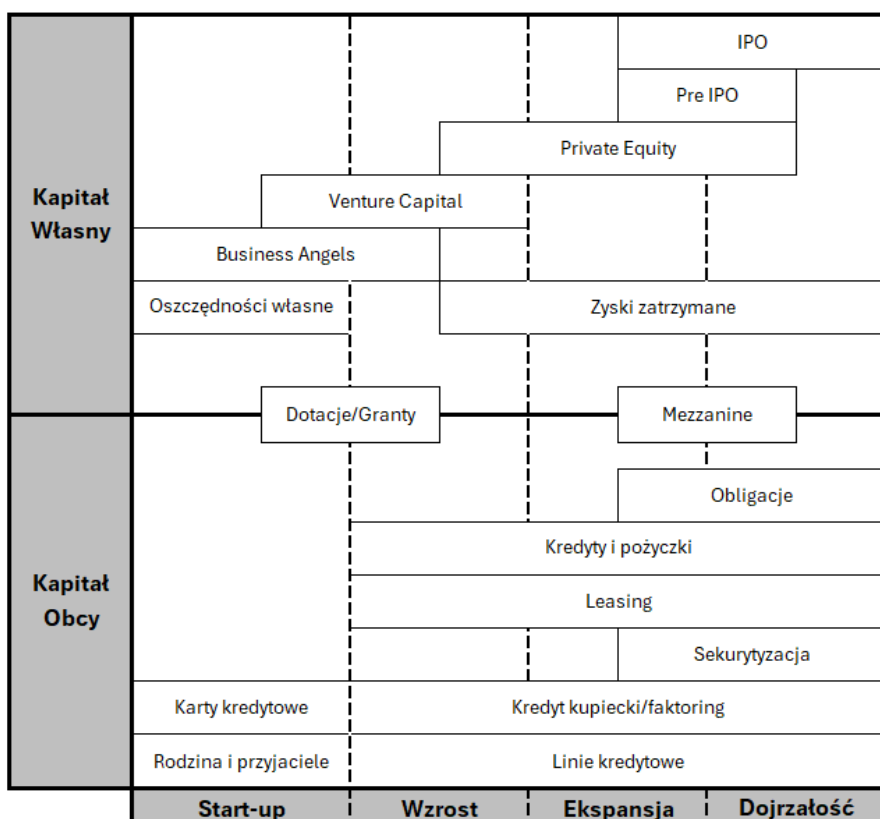
Celem rozdziału jest próba prezentacji finansowania zielonych inwestycji z wykorzystaniem kapitału *mezzanine* na przykładach wybranych zielonych instrumentów finansowych. Ponadto autor pragnie dokonać systematyzacji wiedzy na temat tego rodzaju kapitału, mając przy tym na uwadze szczególnie kwestie związane z identyfikacją potencjalnych problemów w zakresie sprawozdawczości. Zastosowane metody badawcze to analiza literatury i aktów prawnych.

* Koło Naukowe Rachunkowości „Rachmistrz”, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.

9.2. Kapitał *mezzanine* jako nieklasyczne źródło finansowania

Przedsiębiorstwa, chcąc sfinansować swoją działalność, mają do dyspozycji wiele źródeł pozyskania kapitału. Teoria finansów przedsiębiorstw dokonała pewnej ich systematyzacji na przestrzeni lat, dzieląc je wedle przeróżnych kategorii, takich jak: konieczność zwrotu pożyczonego kapitału, czas udostępnienia środków, podmiot udzielający finansowania, ujęcie sprawozdawcze transakcji i wiele innych zależnych od celowości prowadzonych klasyfikacji [Kopijkowski-Goźuch, 2017].

Wraz z rozwojem przedsiębiorstw przez poszczególne fazy jego życia zmienia się dostępność finansowania, a co za tym idzie jego źródło, koszt pozyskania oraz ujęcie sprawozdawcze [Hryniwiecka, 2015]. Zależność tę prezentuje rysunek 9.1.

Rys. 9.1. Klasyfikacja źródeł finansowania a cykl życia przedsiębiorstwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Hryniwiecka [2015].

Źródła finansowania mogą pochodzić zarówno z zewnątrz, jak i z wewnętrznych zasobów przedsiębiorstwa, co niesie odpowiednie implikacje dla umiejscowienia ich w bilansie. Problem klasyfikacji danego finansowania do odpowiedniej grupy pasywów nie jest jedynie problemem związanym z rachunkowością, jak w przypadku ujęcia dotacji czy grantu. Trudności te biorą się również z istoty samego kapitału oraz jego budowy, co jest widoczne podczas wykorzystywania kapitału hybrydowego *mezzanine*. Jak dotąd organy i ustawodawcy zajmujący się tworzeniem regulacji w zakresie rachunkowości i sprawozdawczości nie rozstrzygnęły, czy zasadnym byłoby wyodrębnienie takich kapitałów w sprawozdaniu finansowym ze względu na jedną z nadrzędnych zasad rachunkowości, jaką jest zasada rzetelności [Jastrzębowski, Wierzbński, 2018].

Finansowanie typu *mezzanine* (z fr. podwyższenie, półpiętro łączące dwie kondygnacje) jest kapitałem, który łączy w sobie cechy kapitału własnego oraz dłużnego [Grzywacz, 2012, s. 49]. Korzystanie z tego typu finansowania jest związane z nieco wyższym ryzykiem niż w przypadku klasycznego kredytu udzielanego przez bank, jednak z drugiej strony jest ono bardziej dogodne i elastyczne w swej strukturze niż klasyczne formy finansowania [Juszczyk, Nagórka, 2009, s. 47].

W Polsce rynek ten ciągle i stale się rozwija, jednak nie brakuje podmiotów, głównie funduszy, które oferują finansowanie *mezzanine* dla przedsiębiorstw, np. Accession Capital Partner czy Intermediate Capital Group. Poniżej przedstawiono wybrane transakcje dokonywane przez polskie firmy z wskazanymi funduszami typu *mezzanine*.

Tabela 9.1. Wybrane transakcje przeprowadzone przez ACP Group w Polsce

Przedsiębiorstwo	Profil działalności	Rok	Transakcja
Smyk	handel zabawkami	2024	finansowanie ekspansji
Cenatorium	wycena nieruchomości	2021	finansowanie ekspansji
Akomex	produkcja opakowań	2020	finansowanie procesu wykupu spółki
Profi	produkcja żywności	2019	wsparcie w procesie przejęcia spółki
Nettle	dystrybucja środków farmaceutycznych	2018	pomoc w sfinansowaniu należności
ATM	studio produkcyjne TV	2017	finansowanie procesu wykupu spółki
MBL	handel sprzętem audio	2016	finansowanie ekspansji
Flucar SA	produkcja naftowa	2016	wykup akcji od akcjonariusza większościowego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [www 1].

Określonym instrumentarium dającym możliwość finansowania działalności tym kapitałem są m.in. [Osoba, Czarnacki, 2012]:

- pożyczka z prawem do udziału w zyskach (tzw. pożyczka podporządkowana dająca pożyczkodawcy prawo do partycypacji w zyskach z finansowanej inwestycji),

- pożyczka z prawem do udziału w kapitale (tzw. pożyczka konwersyjna, która pozwala na zamianę pożyczki na udziały w przedsiębiorstwie),
- obligacje z warrantem (możliwość zamiany nominału obligacji na akcje/udziały spółki),
- obligacje wymienne (możliwość zamiany obligacji na akcje/udziały spółki innej niż emitenta),
- PIK securities (*pay-in-kind*, obligacje lub akcje uprzywilejowane, których dochód, a więc odsetki i dywidendy, są wypłacane inwestorom w formie nowej emisji obligacji lub akcji spółki emitenta),
- obligacje dwuwalutowe (połączenie walutowego kontraktu forward i obligacji o stałym oprocentowaniu),
- PIYC (*pay if you can*, pożyczka spłacana na końcu okresu, odsetki naliczane są spłacane wedle możliwości nawet w późniejszych okresach).

Samo finansowanie również, ze względu na zastosowane instrumenty finansowe, przyjmuje różne formy. Klasyfikację kapitałów *mezzanine* prezentuje tabela 9.2.

Tabela 9.2. Charakterystyka kapitałów *mezzanine*

Rodzaj kapitału <i>mezzanine</i>	Charakterystyka
Junior <i>mezzanine</i>	zawiera głównie wysoko oprocentowane pożyczki lub obligacje (mogą zawierać w sobie instrumentarium PIK)
Warranted <i>mezzanine</i>	zawiera głównie obligacje z warrantem, zamienne lub wymienne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Juszczuk i Nagórka [2007, s. 50].

Udzielający finansowania *mezzanine* (kapitałodawca, pożyczkodawca) jest bardzo mocno zainteresowany działalnością przedsiębiorstwa i generowanymi przez nią wynikami, dlatego że nie zależy mu tylko na zwrocie pożyczonego kapitału, ale także na wzroście wartości przedsiębiorstwa w kontekście np. objęcia przyszłej emisji akcji [Pełka, 2008]. Z kolei patrząc z perspektywy przedsiębiorstwa, *mezzanine* jest korzystny w związku z zarządzaniem płynnością i faktem, iż bardzo często zwrot pożyczonego kapitału odbywa się na koniec okresu. Poszczególne parametry umowy o finansowanie, takie jak okres finansowania, wysokość i spłata odsetek, zabezpieczenie itd., są dostosowywane szczegółowo do przedmiotu finansowania oraz sytuacji przedsiębiorstwa [Kuryłek, 2014]. Brak sformalizowanego i ustrukturyzowanego charakteru może być jednocześnie ogromną zaletą, jak i wadą, chociażby w przypadku ujęcia w księgach rachunkowych, a następnie sprawozdaniu finansowym [Jastrzębowski, Wierzbński, 2018, s. 175].

9.3. Trudności sprawozdawcze ujęcia kapitału *mezzanine* na przykładzie wybranych instrumentów

Ustawa o rachunkowości (UoR) oraz wielość standardów sprawozdawczości (zarówno krajowych, jak i międzynarodowych) przedstawiają konkretny i niezmienny często układ sprawozdania finansowego, w tym bilansu, gdzie prezentowane są aktywa i pasywa przedsiębiorstwa [Ustawa o rachunkowości; MSR 1; MSSF 1].

Zgodnie z załącznikiem nr 1 UoR dla przedsiębiorstw niefinansowych pasywa są kategorią, na którą składają się dwie grupy: Kapitał (fundusz) własny oraz Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania, co stanowi bezpośrednią analogię do finansowego podziału kapitałów na własne i obce [Ustawa o rachunkowości]. Ustawodawca bowiem nie odnajduje w sprawozdaniu finansowym pozycji kapitałów hybrydowych, co powoduje komplikacje w zakresie ich ewidencji oraz prezentacji.

Powtarzając za M. Wierzińskim, który szczegółowo zbadał temat klasyfikacji kapitału *mezzanine* w sprawozdaniu finansowym na przykładzie opcji menedżerskich, należy zaznaczyć, iż krajowe przepisy rachunkowe w Polsce nie nakładają obowiązku ujmowania opcji menedżerskich w księgach rachunkowych, z wyjątkiem jednostek publicznych. Ustawa o rachunkowości nie precyzuje bezpośrednio sposobu ujęcia finansowych instrumentów pochodnych, w tym opcji menedżerskich, ale zawiera regulacje dotyczące instrumentów finansowych. Opcje menedżerskie nie są traktowane jako instrument finansowy zgodnie z Ustawą o rachunkowości. Rozporządzenie Ministra Finansów bardziej szczegółowo reguluje instrumenty finansowe, ale również wyklucza opcje menedżerskie. Jednostki mogą dobrowolnie ująć opcje menedżerskie w sprawozdaniach finansowych zgodnie z MSSF, jeśli wybrały te regulacje jako nadrzędne [Wierziński, 2015, s. 106-108].

Z kolei biorąc pod uwagę instrument, jakim są obligacje z warrantem, trudności te także występują z racji pojawiającej się hybrydowej budowy, tj. jednoczesnego zawarcia w sobie klasycznego instrumentu kapitałowego (akcji) oraz długu (obligacja). W kontekście jej ujęcia w sprawozdaniu finansowym podlega ona regulacjom MSR 32 „Instrumenty finansowe: prezentacja”. Opcja konwersji obligacji na akcje jest traktowana jako element kapitałowy i podlega odpowiednim regulacjom dotyczącym wyceny i prezentacji w sprawozdaniach finansowych zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej. W momencie emisji instrumentu złożonego, zgodnie z MSR 32, należy podzielić go na dwa elementy [MSR 32, pkt. 28-32]:

- zobowiązaniowy – reprezentujący zobowiązanie finansowe jednostki oraz
- kapitałowy – będący własnym instrumentem kapitałowym kwalifikującym się do ujęcia w kapitałach własnych.

Aby właściwie ująć te elementy, jednostka gospodarcza musi określić wartość zobowiązania finansowego oraz składnika kapitałowego. Zgodnie z międzynarodowymi regulacjami wartość zobowiązania finansowego jest ustalana na podstawie wartości godziwej z dnia emisji obligacji, natomiast wartość składnika kapitałowego to różnica między wartością całego instrumentu a wartością godziwą zobowiązania finansowego.

Z perspektywy emitenta obligacja reprezentuje dwa odrębne instrumenty [MSR 32, pkt. 28-32; MSR 39, pkt 9]:

- zobowiązanie do zapłaty określonej kwoty (wartości nominalnej) wraz z ewentualnymi odsetkami, które jest zobowiązaniem finansowym i podlega regulacjom MSR 39 „Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena” oraz
- zobowiązanie do ewentualnej konwersji obligacji na akcje zwykłe, które jest opcją na akcje własne i prezentowane jest w kapitałach własnych zgodnie z zasadami MSR 32.

Zarówno krajowe regulacje, jak i standardy międzynarodowe nie pozwalają na jednoznaczne zaliczenie kapitału *mezzanine* do danej grupy pasywów. Analiza poszczególnych przykładów instrumentów pozwala na wyprowadzenie pewnych praktyk, które przyjęte i zatwierdzone podczas badania przez biegłych rezydentów zaczynają częściowo wypełniać tę lukę.

9.4. Kapitał *mezzanine* jako zielone źródło finansowania

Kapitał *mezzanine* wykorzystywany najczęściej jako obligacje z warrantem (np. zamienne na akcje) może również służyć finansowaniu tzw. zielonych inwestycji [Świderek, 2015]. Ich zakres przedmiotowy to zazwyczaj:

- termomodernizacja budynków,
- odnawialne źródła energii (OZE),
- kupno/modernizacja środków trwałych zmniejszających zużycie energii, emisję spalin,
- wartości niematerialne i prawne (patenty, know-how),
- redukcja dwutlenku węgla do atmosfery.

Pojawia się zatem możliwość połączenia takich instrumentów, jak zielone obligacje, z możliwością zamiany na akcje lub zielona pożyczka podporządkowana z warrantem zakupu udziałów. Takie konstrukcje pozwalałyby na jednocześnie korzystanie z korzyści, jakie niesie ze sobą finansowanie typu *mezzanine*

oraz dbałość o kwestie związane z ochroną środowiska i klimatu poprzez finansowanie odpowiednich inwestycji.

Autor zaproponował kilka konstrukcji takich instrumentów wraz z ich szczegółowym omówieniem w zakresie budowy oraz ujęcia sprawozdawczego.

Zaproponowane przez autora instrumenty to:

- zielone obligacje z warrantem,
- zielona pożyczka podporządkowana z warrantem,
- obligacje zamienne na akcje zielonej spółki oraz
- pożyczka PIYC na zielone inwestycje.

Zielona obligacja z warrantem stanowi połączenie dwóch głównych instrumentów finansowych: zielonej obligacji, która służy do finansowania projektów o charakterze ekologicznym, oraz warrantu, który zapewnia inwestorowi prawo do zakupu akcji emitenta w określonym terminie i za ustaloną cenę. Emitent emitujący zieloną obligację z warrantem zobowiązuje się do alokacji uzyskanych środków na projekty zgodne z kryteriami zrównoważonego rozwoju, co pozwala na integrację aspektów ekologicznych z tradycyjnymi finansowymi strategiami.

Zielona pożyczka podporządkowana z warrantem stanowi kombinację dwóch głównych instrumentów finansowych: zielonej pożyczki podporządkowanej, która służy do finansowania projektów związanych z ochroną środowiska lub zrównoważonym rozwojem, oraz warrantu, który umożliwia pożyczkobiorcy nabycie akcji emitenta w określonym terminie i za ustaloną cenę. Emitent, udzielając zielonej pożyczki podporządkowanej z warrantem, jest zobowiązany do wykorzystania środków z pożyczki na wcześniej zadeklarowane cele prośrodowiskowe, jednocześnie oferując pożyczkobiorcy możliwość partycypacji w potencjalnym wzroście wartości spółki.

Obligacje zamienne na akcje zielonej spółki są długoterminowymi papierami wartościowymi, które emituje emitent w celu pozyskania kapitału na swoją działalność. Co istotne, posiadacze tych obligacji mają prawo zamienić je na akcje innej spółki niż emitenta, przy czym musi to być tzw. zielona spółka, czyli taka, której działalność jest zgodna z celami ESG i/lub CSR. Często spółka ta może wchodzić w skład specjalnego indeksu, np. na GPW jest to WIG-ESG.

Pożyczka PIYC na zielone inwestycje to forma finansowania, w której harmonogram spłaty zobowiązania dostosowany jest do możliwości finansowych pożyczkobiorcy. W ramach tej pożyczki pożyczkobiorca spłaca raty w zależności od swojej sytuacji finansowej, co może oznaczać elastyczność w ustalaniu wysokości raty lub wyznaczenie okresów odpoczynku od spłaty. Środki pozyskane z pożyczki PIYC są przeznaczone na projekty zgodne z zielonymi kryteriami, takie jak inwestycje w odnawialne źródła energii, efektywne wykorzystanie zasobów naturalnych lub poprawa efektywności energetycznej.

Prezentowane wyżej instrumentarium pozwalałyby przedsiębiorstwom na osiąganie następujących korzyści zarówno w kontekście wykorzystania kapitału *mezzanine*, jak i dbałości o środowisko i klimat:

- możliwość dopasowania finansowania do sytuacji panującej w przedsiębiorstwie,
- budowanie pozytywnego wizerunku przedsiębiorstwa,
- bardziej efektywne zarządzanie płynnością ze względu na np. elastyczny harmonogram spłat odsetek czy
- możliwość pozyskiwania tańszego kapitału (mierzonoego WACC) niż w przypadku ekologicznego kredytu, zielonego kredytu inwestycyjnego.

W kontekście sprawozdawczym przedsiębiorstwo, stosując zielone finansowanie *mezzanine*, mogłoby czerpać korzyści ze względu na:

- elastyczność formułowania struktury pasywów i ich wyceny,
- zarządzanie kosztem kapitału mierzonoego np. WACC,
- płynne stosowanie różnych standardów celem wyceny i klasyfikacji sprawozdawczej instrumentów finansowych czy
- zarządzanie kapitałem obrotowym.

9.5. Podsumowanie

Kapitał *mezzanine* jako źródło finansowania zielonych inwestycji niesie za sobą wiele niejednoznaczności w ujęciu sprawozdawczym, co może być dla wielu firm wadą tego rodzaju finansowania. Liczne możliwe kombinacje oraz elastyczność finansowania hybrydowego na przykładzie zielonych inwestycji daje szansę na coraz to bardziej dynamiczny rozwój tej formy finansowania. Autor pragnie włączyć się w dyskusję na temat wykorzystania kapitału *mezzanine* w przedsiębiorstwach i jednocześnie zainicjować wcześniej niewskazywany w literaturze przedmiotu temat finansowania zielonych inwestycji za pomocą tego kapitału na przykładzie teoretycznych modeli budowy nowych zielonych instrumentów.

9.6. Bibliografia

- Grzywacz J. (2012), *Kapitał w przedsiębiorstwie i jego struktura*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Hryniwiecka M. (2015), *Sposoby pozyskiwania kapitału w różnych fazach cyklu życia przedsiębiorstwa*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, nr 16/8 s. 171-187.

- IPCC (2022), Raport „Zmiana Klimatu 2022. Zagrożenia, adaptacja i wrażliwość. Podsumowanie dla Decydentów”, Intergovernmental Panel on Climate Change.
- Jastrzębowski A., Wierzbński M. (2018), *Wpływ kapitału mezzanine na realizację funkcji wizerunkotwórczej rachunkowości*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 503, s. 170-178.
- Juszczak S., Nagórka A. (2009), *Finansowanie typu mezzanine jako rozwiązanie pośrednie między emisją akcji a kredytem bankowym*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej”, nr 78, s. 47-58.
- Kopijkowski-Goźuch A. (2017), *Analiza dostępnych źródeł finansowania w Polsce*, rozprawa doktorska, Uniwersytet w Białymstoku.
- Kuryłek Z. (2014), *Wartość przedsiębiorstwa w kontekście finansowania w formie mezzanine*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 803, s. 199-211.
- Michalski D., Hawranek P. (2021), *Finansowanie zielonej rewolucji za pomocą umów power purchase agreement*, „Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny”, nr 2/2021, s. 8-23.
- [MSR 1] Międzynarodowy Standard Rachunkowości Nr 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych”.
- [MSR 32] Międzynarodowy Standard Rachunkowości Nr 32 „Instrumenty finansowe: prezentacja”.
- [MSR 39] Międzynarodowy Standard Rachunkowości Nr 39 „Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena”.
- [MSSF 1] Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej Nr 1 „Zastosowanie Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej po raz pierwszy”.
- ONZ (2018), The 2030 Agenda for Sustainable Development, <https://sdgs.un.org/2030agenda> (dostęp: 10.03.2024).
- Osoba J., Czarnacki M. (2012), *Wykorzystanie mezzanine capital w zrównoważonym modelu struktury kapitału przedsiębiorstwa*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 271, s. 92-106.
- Pelka W. (2008), *Kapitał mezzanine jako hybrydowa forma finansowania rozwoju przedsiębiorstw*, „Przegląd Organizacji”, nr 4(819), s. 34-36.
- Ślażyńska-Kluczek D. (2022), *Zielone obligacje jako metoda finansowania projektów inwestycyjnych*, „Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie”, nr 63/2022, s. 33-44.
- Świderek B. (2015), *Finansowanie zielonych inwestycji*, „GLOBEnergia: Odnawialne Źródła Energii”, nr 1/2015, s. 60-61.
- UE (2007), Komunikat Komisji z dnia 19 października 2006 r. zatytułowany: „Plan działania na rzecz racjonalizacji zużycia energii: sposoby wykorzystania potencjału”, COM(2006) 545 wersja ostateczna – Dz.U. C 78 z 11.4.2007.
- UE (2020), Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 15 stycznia 2020 r. w sprawie Europejskiego Zielonego Ładu (2019/2956(RSP)).

UE (2021), Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee of the regions 'Fit for 55': delivering the EU's 2030 Climate Target on the way to climate neutrality COM/2021/550.

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2024 r. poz. 619 ze zm.

Wierzbński M. (2015), *Prezentacja opcji menedżerskich w sprawozdaniu finansowym*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.

Strony internetowe

[www 1] <https://acp-group.eu/projects/> (dostęp: 10.03.2024).

Podsumowanie

Wdrażanie idei zrównoważonego rozwoju następuje przez uwzględnianie w działalności przedsiębiorstw aspektów społecznych i ekologicznych. W związku z tym cele ekonomiczne podmiotu mają być osiągnięte jednocześnie m.in. z działaniami na rzecz lokalnej społeczności, poprawą warunków zatrudniania pracowników oraz ograniczeniem negatywnego wpływu na środowisko naturalne.

W monografii zostały przybliżone wyzwania i problemy współczesnej rachunkowości w dobie zrównoważonego rozwoju. Autorzy odnieśli się do kwestii m.in. zielonej transformacji przedsiębiorstw czy budowania wartości przedsiębiorstwa poprzez raportowanie społecznie odpowiedzialne.

System rachunkowości w warunkach zrównoważonego rozwoju jest tematem wciąż aktualnym i ważnym w świetle zachodzących zmian w funkcjonowaniu gospodarek. Metody i narzędzia rachunkowości zapewniają monitorowanie i raportowanie wyników działań podmiotów gospodarczych, a uniwersalność systemu rachunkowości wpisuje się w społeczny aspekt koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Należy jednak zauważyć, że wykorzystanie szans związanych z wdrożeniem zrównoważonego rozwoju przez firmy łączy się też z wieloma wyzwaniami dotyczącymi konieczności sprostania obowiązkowi raportowania niefinansowego. Wprowadzane ciągłe zmiany w zakresie zasad sporządzania raportów, ich zawartości, ujednolicenia standardów raportowania czy np. atestacji implikuje wiele problemów, z którymi muszą mierzyć się podmioty gospodarcze.

Podsumowując, rachunkowość jako podstawowe źródło informacji ekonomicznych podlega zmianom. Ich kierunek wyznacza obecnie m.in. rozwijająca się koncepcja społecznej odpowiedzialności i zrównoważonego rozwoju. W konsekwencji tego rachunkowość ewaluuje, co jest niezbędne, aby jej metody i rozwiązania pozwoliły na odzwierciedlanie coraz to nowych potrzeb informacyjnych.

Spis rysunków

4.1. Podział kosztów i korzyści bezpośrednich i pośrednich według raportu na zlecenie EFRAG	39
5.1. Cele Zrównoważonego Rozwoju.....	46
5.2. Rozwój zrównoważony w ujęciu modelowym.....	47
9.1. Klasyfikacja źródeł finansowania a cykl życia przedsiębiorstwa	78

Spis tabel

1.1. Podział przedsiębiorstw.....	8
3.1. Zalety i wady sprawozdawczości niefinansowej.....	26
3.2. Wybrane składowe skonsolidowanego sprawozdania finansowego Grupy Kapitałowej KRUK S.A. za lata 2012 i 2022.	31
4.1. Etapy wprowadzania dyrektywy CSRD	38
4.2. Przeciętna, minimalna wysokość kosztów <i>assurance</i> na jedno przedsiębiorstwo (w tys. euro)	40
9.1. Wybrane transakcje przeprowadzone przez ACP Group w Polsce	79
9.2. Charakterystyka kapitałów <i>mezzanine</i>	80

Monografia stanowi efekt XV Ogólnopolskich Dni Rachunkowości zorganizowanych przez Koło Naukowe Rachunkowości „Rachmistrz” działające przy Katedrze Rachunkowości Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Autorami rozdziałów są studenci, przedstawiciele kół naukowych uczelni wyższych w Polsce. W monografii zostały przybliżone wyzwania i problemy współczesnej rachunkowości w dobie zrównoważonego rozwoju. Autorzy odnieśli się do kwestii m.in. zielonej transformacji przedsiębiorstw czy budowania wartości przedsiębiorstwa poprzez raportowanie społecznie odpowiedzialne. Rozważania podjęte w prezentowanej Czytelnikom monografii nie wyczerpują dyskusji na podjęte tematy, jednak mamy nadzieję, że staną się one punktem wyjścia do dalszych dociekań naukowych.

Dr Iwona Franczak – pracownik naukowo-dydaktyczny Katedry Rachunkowości Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Specjalizuje się w następujących obszarach badawczych: rachunkowość zarządcza i controlling, w tym środowiskowa rachunkowość zarządcza, rachunkowość małych i średnich przedsiębiorstw, rewizja finansowa. Jest autorką wielu publikacji z zakresu rachunkowości.

Martyna Iwan – studentka kierunku Finanse i rachunkowość na Uniwersytecie Ekonomicznym w Katowicach. Przewodnicząca Koła Naukowego „Rachmistrz” działającego przy Katedrze Rachunkowości Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.

Przemysław Zemczak – student kierunku Finanse i rachunkowość i Analityk Finansowy 2.0 na Uniwersytecie Ekonomicznym w Katowicach. Wiceprzewodniczący Koła Naukowego „Rachmistrz” działającego przy Katedrze Rachunkowości Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.

ISBN 978-83-7875-929-4

Uniwersytet
Ekonomiczny
w Katowicach